SOM JOVES

MARIA OFFENHENDEN

Un estudi qualitatiu de l'acció col·lectiva de les persones joves a Tarragona

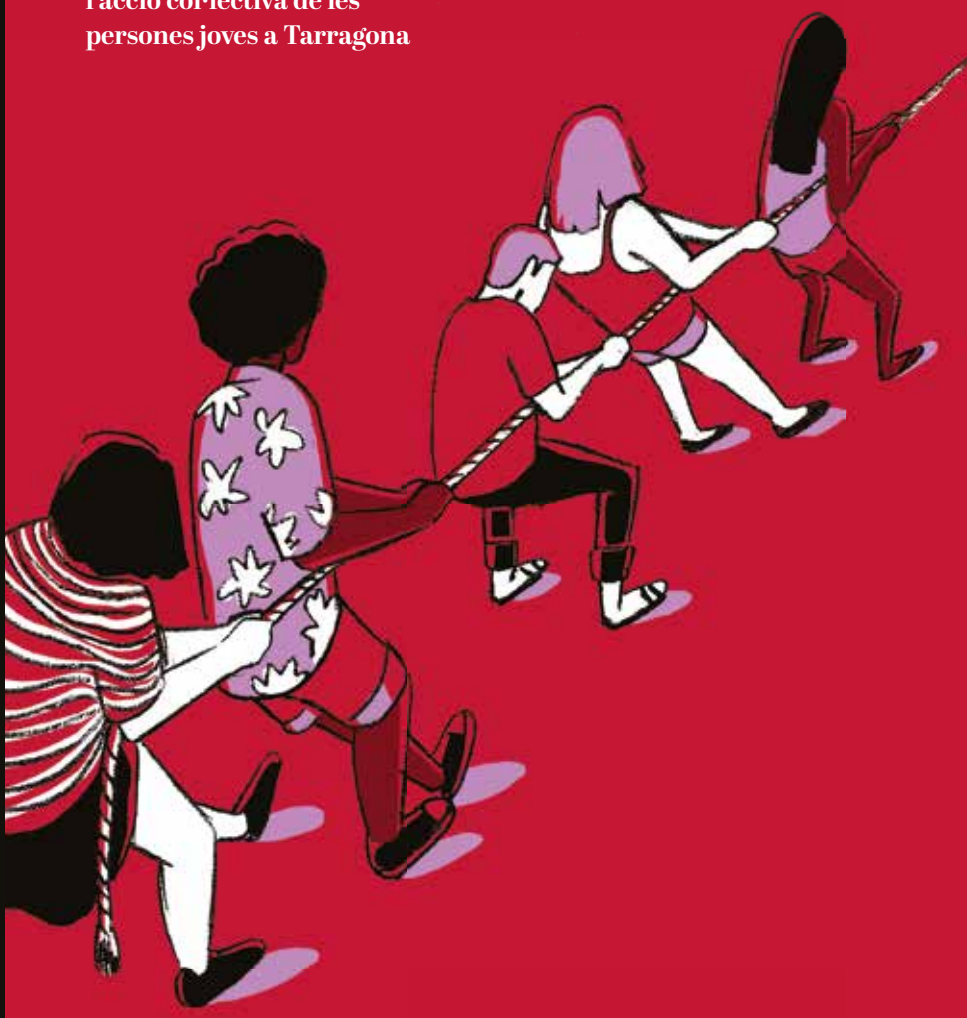

AROLA EDITORS

SOM JOVES

UN ESTUDI QUALITATIU DE L'ACCIÓ COL·LECTIVA DE LES PERSONES JOVES A TARRAGONA

TARRAGONA 2019

Primera edició: Juliol 2019
Edita Arola Editors
arola@arolaeditors.com
© d'aquesta edició Arola Editors
© del text: María Offenhenden
© de les fotografies: els autors
Disseny coberta: Júlio Aliau Tomàs

Imprime: Gràfiques Arrels
ISBN: 978-84-120279-8-3
Dipòsit legal: T 1121-2019

Coedita:

TARRAGONA JOVE

AJUNTAMENT DE TARRAGONA

SOM JOVES

UN ESTUDI QUALITATIU DE L'ACCIÓ COL·LECTIVA DE LES PERSONES JOVES A TARRAGONA

Investigadora:

María Offenhenden (Dafits, URV)

Supervisió científica:

Monsterrat Soronellas-Masdeu (Dafits, URV)

Estudi promogut en el marc del Pla Local Tarragonajove
de la Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona

AROLA EDITORS

Índex

Presentació 9

Introducció 13

Joves i acció col·lectiva a Tarragona: una aproximació qualitativa 15

Joves, participació i acció col·lectiva 16

El disseny de la recerca 18

Principals característiques sociodemogràfiques i àmbits de participació col·lectiva de les persones joves entrevistades 21

Ser jove a Tarragona 31

La ciutat de Tarragona des de la perspectiva de les persones joves 33

Tarragona, una ciutat de múltiples identitats 55

L'experiència de participació en l'acció col·lectiva 63

Les trajectòries de participació 65

Participar en l'acció col·lectiva: significats i valors 80

Límits i avenços del feminisme en l'acció col·lectiva: gènere, sexualitat i participació 91

Joves i acció col·lectiva a Tarragona 101

El context polític de l'acció col·lectiva juvenil 103

Homogeneïtat i fragmentació del teixit associatiu tarragoní: el desig d'una xarxa forta i articulada 110

La (difícil) relació amb l'administració local: entre la col·laboració i la reivindicació 129

Conclusions 143

Agraïments 151

Bibliografia 153

Presentació

Tarragona és una ciutat amb gent activa que s'associa de maneres molt diverses per plasmar la seva inquietud participativa. A la nostra ciutat les persones joves actives, les associacions i el moviment associatiu juvenil en general i les diverses formes de mobilitzacions juvenils són motors d'un entorn social actiu i compromès.

Tot i això, aquest activisme és més aviat invisible per tothom que no hi és proper, perquè en molts casos l'integren grups vinculats a un centre d'interès o una activitat concreta, que s'organitzen de manera informal i que manifesten la seva acció molt diversament.

Especialment des de la crisi econòmica i les mobilitzacions del 15-M, han aparegut fórmules noves d'acció col·lectiva i de projecció de les diferents perspectives de les persones joves. Les entitats formals ja no són les úniques referents de la participació juvenil, sinó que creix el volum de grups informals de joves que s'organitzen per perseguir un interès concret. Alhora, també són més usuals les plataformes ciutadanes i els espais de denúncia en què l'activisme juvenil és molt visible.

Davant d'aquests canvis en els models de participació juvenil, hem estudiat com es desenvolupen les experiències més recents d'acció col·lectiva protagonitzades per joves. Hem observat i analitzat com el jovent s'agrupa per promoure les seves inquietuds i posicionar-se respecte del que pensa, el que li interessa i l'entorn on viu.

La decisió d'emprendre la present investigació és fruit de diverses converses mantingudes amb Montserrat Soronellas, Dra. en antropologia, amb qui vam constatar la necessitat d'analitzar els canvis en el fet participatiu juvenil tot reprenent l'anàlisi etnogràfica d'un estudi dut a terme el 2006, anomenat *Sóc Jove. Un estudi qualitatiu sobre la joventut a Tarragona*, que observa les particularitats de ser jove a Tarragona. En aquesta ocasió, no hem centrat l'anàlisi en testimonis d'aquesta mena, que reflexionen a l'entorn del fet individual; diferentment, hem fet un pas més enllà preguntant a les persones joves de la ciutat com es veuen a si mateixes en qualitat de persones actives en les entitats en què participen, i quina visió tenen de l'acció col·lectiva del jovent a la ciutat.

Aquest estudi forma part de les tasques d'anàlisi de la realitat elaborades en el marc de la diagnosi del Pla Local Tarragona Jove. Voler saber què succeeix a la ciutat respon a la necessitat d'augmentar el reconeixement i el foment

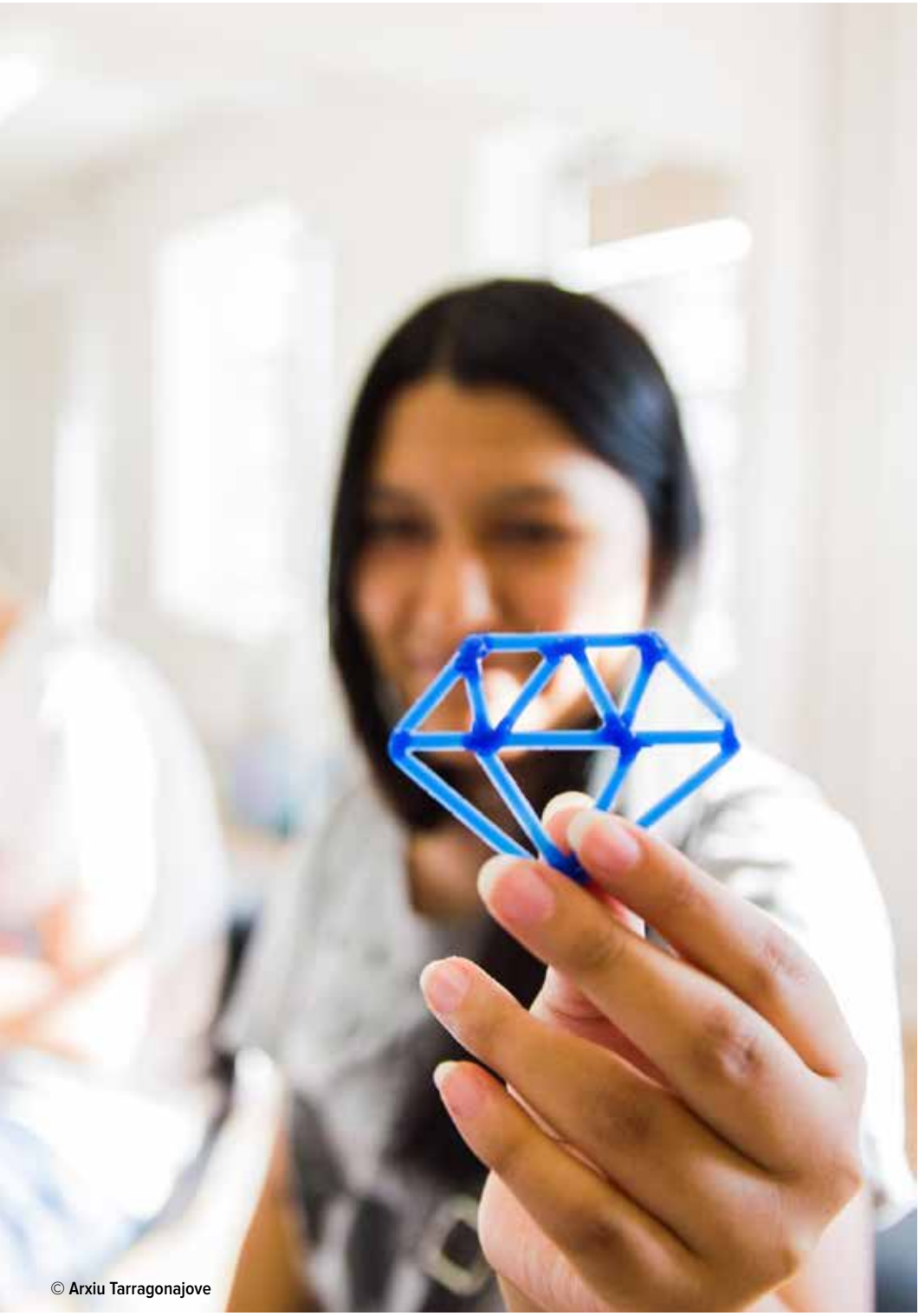

© Arxiu Tarragonajove

de la participació activa com a manera d'apropar les persones joves a les polítiques de joventut. Així mateix, volem reconèixer el paper del jovent en la construcció d'una comunitat organitzada i compromesa amb l'entorn.

Destaquem la implicació i l'entusiasme de l'equip format per Montserrat Soronellas i Maria Offenhenden, doctores del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social de la URV, que juntament amb l'antropòloga i creadora visual Anna Fonoll, han fet un projecte que ha animat més de trenta persones a reflexionar sobre la seva manera de ser i d'entendre la participació. A més de la recerca etnogràfica, el projecte inclou un estudi visual fet per Fonoll que presenta d'una manera molt propera les diferents visions recollides.

Aquest treball ha estat coordinat pels tècnics de la conselleria de joventut Francesc Guirro i Toni Martí, amb suport de Georgina López i Isaac Fernández de l'Equip Municipal de Joventut, i la direcció i la participació del conjunt del Servei Municipal de Ciutadania de l'Ajuntament de Tarragona.

Finalment, volem agrair especialment la col·laboració de les persones que han compartit les seves experiències, opinions i altres aportacions, i han fet possible una anàlisi aprofundida de la contribució de les persones joves a fer de Tarragona una ciutat activa i participativa.

Esperem que aquesta etnografia sigui útil per donar a conèixer la nostra realitat local, així com per impulsar noves iniciatives per seguir ampliant la recerca i l'anàlisi dels fets que ens envolten.

Hermán Pinedo
Conseller delegat de Joventut

© Anna Fonoll

INTRODUCCIÓ

Joves i acció col·lectiva a Tarragona: una aproximació qualitativa

Aquesta recerca ha estat concebuda com a continuació de la investigació *Sóc Jove: Un estudi qualitatiu sobre la joventut a Tarragona* (Casado i Soler, 2006), duta a terme entre els anys 2004 i 2005, en què mitjançant un abordatge biogràfic es va donar resposta a la pregunta ¿què vol dir ser jove a Tarragona?

Més de deu anys després, fruit d'un nou encàrrec que la Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona va fer al Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social de la Universitat Rovira i Virgili (URV), hem reprès el mateix objecte d'estudi, aquesta vegada, però, a partir de l'examen de la participació de les persones joves en l'acció col·lectiva. Considerem que adoptant aquesta perspectiva podrem conèixer de primera mà com les persones joves s'agrupen per perseguir les seves inquietuds i es posicionen amb relació al que pensen i els seus interessos en l'entorn on viuen. D'aquesta manera, analitzant com, on i per què participen en l'acció col·lectiva, hem estudiat com les persones joves es veuen a si mateixes i com voldrien ser; i al mateix temps, com veuen la seva ciutat i com voldrien que fos.

En un context de rearmament del capitalisme neoliberal, que accentua les dinàmiques d'individualització, hem apostat per posar en relleu les dinàmiques de caràcter comunitari i protagonitzades pel jovent. El cicle de mobilitzacions ciutadanes marcades per una forta participació juvenil amb què s'ha inaugurat la segona dècada del segle XXI, ha permès superar els relats força estesos que representen la joventut com una generació «ni-ni» (que ni estudia ni treballa) i «políticament apàtica», subratllant, a més, la tendència a la diversificació en les seves formes de participació. És per aquest motiu que vam decidir de partir d'una definició àmplia de l'acció col·lectiva, que inclou iniciatives formals caracteritzades per models organitzatius més aviat convencionals, però també d'altres d'aparició més recent, que adopten fórmules més informals en els sistemes organitzatius. L'objectiu ha estat, doncs, conèixer les formes participació i les maneres noves d'imaginar l'acció comunitària.

Hem dut a terme una recerca qualitativa basada en l'etnografia. Les preguntes principals que han guiat aquesta investigació són: ¿què suposa ser una persona jove a la ciutat de Tarragona? i ¿quin paper hi té l'activisme juvenil? En altres paraules, ens hem demanat com s'articula el moment biogràfic amb les especificitats que presenta aquesta ciutat, i com condiciona i configura aquest fet els interessos, inquietuds, reivindicacions, àmbits i formes de participació

en l'acció col·lectiva de les persones joves? També hem analitzat la manera com l'activisme juvenil transforma la ciutat i incideix en la seva construcció sociocultural.

Joves, participació i acció col·lectiva

És un fet consensuat en les ciències socials que fer una definició temporal o cronològica de la joventut resulta clarament insuficient. També hi ha acord que les concepcions i representacions de la joventut són de caràcter sociocultural, és a dir, que el sentit de 'ser jove' no és igual a tot arreu, ni en les diferents èpoques històriques. Cada cultura construeix les etapes del cicle vital a la seva manera i segons els seus «repertoris de significació» (Mead, 1985).

Actualment, les societats occidentals postindustrials viuen una individualització i diversificació de les trajectòries personals, reflectida en biografies molt menys marcades per les instàncies normatives tradicionals que les d'altres èpoques i més subjectes a les decisions personals (Ascher, 2004). Els i les joves no són aliens a aquestes dinàmiques i avui dia presenten una multiplicitat d'itineraris vitals, en què s'articulen tant els seus bagatges biogràfics i subjectius com els contextos estructurals i conjunturals en els quals es desenvolupen les seves vides (Parés, 2014; Romaní, 2016).

D'acord amb els signes dels nostres temps, els límits de la joventut semblen difuminar-se; en paraules de Romaní: «la famosa transición a la vida adulta ha estallado en mil pedazos» (2016: 65). Una tendència que ja era possible intuir a final del segle XX, però es va accelerar amb l'esclat de l'anomenada *crisi econòmica*, l'any 2008. L'avenç neoliberal —amb el consegüent retrocés de l'estat del benestar i la precarització del mercat laboral— ha afectat de manera especial la població jove del país. Els índexs d'atur augmenten entre la joventut; la feina que troben cada vegada ofereix menys seguretats (és flexible, temporal i mal remunerada); l'accés a l'habitatge es fa més difícil, sobretot a les ciutats; tot plegat ajuda a entendre l'ajornament, a vegades indefinit, dels projectes d'emancipació.

L'allargament de la joventut, que ara té uns límits molt menys clars, fa obsoleta la consideració que es tracta d'una etapa transitòria del cicle vital. Emergeix com una fase biogràfica molt més incerta que en altres moments històrics. No obstant això, és una etapa en què els seus protagonistes, els i les joves, són agents actius de la construcció de les seves trajectòries vitals, vinculades «tanto a sus preferencias como a sus circunstancias individuales y contextuales» (Parés, 2014: 68). En un context marcat per la inestabilitat i la incertesa, en què augmenten les desigualtats socials i retrocedeixen els drets dels ciutadans, les persones joves també esdevenen agents actius del canvi social, tot modificant les pràctiques de participació en l'acció col·lectiva.

L'acció col·lectiva, amb les seves diferents expressions o formes —agrupacions, associacions, moviments, mobilitzacions—, és sovint un concepte difícil de definir, tant teòricament com empírica (Aguilera 2009; 2010). En aquesta

recerca no pretenem tractar el conjunt de teories i enfocaments a partir dels quals s'ha intentat d'analitzar i delimitar aquest fenomen social. Altrament, ens interessa començar per la constatació de la diversitat de formes que adquireixen les pràctiques col·lectives juvenils contemporànies, tenint en compte que es desenvolupen en un context espacial i temporal concret des del qual col·lectivament la joventut problematitza i ressignifica la realitat, i genera consensos sobre els canvis en l'ordre social. Hem seguit els diversos espais en què els i les joves transiten, es troben, pensen i somien, focalitzant l'atenció en la seva experiència subjectiva de participació.

Últimament, la participació social general, i la dels i les joves en particular, ha passat a ser un àmbit d'interès polític, molt especialment dels que defensen la necessitat d'aprofundir en la qualitat democràtica del país (Gonzàlez, *et al.* 2007). Aquesta tendència queda explicitada en el nombre creixent de publicacions i informes, molts fets a Catalunya, inclosos els que s'han generat a partir de les dades de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2017*, a més a més d'altres elaborats amb metodologies mixtes o qualitatives (Gonzàlez *et al.*, 2018; Soler, 2013; Mir, 2013).

Per a les ciències socials, la participació juvenil també és un àmbit d'estudi molt prolífic. En conjunt, tots aquests estudis han permès de constatar la creixent desafecció de la població jove a l'hora de participar en formacions tradicionals i institucionalitzades, sobretot les polítiques, mentre que emergeixen espais de participació juvenil nous i diversos, en què l'ús intensiu de les TIC té un paper protagonista (Feixa *et al.* 2016, Parés 2014, Romaní, 2016). Si avui en dia hi ha alguna bretxa generacional, no hi ha cap dubte que la de tipus digital marca els temps actuals i es fa manifesta, també, en les formes de participació i de mobilització social.

El cicle de mobilitzacions socials que han inaugurat la segona dècada del segle XXI a diferents llocs del planeta, com el moviment dels «indignats» a l'Estat espanyol i l'anomenada Primavera Àrab al nord d'Àfrica, són un exemple clar del que estem explicant. Amb una participació juvenil àmplia i un ús intensiu de les TIC, aquestes mobilitzacions, a més, ens situen en la dimensió global en la qual cal emmarcar la tendència a la diversificació en les formes de participació juvenil.

La joventut pot ser considerada un dels primers grups socials que s'ha «globalitzat» (Feixa *et al.*, 2016; entre cometes a l'original). Als anys seixanta, gràcies als mitjans de comunicació de massa, els trets estilístics de les cultures juvenils van començar a perdre el localisme i es van transformar en llenguatges universals. En les dècades successives, amb el desenvolupament dels mitjans de transport i de comunicació, aquest procés s'ha anat consolidant, amb l'ampliació exponencial de les possibilitats de mobilitat, tant físiques com virtuals. Això no vol dir que l'espai local perdi influència, sinó que les dimensions local i global semblen retroalimentar-se.

Així, els nous o novíssims moviments socials, en els quals la joventut té un paper protagonista, es mouen en l'espai *glocal*: responen a problemàtiques lo-

cals, però es troben connectats globalment, la qual cosa permet que les accions tinguin una repercussió internacional (Feixa *et al.* 2002; Feixa *et al.*, 2016). Dit d'una altra manera, emergeixen espais de lluita i de reivindicació que connecten amb moviments que són globals, com poden ser la politització d'allò cultural i personal, però que es plasmen i configuren localment i adopten formes més flexibles, horitzontals i reticulars. D'aquesta manera, «no és pas que les persones joves no estiguin interessades per la política, sinó que estan apostant per noves maneres de fer-la» (Mir *et al.*, 2013: 16). Els seus mètodes no són estrictament nous, ni tampoc el seu ideari; el que és realment nou és el context en què els ha tocat viure, que possibilita que combinin de manera original mètodes i recursos.

Tot el que hem dit fins ara no invalida la persistència de formes de participació juvenil més «convencionals», emmarcades dins del que es pot qualificar d'associacionisme tradicional, que conviuen amb les noves maneres de pensar i actuar col·lectivament. Unes i altres no són entitats aïllades, sinó que són permeables, interactuen i es retroalimenten. Dins d'aquesta multiplicitat de formes de participació en l'acció col·lectiva, hem volgut investigar quins són els valors i significats que el jovent els atorga, submergint-nos en l'experiència subjectiva de participació juvenil. Hem situat l'anàlisi de l'experiència de participació a la ciutat de Tarragona, amb la voluntat de conèixer com l'entorn local configura els seus interessos, reivindicacions, àmbits i formes de participació en l'acció col·lectiva i també com l'activisme jove contribueix a la construcció col·lectiva de la ciutat.

El disseny de la recerca

En funció dels objectius definits hem dut a terme una recerca basada en la metodologia i tècniques de la tradició antropològica, és a dir, hem adoptat una metodologia qualitativa, que és especialment adient per aprofundir el coneixement dels fenòmens socials contemporanis en el context de la vida quotidiana. Mitjançant l'etnografia hem accedit a l'experiència subjectiva de participació del jovent tarragoní.

El treball de camp s'ha dut a terme entre final de juny i principi de desembre del 2018. L'àmbit territorial de la recerca és la ciutat de Tarragona. La tècnica principal de recollida de dades ha estat l'entrevista en profunditat semiestructurada, feta a persones joves actives en l'acció col·lectiva a la ciutat. A més de recollir els principals trets biogràfics personals, les entrevistes han servit per reconstruir la trajectòria personal de participació en l'acció col·lectiva, els significats que els entrevistats hi associen i la valoració personal de l'experiència de participació. Així mateix, hem investigat la visió personal del jovent en relació amb la participació en l'acció col·lectiva a Tarragona i els àmbits que caldria millorar i potenciar.

Per a la selecció de les persones entrevistades hem tingut en compte l'equilibri de gènere, que l'edat sigui d'entre 15 i 30 anys (puntualment fins als 35 anys) i que hi hagi variabilitat en funció del lloc d'origen. Hem tingut cura

© Anna Fonoll

que la tria garanteixi la representació de la variabilitat dels àmbits de participació presents a Tarragona (acció cultural, acció sociocultural i comunitària, acció educativa i de lleure, acció política i de defensa de drets, salut, etc.), així com la diversitat de models organitzatius i la relació amb l'administració. Finalment, també hem pres en consideració que les persones seleccionades representin la complexitat socioterritorial de la ciutat. En tot cas, hem intentat diversificar al màxim les vies de contactes amb els i les informants per evitar biaixos en la selecció.

Amb l'objectiu d'aprofundir en algunes temàtiques en funció dels resultats preliminars del treball de camp, entre final de novembre i principi de desembre hem dut a terme dos *focus group (discussions de grup)*: el primer, amb persones joves i el segon, amb persones considerades expertes en l'acció col·lectiva a la ciutat. En el primer grup hi han participat cinc joves (tres dones i dos homes de menys de 30 anys i de diferents àmbits de participació). S'hi han discutit principalment la visió personal sobre Tarragona i les problemàtiques locals que afecten les persones joves, el significat i les motivacions subjectives que impulsen a participar en l'acció col·lectiva, la visió de la participació del jovent tarragoní, i la valoració dels àmbits que caldria millorar i potenciar.

Al segon *grup* hi hem convidat persones amb una llarga trajectòria de participació en l'acció col·lectiva a la ciutat, sempre considerant l'equilibri de gènere i la variabilitat en funció dels àmbits de participació i la distribució territorial a la ciutat. L'objectiu principal d'aquesta discussió de grup ha estat obtenir una visió més diacrònica de l'acció col·lectiva a Tarragona, examinant-ne les transformacions i continuïtats al llarg dels anys. Hi han participat cinc persones (dues do-

© Anna Fonoll

nes i tres homes) d'entre 27 i 62 anys amb experiència de participació en l'acció social, sindical, veïnal, esportiva i sociocomunitària.

En darrer terme, un cop feta l'anàlisi dels resultats, el març del 2019 hem dut a terme una sessió de retorn en què hem convidat tots i totes les informats que han participat en la investigació. Així mateix, hem fet un seguiment audiovisual del procés de recerca etnogràfica que ha estat objecte d'un projecte audiovisual amb especificitat pròpia dut a terme per l'Anna Fonoll[1], antropòloga i comunicadora.

En total hem fet dinou entrevistes a persones joves actives en l'acció col·lectiva a Tarragona. La majoria han estat individuals, però en alguns casos la persona contactada ha preferit estar acompanyada, raó per la qual també hem fet entrevistes grupals de dues, tres i quatre persones. A banda, com ja hem esmentat, en la discussió de grup de joves hi han participat cinc persones. En conseqüència, el nombre total de persones joves entrevistades ha estat de

1 https://vimeo.com/340598866

trenta-dues. És remarcable que al llarg de tot el treball de camp les persones contactades s'han mostrat molt disponibles i disposades a participar, un fet que reflecteix la bona recepció i l'interès que ha generat la recerca.

Principals característiques sociodemogràfiques i àmbits de participació col·lectiva de les persones joves entrevistades

En total hem entrevistat setze dones i setze homes, un dels quals es defineix com transsexual. Pel que fa a l'edat, els i les joves tenen entre 17 i 30 anys. Excepcionalment hem inclòs dues persones de 31 anys: un noi que forma part d'una associació de veïns de la ciutat, un àmbit en què actualment no és gaire habitual que participin persones joves, i una noia que ha participat en una entrevista grupal. Així, entre les persones entrevistades n'hi ha tres d'entre 17 i 19 anys, dotze d'entre 20 i 24, tretze d'entre 25 i 29, i quatre d'entre 30 i 31.

Una vintena dels entrevistats són nascuts a Tarragona, cinc són d'altres localitats de Catalunya i n'hi ha set que van néixer a l'estranger. D'aquests darrers només una jove estava en situació de residència irregular («sensepapers») i és la que ha arribat més recentment a l'Estat espanyol; la resta fa més de quinze anys que resideixen a l'Estat espanyol, però només dos n'han obtingut la nacionalitat.

Pel que fa al lloc de residència actual dels entrevistats i entrevistades, majoritàriament viuen als diferents barris de la ciutat: Part Alta, Part Baixa, Eixample, Bonavista, Camp Clar, Sant Pere i Sant Pau, Sant Salvador[2]. En els altres casos, es tracta de joves que encara que no resideixen a Tarragona, que mantenen una forta vinculació amb la ciutat ja sigui per motius laborals i/o d'estudis, i que a més participen en l'acció col·lectiva de Tarragona. En aquest sentit, hem entrevistat joves que viuen a la Canonja, Reus, Valls, Barcelona i el Pla de Santa Maria. Convé destacar que més enllà del lloc d'origen i/o el lloc de residència actual, en general són joves molt «mòbils» que han viscut en altres indrets de Catalunya, l'Estat espanyol i/o l'estranger, ja sigui per motius familiars, d'estudis, laborals i fins i tot per amor o pel desig de viure una aventura.

Quant a la seva formació, per regla general és alta, una expressió clara de l'allargament de l'etapa formativa entre el jovent d'avui dia. Una part important dels joves tenen estudis universitaris complets o en curs (grau, màster i/o doctorat). D'altres han estat o són estudiants de cicles formatius mitjans i superiors o de batxillerat. Només un noi de 30 anys té estudis d'ESO. Ara bé, és important assenyalar que l'alt nivell de qualificació no sempre es veu reflectit en la inserció exitosa en el mercat laboral. Algunes persones es trobaven en situació d'atur en el moment de fer l'entrevista, mentre que d'altres treballaven en ocupacions per sota del seu nivell formatiu. Així mateix, encara que la situació no fos aquesta, la precarietat de les condicions laborals (temporalitat, flexibilitat, baixa remuneració) és una característica comuna en bona part del jovent que ha participat en la

2 Cal assenyalar que no hem trobat cap informant de la zona de Llevant de la ciutat, malgrat l'atenció a la diversificació de contactes per seleccionar les persones entrevistades.

© Ariadna Costa

recerca. A més, força persones entrevistades combinaven els estudis amb una o més ocupacions.

La gran majoria del jovent entrevistat és solter. Només quatre són casats i tres conviuen amb la seva parella. És significatiu que no n'hi ha cap que tingui descendència (una noia estava embarassada en el moment de fer la discussió de grup) i que el tema del projecte de paternitat o maternitat no ha estat gairebé esmentat en les entrevistes. Una qüestió també manifesta en la situació familiar de les persones entrevistades és que una proporció considerable de joves encara no s'ha emancipat. Gairebé la meitat del jovent entrevistat viu amb la família d'orientació (nucli format pels pares i/o germans i germanes), malgrat que molts han expressat el desig d'emancipar-se. Una decisió retardada fonamentalment per la precarietat de les seves condicions laborals, la dificultat d'accedir a un habitatge i l'allargament de l'etapa formativa, íntimament vinculats a les dificultats que presenta el mercat laboral actual. D'entre les causes que expliquen el retard en l'edat d'emancipació, no es poden obviar els factors associats a la comoditat de viure amb la família d'origen, especialment pel que fa a l'estalvi econòmic. En consonància amb els resultats de l'estudi anterior (Casado i Soler, 2006), hem trobat joves que, malgrat que tenien ingressos propis que els permetrien marxar de casa, endarrerien aquesta decisió prioritzant la possibilitat de continuar gaudint d'un cert nivell de vida. Tot i així, també hi ha un grup de joves que viuen amb la seva parella, d'altres en un pis d'estudiants o amb amics, i fins i

tot n'hi ha alguns —tots homes— que viuen sols. Depenent dels casos, és tracta de joves que son més o menys independents econòmicament, però cal remarcar que no és pas inusual que el jovent emancipat disposi de recursos familiars, com un pis de propietat familiar o ajudes econòmiques puntuals.

Mitjançant el treball de camp hem accedit a un ampli ventall d'àmbits de participació d'acció col·lectiva de les persones joves a Tarragona. No és inusual que una persona participi activament i al mateix temps en més d'una entitat, plataforma, associació o agrupació, la qual cosa ens ha permès conèixer l'experiència de participació en més de trenta entitats de la ciutat. A manera de resum i distingint per àmbits de participació, s'ha entrevistat persones que participen en l'acció: política, social, sociocomunitària, cultural, educativa i de lleure, cultural, esportiva, de defensa dels drets LGBTI i el feminisme, de salut i de cooperació. El gran nombre d'entitats, agrupacions, associacions i plataformes identificades permet afirmar que a la ciutat actualment hi ha un teixit associatiu viu i en transformació constat; sobre les seves especificitats en parlarem més endavant[3]. Introduïm a continuació una caracterització breu de cadascuna de les trenta-dues persones joves que han col·laborat en la recerca, incloent-hi la menció dels espais actuals de participació en l'acció col·lectiva.

Els i les protagonistes de l'estudi

El Jordi és de Tarragona i té 26 anys. Viu amb un amic al centre de la ciutat. Va estudiar el grau de Treball Social a Lleida i ha fet un curs d'auxiliar sociosanitari. Treballa en un menjador escolar i d'educador. Participa en diverses entitats de la ciutat: La Imaginada, la Plataforma Oppida, Una Finestra al Món, Tornavís Teatre i en un Comitè de Defensa de la República (CDR).

L'Alba té 23 anys i va nèixer en un poble de la Conca de Barberà. Fa sis anys va arribar a Tarragona per estudiar el grau d'Educació Primària, que ja ha acabat. Ara treballa de mestra en una escola de primària i viu a la Part Alta de la ciutat en un pis de lloguer amb amistats. Forma part de l'assemblea feminista no-mixta Cau de Llunes.

El Roger va néixer a Lleida però sempre ha viscut a Sant Pere i Sant Pau, on actualment resideix amb la seva família d'origen. Té 26 anys i va acabar un doctorat en Química. Posteriorment va cursar el màster en Formació del Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. En el moment de l'entrevista estava a l'atur i confiava que el «truquessin de llistes», si no, pensava començar «a buscar feina tirant currículums a tot arreu». El Roger és membre actiu de Tornavís Teatre, Amics de la Cultura i, a més, és monitor d'un grup escolta a la Canonja i al campus d'estiu de la URV.

El Pere té 23 anys i viu al barri de Bonavista amb la seva família d'origen. Va estudiar un grau superior d'Audiovisuals i treballa com a *freelance* en aquest mateix àmbit. Amb un amic seu va posar en marxa les festes amb música en viu

3 A llarg del text parlarem d'associacions i teixit associatiu en sentit ampli.

© Ariadna Costa

QUAN
M' IMPLICO,
M' IMPLICO"
Jorge P

Tarraco Finnest. També forma part de l'associació cultural Ariadna, malgrat que ara no hi participa activament.

La Najat va néixer fa 25 anys al Marroc i va arribar a l'Estat espanyol fa uns 10 anys. Viu a Valls amb la seva família d'orientació i estudia el grau d'Enginyeria Química a Tarragona. Va ser impulsora i fundadora de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, en què actualment participa activament.

L'Ahmed també va néixer al Marroc i va arribar a Torreforta amb 9 anys. Ara en té 25 i viu amb la seva família d'origen a Camp Clar. És becari predoctoral a la URV i com la Najat participa en l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona.

La Carla, de 28 anys, viu a la zona del mercat de Tarragona en un pis de lloguer amb unes amigues. Va passar la infantesa i l'adolescència a Sant Salvador. Va estudiar el grau de Pedagogia i un postgrau en l'àmbit de la cooperació internacional. En el moment de fer l'entrevista estava engegant una cooperativa de comunicació i desenvolupament social. És membre activa de La Imaginada i de la Plataforma Oppida.

L'Albert té 31 anys, està casat i viu amb la seva parella al centre de Tarragona en un pis de lloguer, però abans residia a Torreforta. Va cursar el grau en Periodisme. Després de fer un viatge de gairebé un any arreu del món, va començar a treballar a la URV com a personal d'administració i serveis. Des de fa vora dos anys és membre actiu d'una associació de veïns de la ciutat.

El Nil té 23 anys i va néixer a Tarragona. Viu amb la seva família d'origen al centre de la ciutat. Va estudiar Il·lustració a l'Escola d'Art, i ara està fent un curs de disseny de moda, costura i patronatge a Barcelona. Participa a Gènere Lliure, l'agrupació de teatre Matraca bis i el grup de música Key Breakers.

La Iman té 31 anys i és originària del Marroc. Va arribar a Tarragona al 2001 i resideix a Camp Clar amb la seva família d'orientació. Treballa de programadora informàtica i educadora social, dos àmbits en els quals es va formar amb un cicle superior i un grau universitari, respectivament. Va ser impulsora i fundadora de la Joventut Multicultural Musulmana de Tarragona, una associació en la qual està activament implicada.

La Saida també és membre de la Joventut Multicultural Musulmana de Tarragona. Ella té 28 anys i va nèixer al Marroc. Quan tenia 8 anys va anar a viure a Mallorca per reunir-se amb el seu pare. Després, sempre amb la seva família, es va traslladar a un poble de la Conca de Barberà i, més tard, a la Canonja, on viu amb la seva germana en un pis de lloguer. La resta de la seva família ara és a Alemanya, però ella va preferir quedar-se a Catalunya. Està estudiant el grau de Treball Social i treballa d'auxiliar d'infermeria en una residencia per a gent gran.

La Marta té 28 anys. Va néixer a Tarragona, on va viure fins als 14 anys, l'edat en què es va traslladar a Terrassa amb la seva família. Quan tenia 19 anys «va marxar per amor» a Madrid, durant un any, aproximadament. Ara viu amb la seva parella en un pis de propietat a Sant Pere i Sant Pau. Va fer diversos cursos formatius (disseny gràfic publicitari, integració social, animació sociocultural) i és estudiant del grau d'Educació Social. Treballa de coordinadora de menjador en una escola i participa a Kommando NitsQ, un grup que fa

© Albert Rué

accions de prevenció i reducció de riscos en espais d'oci nocturn. També és voluntària a La Imaginada.

El Sergio és de Tarragona i viu a Sant Salvador amb la seva família d'origen. Té 24 anys i es va graduar en Belles Arts a Barcelona, on es va traslladar mentre estudiava. Ara treballa de maquillador a Port Aventura i és membre de l'Escola de Dansa i Comparsa de Carnaval Aerodance.

El Pol va néixer a Tarragona, té 28 anys i viu sol a la Part Baixa de la ciutat. Va fer un grau Superior en Química Ambiental i un altre en Prevenció de Riscos Laborals. Es trobava a l'atur en el moment de l'entrevista. És membre de Growing Culture, una associació cultural que promou la cultura jamaicana a Tarragona.

L'Aurora i en Rafael tenen 27 i 29 anys respectivament, estan casats i viuen a la Canonja. Ella ha viscut al Catllar i a Tarragona i ell, a Bonavista. Tots dos van estudiar el grau d'Educació Primària. L'Aurora, a més, va fer un màster, sempre en l'àmbit educatiu, i ara treballa fent substitucions de mestra a escoles concertades. En Rafael també és mestre però a l'escola pública. Formen part d'Atrévete, una associació que treballa amb persones en risc d'exclusió social.

L'Alejandra també està implicada a l'associació Atrévete. Té 21 anys, és estudiant d'arquitectura i és originaria de l'Argentina. Fa un any i mig que va arribar amb la seva família a Barcelona, poc temps després el grup familiar es va traslladar a Tarragona, al barri de Bonavista.

El Toni, de 22 anys, viu a la Canonja amb la seva família d'origen. Abans residia al Catllar. Estudia un grau en Enginyeria Química i té diverses feines: treballa en un menjador escolar, de monitor d'un casal i, a més, fa classes particulars de reforç escolar. També està compromès amb diverses iniciatives d'acció col·lectiva: a l'Esplai Bons Amics, al grup de teatre Arteliats i, fa poc, també a Tarragona En Comú.

La Luz va néixer a la República Dominicana i té 20 anys. Quan tenia 3 anys es va traslladar amb la seva família a un poble de l'Alt Camp. Més tard, quan en tenia 13, el seu grup familiar va anar a viure al barri de la Part Baixa de Tarragona. Va estudiar un cicle superior d'espectacles i volia començar-ne un altre d'il·luminació a Barcelona, on es va traslladar fa pocs mesos. Viu en un pis de lloguer compartit i cercava feina quan va ser entrevistada.

L'Anna és originaria de les Terres de l'Ebre. Té 22 anys i va anar a viure a Tarragona per estudiar un grau en Història de l'Art. És becària de col·laboració a la URV i viu en un pis d'estudiants al centre de la ciutat. Participa activament a Gènere Lliure, la colla castellera universitària i la CUP.

L'Andreu, de 19 anys, viu amb la seva família a una urbanització de Tarragona. És estudiant del grau d'Enginyeria Electrónica i participa en l'Esplai Sant Fructuós.

La Núria també forma part de l'Esplai Sant Fructuós. Té 17 anys, és estudiant de batxillerat i de l'Escola i Conservatori de Música de Tarragona. Viu amb la seva família d'origen al centre de la ciutat.

L'Adriana, de 23 anys, sempre havia viscut a Tarragona (al centre i a la Vall de l'Arrabassada), però fa un any es va traslladar amb la seva parella a un poble de l'Alt Camp, on viuen en un pis de lloguer. És estudiant del grau d'Educació primària i treballa d'administrativa en un CAP i també de monitora. Com ella mateixa ha dit, «és que no només pots tenir una feina, perquè no t'arriba». Participa en tres esplais, inclòs el de Sant Fructuós, a l'associació de joves del poble on resideix i a la CUP. A més, és voluntària de Càritas.

L'Oriol sempre ha viscut a la zona de Sant Fructuós de Tarragona i també és membre actiu de l'esplai. Té 23 anys, és estudiant avançat del grau de Treball Social i viu amb la seva família d'origen. Treballa de monitor en un menjador i en una casa de colònies però estava intentant «trobar algo per augmentar l'ingrés econòmic» en el moment de l'entrevista.

El Luciano té 30 anys. És originari de l'Argentina i va arribar a Tarragona amb la seva família l'any 2001. Viu sol en un pis de lloguer a la zona de l'Eixample. Té estudis d'ESO i en el moment de l'entrevista estava a l'atur. És membre fundador del Centre Social Autogestionat El Cargol, que es troba a la Granja.

El Francesc també participa a El Cargol. Té 27 anys, és de Tarragona i viu sol en un pis de propietat familiar a la zona de l'Eixample de la ciutat. Treballa de dependent en una botiga d'esports però va cursar el grau d'Història i un màster de la mateixa disciplina a l'estranger.

La Zara té 23 anys i va néixer a Reus, on resideix amb la seva família, que és originària del Marroc. Ha acabat el grau de Treball Social i és estudiant d'un

màster d'Antropologia. És dependenta en una botiga de Tarragona i també fa pràctiques remunerades al Consell Comarcal. Des de fa gairebé un any participa a l'associació cultural Bandera Negra.

El Pablo viu a Sant Pere i Sant Pau amb la seva família d'origen. Té 18 anys i està cursant un grau mitjà de Farmàcia. És membre de Nebulosa Teatre i recentment també ha començat a treballar d'actor.

La Laia té 25 anys, és de Tarragona i viu amb la seva família d'origen a Sant Pere i Sant Pau. Va estudiar el grau d'Enginyeria Industrial Mecànica i està fent un màster en el mateix àmbit. Treballa d'operadora de planta i forma part d'una colla castellera i d'un grup de trabucaires de la ciutat.

La Mercè és treballadora social. Té 30 anys, és casada i, cal destacar-ho, estava embarassada en el moment de fer l'entrevista. És membre d'Utinam, una organització no governamental de Cooperació Internacional per al Desenvolupament.

La Clara és d'una ciutat del Baix Llobregat però viu a la zona de l'Eixample de Tarragona, on es va traslladar per cursar el grau de Treball Social. Té 22 anys i treballa de tècnica d'integració social. Participa a l'associació feminista Fridas.

El Cristian té 25 anys, és de Tarragona (Camp Clar) però ara viu a Reus amb la seva parella. Estudia un màster en Gestió Financera i participa a Parkour Tarragona, un col·lectiu esportiu de la ciutat.

Tots els noms de les persones joves entrevistades són pseudònims.

© Anna Fonoll

Sororidad sólo para
La Supremacía?
No veo marchas por
Nueve inmigrantes más
Violadas

La ciutat de Tarragona des de la perspectiva de les persones joves

En aquest capítol ens ocuparem d'examinar la visió que tenen de Tarragona els i les joves que han participat en la investigació. Avançant-nos als resultats de l'anàlisi, hem de dir que en termes generals ha emergit una imatge força negativa de la ciutat. Tarragona és descrita com una ciutat que «està morta», «és avorrida», està «descuidada» o «deixada», resulta «poc atractiva», «està envellida», «no té moviment», «és una ciutat dormitori», una llista llarga de qualificatius cap dels quals és gaire positiu.

Al llarg del treball de camp, a mesura que hem fet l'anàlisi preliminar de les dades, ens hem adonat d'aquesta percepció negativa. En conseqüència hem suposat que això podria estar relacionat amb el tema de la investigació, que convidava a reflexionar críticament sobre la ciutat, i que, fins i tot, el guió d'entrevista que estàvem utilitzant podia estar influint en la manera de representar-la. Per aquest motiu hem prosseguit preguntant explícitament pels aspectes positius de Tarragona. No obstant això, en general, i malgrat haver-hi també referències explícites positives, ha persistit la tendència del jovent entrevistat a projectar una visió més aviat negativa de la ciutat.

Amb relació als aspectes positius, se sol coincidir a descriure Tarragona com una ciutat «bonica», amb «molt potencial». Tanmateix, la idea general que preval és que aquest potencial en bona mesura està desaprofitat. Com diu el Nil: «vale sí, és una ciutat bonica. Sí, això ho sabem tots però crec que no es valora, ¿saps?».

A la Zara, que viu a Reus, li agrada especialment la mida de la ciutat, que permet anar a peu a tot arreu i, a més, posa en relleu l'atractiu que té: «en dos minuts estàs a la Part Alta, estàs a la Part Baixa, estàs al Serrallo... aquest contrast, te'n vas a la Catedral, te'n vas al mar, te'n vas al Balcó del Mediterrani (...) però la part aquesta cultural és lo que balla una mica».

L'entorn natural i el patrimoni històric i cultural de la ciutat són dels aspectes que més es destaquen a les entrevistes. Com diu la Carla: «geogràficament la ciutat per la platja... l'entorn a mi m'encanta. Sempre he tingut clar que puc marxar però tornaré perquè a mi m'agrada molt viure a Tarragona i perquè tenim molta riquesa també a nivell cultural o de runes o de tradició i tal. Però el que hem anat afegint amunt».

Així, com passa en els testimonis del Nil, la Zara i la Clara, en les entrevistes sovint es subratllen els aspectes positius de la ciutat —relacionats fonamen-

talment amb el seu patrimoni natural, arquitectònic, cultural i històric— per just després afegir un «però» i passar a emfasitzar-ne les carències, que analitzem a continuació.

Tarragona, una ciutat maca però avorrida

Pel que fa a les dinàmiques de sociabilitat a la ciutat, com hem dit anteriorment, els i les joves adopten una mirada crítica que tendeix a projectar una imatge de Tarragona que representa la ciutat com «avorrida», se'n diu que «està morta». Per diverses persones entrevistades, aquesta percepció es relaciona amb el fet que Tarragona és una ciutat que no convida «a la trobada», «a compartir», «a participar», ni tampoc «a passejar». La Carla ho resumeix de la manera següent: «crec que ho fem totalment al revés, és a dir, si fem una plaça, la fem sense bancs, "con un solaco que flipas" i l'únic que hi ha son terrasses privades de bars. No estem construint una ciutat que convidi a compartir, a seure, a muntar coses, a participar».

Una de les qüestions que emergeix amb molta força en una part important de les entrevistes és la percepció de la manca d'una oferta d'oci i cultura en general i, específicament, dirigida a les persones joves. Moltes vegades s'hi esmenta la falta d'alternatives, de varietat i d'espais: «el tema de l'oci, la falta d'espais i de cultura de lleure alternativa. La frase que Tarragona és avorrida a la nit penso que l'hem sentida tots i totes mil cops. I què, perquè és una realitat, ¿oi?, que ens afecta constantment» (Francesc, 27 anys).

I si la ciutat és avorrida a la nit, segons el parer del Jordi, «durant el dia tampoc tens res». El Jordi desitjaria que hi hagués «diferents alternatives i durant tot el dia, no només un oci nocturn, que també és important. Sempre s'associa joves i oci nocturn. Que per una part està bé perquè sí, però per l'altra també hi ha un oci diürn que també ens agrada i que també tenim ganes de fer coses».

Des de la visió del Pol, la ciutat hauria «d'obrir-se a fer més coses culturals, ¿no? Que no siguin només les festes populars, ¿no? Santa Tecla i Sant Magí i no sé ara, Sant Joan, Carnaval i quatre coses més, ¿no?». El Luciano coincideix amb el Pol i voldria que a la ciutat hi hagués «locales con música en vivo o con un escenario que la gente que sepa tocar un instrumento suba, lo practique, o haga monólogos, teatro, cualquier cosa...». I del mateix parer és la Luz, que subratlla que «hi ha d'haver-hi més xispa», amb «bars musicals en totes les parts de la ciutat», «i després a nivell de... teatres, l'any passat em sembla no va haver-hi programació al Camp de Mart. I a mi em sembla que... tio, no potser!».

El Roger també troba molt dolenta la manca d'una oferta teatral àmplia, actualment limitada a les propostes de caire comercial, com quan «ve una Emma Vilarasau o un actor de la tele». En aquest sentit, assenyala que «la cultura de l'espectacle i tot això, a Tarragona, és molt limitat». A més, es declara «molt fan dels concerts populars. De ficar un concert... tampoc un gran grup, ¿saps? Que hi hagi música al carrer, que hi hagi ambient festiu, o sigui, (...) és aquesta la llàstima, és que no és fa oci al carrer si no es per festa major».

Emergeix, doncs, un fort descontentament envers una oferta cultural que es percep escassa i comercial, i que, a més, en el vessant popular es restringeix a l'àmbit de la cultura tradicional. Com diu el Luciano: «está prohibida la cultura popular salvo para Sant Magí i Santa Tecla. Pero es popular tradicional. Entonces no es una cuestión popular que de verdad se va renovando». A continuació afegeix que la cultura tradicional a la ciutat té un fort caràcter endogàmic, la qual cosa des de la seva visió coarta la seva capacitat dinamitzadora i participativa. En paraules seves: «al ser tradicional hay familias establecidas que llevan una dinámica. Y para mi eso es un gran empobrecimiento para la nueva generación y para la que está actualmente».

Quan parlem d'oci i cultura ho fem en termes amplis, com les persones entrevistades. De tota manera, mereix especial atenció l'oci nocturn que, com es va definir en la investigació anterior (Casadó i Soler, 2006), pot ser considerat com una pràctica que no només està especialment vinculada amb les persones joves sinó que a més és identificada per aquest col·lectiu com una cosa pròpia, una part integral de la seva identitat generacional. Sortir de nit vol dir experimentar i desenvolupar nous hàbits i pràctiques que defineixen la joventut i la separen i allunyen de la infància. Permet la construcció d'un espai social amb els i les coetànies lliure de la mirada dels adults, una qüestió que el Luciano expressa amb molta claredat: «a la noche (...) uno se siente más suelto porque no está la prohibición de los padres, no está la familia ahí observándote».

La percepció general és que a Tarragona hi falten alternatives. Com diu el Jordi: «el tema de l'oci a Tarragona és un tema que en general està mort, o sigui, no hi ha oci... ni alternatiu ni no alternatiu casi. Vull dir que tens dos llocs al final... pensant en mi, tens dos llocs per sortir». Les poques alternatives disponibles, «las cuatro cosas de siempre», a més a més, no són gaire atractives. Així ho expressa el Pere: «porque al fin y al cabo, si te vas a la Totem, si te vas a... es que no sé, no me sé ni discotecas de Tarragona porque... porque no voy, porque no me llaman, no me gusta... directamente, el estilo de música que hacen, el ambiente». Al Roger, de la mateixa opinió que el Pere, li agradaria «que hi hagués una alternativa a lo que és la música comercial i els locals de festa més comercials».

Com acostuma a passar, però, l'excepció confirma la regla. En aquest sentit, el testimoni del Toni és significatiu perquè mostra el seu acord amb l'opinió general en relació amb el fet que les poques opcions d'oci nocturn que hi ha a la ciutat són massa convencionals i comercials, però també assenyala que a ell ja li va bé i que aquesta oferta li sembla suficient: «a lo mejor sin mucho repertorio, normalmente siempre acabo en el Cau. Pero también Highland... a mí en general, a mi me gusta. Pero en general yo sé que la opinión es que... a nivel general yo sé que la opinión es que no les gusta el rollo que hay. No sé. ¡A mí me parece bien todo! (riu) Yo soy muy sencillo».

Curiosament, sovint es fa referència al fet que temps enrere —un passat al qual no es posa data— sí que hi va haver una oferta més variada que generava més moviment a la ciutat. Així ho expressa el Jordi: «sí, que no existeix i va ser-hi i a més va ser-hi molt guai. A part, havia lo de la zona del Port que al principi

estava bé, l'Ajuntament subvencionava sales de concerts... i vulguis o no, es portaven molts concerts amb bons preus i la gent també sortia més». El Roger també parla de la zona del Port com «una zona de oci bé, o sigui, hi havia bons locals, bona música i bon ambient», però que malauradament «ha anat degenerant molt al llarg del temps». La Marta és taxativa al respecte: «aquella zona de festa se'n va anar a la merda».

Des de la visió de moltes persones joves entrevistades, el Port s'ha convertit en una zona «xunga» i «amb molts problemes» relacionats amb el consum d'alcohol, drogues i baralles freqüents. Com explica la Luz: «no cal aquest tipus d'oci perquè jo no crec que sigui necessari però crec que a lo millor sí que cal més oci nocturn». I de fet, es significatiu que a la manca d'oferta s'hi afegeixi una mirada crítica sobre la tipologia d'activitats que es poden desplegar en l'oci nocturn. El jovent té la percepció que «solamente se da una alternativa, que es la de beber» (Luciano, 30 anys). I en aquesta mateixa línia, la Carla comenta: «si vas a algun lloc és perquè vas a una festa que si no te cobren entrada sort, però que sempre és a consumir alcohol i tal».

La recerca sobre Joventut a Tarragona duta a terme ara fa més de deu anys ofereix una descripció detallada de la geografia de l'oci nocturn dels joves a Tarragona en aquell moment (Casadó i Soler, 2006); en aquest estudi anterior s'al·ludeix a la fama de lloc conflictiu que tenia la zona del Port. També, s'hi subratlla la concentració de locals a la Part Alta de la ciutat, una zona que actualment sembla ser l'espai privilegiat per a la vida nocturna, però que tampoc està lliure de conflictes pel fet que és una zona densament poblada i molt controlada. Com diu el Roger: «està la Part Alta (...) lo que passa és que l'entorn no acompanya. És a dir, són coses molt puntuals, que estan al mig de la ciutat i tu per anar d'un puesto a l'altre... els veïns es queixen, hi ha molt de control. Bueno... realment no pots sortir de festa lliurement perquè sí que dins del local podràs fer festa però fora t'hauràs de callar». Una qüestió que es presenta com fortament contradictòria pel que fa a les festes de la ciutat, Santa Tecla i Sant Magí, perquè «passem de no pots fer res, no fumis, no beguis, no cridis... a que arriba la Remullada i es munta en tota aquella zona de la Part Alta... que veus gent súper desfasada! Dius, resulta que a l'octubre que no hi ha gens d'important no podem sortir de festa pero en agosto pueden ir vomitando por las esquinas» (Marta, 28 anys). I com diu la Marta, no son pocs els i les joves que remarquen la forta concentració estacional de l'oferta d'oci, molt dependent del cicle festiu tarragoní. Així, segons el parer general, s'hauria «d'augmentar l'oferta, o sigui, a Santa Tecla i tota la resta de l'any» (Alba, 23 anys).

Per tant, es tracta d'una oferta fortament concentrada estacionalment a l'estiu i territorialment al centre, a la Part Alta. De fet, els joves que viuen als barris reconeixen que en aquesta part de la ciutat l'oferta d'oci nocturn és pràcticament nul·la. Com diu el Toni: «en Bonavista no sale nadie». Una apreciació amb la qual el Pere coincideix: per sortir de festa «los jóvenes del barrio tiene que ir a Tarragona». I afegeix: «los jóvenes de Tarragona ni van a organizar cosas para los jóvenes del barrio ni van a venir al barrio para divertirse con los

jóvenes del barrio». Ja hem vist que pel Pere, les opcions disponibles a Tarragona no són especialment atractives i, per aquesta raó, quan surt amb els amics, es desplaça a les ciutats veïnes, «a las fiestas que se hacen de música urbana o lo que sea», «porque nos gusta a parte de la música apoyar a estos movimientos», «y, claro, si tenemos que ir a Reus vamos a Reus. Si tenemos que ir a Valls vamos a Valls. Si tenemos que ir a Cambrils vamos a Cambrils».

Deixant de banda l'oci estrictament nocturn, una altra de les qüestions que el jovent esmenta és la manca d'opcions de lleure i cultura gratuïtes o de baix cost. Com assenyala l'Alba, «hi ha una manca d'oferta d'activitats culturals, o gratuïtes o de baix cost, i fins i tot no pagant». Les poques opcions disponibles, doncs, «hay que pagarlas».

En relació amb la manca d'alternatives culturals gratuïtes, o en el millor dels casos, accessibles, s'esmenta la manca d'oferta formativa no reglada: cursos d'idiomes, formacions professionals complementàries o tallers. Per exemple, a la Marta, que viu a Sant Pere i Sant Pau, li sembla que als centres cívics «hi ha moltes coses xules» que per a ella són econòmicament inaccessibles: «al centre cívic, per segons qui... un curs de cuina, de dos sessions, no un curs de tres mesos, no, de dos sessions, cinquanta-quatre euros. Dos sessions de com fer pa... muy guay però ya lo buscaré por internet». Però a més del cost elevat, no sol haver-hi prou places: «van obrir un curs de zumba pels dissabtes al matí. Hi havia només dotze places. En menys d'una hora s'havien esgotat. Posa dotze places a Sant Pere i Sant Pau, dotze places a Sant Salvador, dotze places a... i així potser no omples tot un centre cívic de seguida».

Per la seva banda, la Clara assenyala que «todo lo que hay tiene como carencias». Per exemple, si «quieres estudiar idiomas y en la escuela de idiomas, hay tres idiomas». «Dije vale, voy a hacer un taller de teatro perqué estar aquí en verano aburrida. O sea, está como a medias, no era ni para inicio, ni para personas que saben mucho, sino para personas pues que ya habían aprendido un poco». Finalment, també es refereix al preu del cursos: «en plan de monitor de tiempo libre (...) que tienes que pagar un pastizal».

I si per la Clara, que viu al centre de Tarragona, l'oferta és incompleta i cara, per l'Alejandra, a Bonavista, «en principio no hay (...) actividades para jóvenes o que involucren a jóvenes, ya sean deportes, ya sean talleres, talleres o de formación, información que es más capaz sexual, sobre drogas, adicciones, que puedan ser un poco más informativas para los jóvenes». Però tampoc n'ha trobat al centre de la ciutat: «Y en Tarragona centro, bueno, fui. Estuvimos con mi cuñada, con mi prima, yendo a lugares y lo único que nos decían era que vaya al curso de catalán y nada más. Que es importante, es parte de la cultura de acá y hay que hacerlo. Pero en otro sentido, para capaz involucrar a jóvenes en algunas actividades... no».

En darrer lloc, no han estat escasses les referències a la manca d'espais per practicar esports, i molt especialment de manera gratuïta. El Pablo comenta: «San Pedro lo único que tiene es ese complejo deportivo que ahí tienes el volei, básquet, fútbol, piscina pero que sí, está muy bien, pero tienes que pagar». La

Clara, que juga a bàsquet, relata que amb el seu equip han d'«entrenar al lado del río porque el Ayuntamiento no da ni un patio de un colegio». La Carla, per la seva banda, resumeix de la manera següent la impossibilitat de practicar esport de manera gratuïta: «si no tenim espais per fer coses, la gent en general, la gent jove és *cero*! Si hi ha gent jove que tingui ganes de fer esports a l'aire lliure o així... que vaya a pensar dónde lo va a hacer! Perquè el que tenim més a prop és l'*skate park* al Joan XXIII però clar, és a tomar per cul!».

Tarragona, una ciutat amb potencial però amb pocs espais

Molt vinculada a l'escassa oferta d'oci i cultura, la falta d'espais a la ciutat és una altra qüestió que el jovent esmenta. Com veurem en les properes pàgines, el descontentament juvenil, que també es transforma en lluita, s'orienta sobretot envers la gestió política de l'espai públic de la ciutat. Aquest és un dels nuclis més importants de descontentament de la població jove de Tarragona envers l'administració local, una qüestió que tractarem en el darrer capítol.

Uns dels aspectes que més ha estat subratllat són les dificultats que hi ha per utilitzar la via pública, en la mesura que es percep que està fortament controlada i segregada amb relació als usos. El Luciano ho explica de la manera següent:

> No sé, a mí una de las cosas que me molesta de Tarragona como una cuestión específica, la verdad, que me parece dañino para las personas, es la falta de cultura callejera. La falta de posibilidad de que los artistas callejeros pongan una gorra. O los chavales que empiezan a hacer malabares o andar en skate, hacer bicicletas. Solamente lo pueden hacer en un lugar. Esa segregación por actividades y que además utilizan a la policía para censurarte. Para mí esa es una de las cosas más perversas que tiene la ciudad (Luciano, 30 anys).

Des de la visió de molts dels i les informants, la gestió política de l'espai públic actualment en prioritza la mercantilització. En aquest sentit, per exemple, l'Albert es refereix de manera crítica a la decisió municipal de posar els usos comercials per davant de les demandes de la ciutadania de mantenir l'espai públic com a espai social, de trobada. Posa per exemple l'actuació urbanística duta a terme a la plaça Corsini, en el marc de la llarga reforma del Mercat Central de la ciutat:

> Desde un principio, cuando se preveía que la carpa del mercado iba a irse y la plaza [del mercado de Tarragona centro] iba a quedar liberada se planteó algún proyecto que fuera de comunidad, es decir, tener una plaza que invitara al encuentro. Y estamos hablando de cuestiones tan sencillas como que tuviera sombra, que hubiera bancos y que hubiera algo para los niños. Hablábamos de algo tan sencillo como eso. Que evidentemente esto chocaba frontalmente con la intención del Ayuntamiento que era la de satisfacer a los del mercadillo y con la de conceder licencias de las terrazas. Por lo tanto, se dijo que no se podía instalar un

© Anna Fonoll

> parque infantil porque ocupaba demasiado espacio. Se dijo que iban a poner bancos en el lateral, no se han puesto. Dicen que los árboles no se pueden poner porque se supone que amenazan el parquing que hay debajo (Albert, 31 anys).

Les persones entrevistades perceben que els esforços de l'administració s'orienten a satisfer les demandes del mercat i a facilitar el desenvolupament de les activitats lucratives, abans que a atendre les demandes que provenen de la ciutadania, més orientades cap a la possibilitat de disposar d'espais de trobada comunitària. Pels i les informants joves, aquesta forma de gestió, en confluència amb els interessos mercantils, sembla estar més pensada per atraure usuaris externs que per complaure i atendre les necessitats dels tarragonins. Per tot plegat, perceben que es retalla l'accés a l'espai públic a part de les veïnes i veïns de la ciutat. Per l'Alba, que viu a la Part Alta, es tracta «d'un model de ciutat completament enfocat al turisme. Jo visc a la Part Alta i ho veig, vull dir, està tot ple de bars, les places estan plenes de terrasses i després tu no pots organitzar un dinar popular al carrer perquè no et donen permís». L'Albert també pensa que la Part Alta s'ha transformat en «un barrio de consumo pensado para el turista, para el visitante y no para el vecino. Donde tenías el economato, ahora tienes un bar. Yo tengo una cuota de bares que necesito en mi vida y en mi entorno. No necesito más».

Preval la sensació que l'ús de l'espai urbà queda reservat a les activitats que són susceptibles de ser rendibilitzades econòmicament. S'inclouen en aquest argument les festes tradicionals de la ciutat: Santa Tecla i Sant Magí. Com assenyala l'Alba: «clar, és que Santa Tecla ven molt, ¿no? De cara enfora ven molt, Santa Tecla». I el Roger hi afegeix que «la gestió de l'espai públic és bastant nefasta. O sigui, realment, jo facilitaria l'ús de l'espai públic (...) però realment lo que és festa popular se centra a Sant Magí i Santa Tecla. I d'aquí no surtis ni demanis fer res més perquè no et donaran permís».

Hem recollit nombrosos testimonis, especialment amb referència al centre de la ciutat, sobre les dificultats o la impossibilitat d'utilitzar l'espai públic per a l'organització d'actes, espectacles o reunions. En aquest sentit, en les entrevistes es subratllen els feixucs tràmits administratius que precedeixen l'obtenció dels permisos municipals. Aquesta tramitació és percebuda com poc transparent i se li atribueix una voluntat obstruccionista i dissuasiva. Com resumeix el Jordi: «a Tarragona... és un xou muntar algo al carrer». I afegeix: «perquè et donin el permís... tarden molt en respondre't i normalment [la resposta] és negativa». El Nil, per la seva banda, també fa referència a aquesta qüestió i relata una experiència recent que ha tingut amb Gènere Lliure a l'hora d'organitzar un concert en el marc de les celebracions del Dia de l'Orgull LGBTI:

> El Dia de l'Orgull va ser un *follón* perquè vam demanar de fer el concert al passeig de les Palmeres, però ja allò amb no sé si uns quants mesos d'antelació i allò que faltava un mes i ens diuen: es què el passeig de les Palmeres no pot ser perquè és un lloc molt emblemàtic de la ciutat... que dius, vale, les Barraques es fan, altres coses es fan però el col·lectiu LGBT no pot! Clar, a més va coincidir amb els Jocs del Mediterrani... i bueno... i bueno, a part d'això, vam dir: "vale poseu-nos a un altre lloc". Ens van dir que podia ser el mercat, vam demanar el mercat, van dir que no... també, dos dies abans, ens vam dir que no al mercat i ens vam dir que ho féssim al Parc Saavedra i ho vam fer a l'últim moment al Parc Saavedra que tenia un so fatal... però bueno, ho vam fer (Nil, 23 anys).

La crítica de l'estat de fort deteriorament de les places i parcs de la ciutat se suma a les dificultats amb què les persones joves diuen que es troben a l'hora de fer servir la via pública. El mal estat dels espais públics es relaciona amb el vandalisme i la falta de neteja, però també amb la sensació d'inseguretat vinculada al tràfic i consum de drogues. La conversa mantinguda per algunes de les persones joves que han participat en un *focus grup* il·lustra molt bé aquestes qüestions:

> Pablo: Porqué te vas al Saavedra y te encuentras de todo menos niños pequeños jugando.
>
> Emma: Bueno, y al Sant Rafael y al... es que... es que por norma general yo creo que la palabra sería dejada. Lo que describe...
>
> Cristian: Es que como Tarragona es un fumadero de porros (...).

> Pablo: Tú pasas por la plaça Catalunya, de Sant Pere i San Pablo y eso es como Cristiana de Copenhague.
>
> Laia: Jo no passo per allí.
>
> Pablo: Es lo mismo. O sea, ahí hay de todo. Hay de todo y si te metes por un callejón di adiós» (Pablo, 18 anys; Emma, 30 anys; Cristian, 25 anys; Laia, 25 anys).

Una percepció que també comparteix el Toni amb relació als parcs del barri de Bonavista: «el parque donde están los niños hay un grupo que están ahí todo el día... viene un coche, se sube, da la vuelta, se bajan, ¡eso canta que...!». Després de relatar la indiferència de la policia davant de les denúncies interposades pels veïns, conclou: «yo creo que están pocos cuidados en general. Aquí abajo, se ha hecho un parque que flipas. Ya lo han destrozado en menos de un año. Son parches. ¡Para que la gente de los barrios se sienta más tal, venga, vamos a meterles un parque ahí! Son parches. Y luego les sale como les sale. Ahora lo han vallado. No sé».

Per la seva banda, la Marta, quant a Sant Pere i Sant Pau, apunta que els parcs són plens d'«ampolles de vidre trencades pel terra, llaunes, bosses de patates, vasos de cubatas». També fa una àmplia referència a la neteja insuficient dels espais públics, que troba que «és general», és a dir, que afecta tota la ciutat: «a Sant Pere i Sant Pau, lo de tirar la brossa, els contenidors estan... o sea, las ratas son así [de grandes], te saludan y todo. O las plagas de cucarachas... o las plagas de ratas. Perquè la Part Alta... crec que eren ratas... aquí eran cucharachas (...) però a mi en dona la sensació de que no és una cosa de Sant Pere i Sant Pau». I hi afegeix: «les escombraries, han posat uns contenidors súper modernos, súper fashions de la *life*, però no funcionen, no són funcionals... al contrari, fan molta pudor quan plou, no caben les basures».

La neteja i els problemes relacionats amb la recollida de les escombraries també surten a les entrevistes amb altres joves. La Luz, per exemple, explica: «jo és que quan pujo per la zona Baixa, jo passo pels carrers que dic: "està molt brut, això!" I no sé, crec que està molt bruta. O sigui, la sensació és de ciutat bruta. I no sé si està relacionat amb que és una ciutat com una mica inactiva però la meva sensació és de ciutat bruta». L'Albert també és contundent al respecte, i expressa: «Tarragona está muy sucia. A nivel de higiene, eso digo, me da mucho asco».

En concret, l'Albert es refereix a la zona del centre, que és on resideix. Des de la seva perspectiva, «hay momentos del día, sobre todo las ocho, cuando la gente saca a pasear el perro, que la calle apesta». Però a més, d'acord amb el que diu la Marta, explica que: «el tema de los contenedores, el servicio de recogida es completamente insuficiente, y después desde que pusieron bajo tierra los contenedores, la capacidad es muy inferior, los costes del mantenimiento y todo esto se han incrementado (...). Hay días que los contenedores están a petar y la gente... si ya ves que el papel está en el suelo, la gente ya lo tira».

I com ja hem assenyalat, en general, es tracta de joves que s'han mogut molt pel país i fins i tot internacionalment, i això els permet contrastar críticament la realitat del seu propi entorn amb la d'altres ciutats, valorant els recursos i els equipaments públics disponibles, però també les diverses cultures amb què les persones els utilitzen. La Laia compara la situació de Tarragona i la d'Alemanya, on va fer una estada Erasmus: «allí [Alemania] ves vida, los estudiantes se mueven, hacen actividades. Te vas por el parque a pasear y ves gente con bici, jugando al frisby. La típica película americana pero allí en Alemania. Tú aquí, te vas por aquí y vas por el parque y ves a una persona paseando al perro y ya está. No sé, es lo que decíamos, quizás la ideología tiene que cambiar un poco e invertir en ciertas cosas que no se están invirtiendo y no invertir en tantas, en las que se están invirtiendo».

La disponibilitat de recursos i serveis, com s'esmenta a la cita anterior, no es relaciona tant amb els recursos econòmics existents sinó més aviat amb la voluntat política de prioritzar les inversions dirigides a millorar la qualitat de vida urbana i, més específicament, la de les persones joves. S'hi pot afegir que, a parer d'alguns joves, aquestes inversions no caldria que fossin gaire elevades, com explica la Carla: «no sé... vas per altres ciutats i penses: Ostres! Que fàcil! Només han muntat un porxo [en el parc] en el que fiques un sostre i unos banquitos i els hi fiques un punt de llum per si han de portar la seva música... i que puguin estar aquí i fer activitats».

Per moltes de les persones que entrevistades, la recent organització dels Jocs Mediterranis (juny-juliol del 2018) representa l'exemple paradigmàtic d'aquelles inversions allunyades de les veritables necessitats de la ciutat i poc orientades a promoure el benestar general. En aquest sentit, la Luz, afirma: «lo del Jocs del Mediterrani, què vols que et digui! A mi em sobra». Si bé tres joves entrevistades van participar com a voluntàries als Jocs Mediterranis, preval àmpliament la idea que l'organització d'aquest esdeveniment internacional, lluny de beneficiar la ciutadania, va ser plantejada com una manera de donar prestigi a l'administració local i de projectar la ciutat cap a l'exterior. Com assenyala l'Anna: «es preocupen molt més per la imatge que es dona de Tarragona que no pas per les causes que importen i que interessen». L'Emma, per la seva banda, comenta: «pues los Juegos del Mediterráneo (...) a nivel político va a dar bombo pero que hagan un parque para que la juventud se lo pase bien, eso no va a salir en ningún periódico ni nadie va a hablar de ello». I en sintonia amb l'Emma, el Nil afegeix que «estem sempre intentant que hi hagi més locals on es facin coses... és que... clar, de política tampoc és que n'entengui molt, però jo el que entenc és que aquí hi ha una gent que hauria d'estar ajudant i dirigint uns diners en aquestes coses i en comptes de dirigir-lo a això fan els Jocs del Mediterrani. ¿Saps?».

Aquest fort descontentament tocant a la manca d'equipaments públics es veu agreujat per l'existència d'edificis públics que estan en desús. El jovent pensa que si aquests espais estiguessin a disposició de les iniciatives ciutadanes es podrien activar, dinamitzar i diversificar les opcions de lleure i cultura a

© Ariadna Costa

la ciutat. Seria una manera de crear de espais de trobada i d'intercanvi que ara manquen a la ciutat i permetrien anar més enllà de l'oferta comercial, que és la que es percep com gairebé l'única existent.

L'edifici del Banc d'Espanya és un d'aquest llocs. Com explica l'Albert: «se entregó al Ayuntamiento hace... bastante años y desde entonces ha estado cerrado. Han ido sacando proyecto tras proyecto... que íbamos a poner el museo de la química, el museo del Nàstic». La seva crítica remarca la manca de materialització de les propostes municipals, però, a més, denuncia que es tracta de «proyectos grandilocuentes» que no fan cas de les demandes i dels interessos d'una part de la ciutadania, que preferiria transformar aquest espai en «un centro cívico», «una hemeroteca», o «trasladar parte de la biblioteca pública».

Igual que en el cas de l'edifici del Banc d'Espanya, les instal·lacions de la Tabacalera són, per una part molt important d'informants, l'exemple paradigmàtic d'un espai en desús que si fos activat permetria dinamitzar l'oferta d'oci i de cultura a la ciutat. En aquest sentit, cal ressaltar l'impacte que ha tingut l'ocupació de la Tabacalera per la Plataforma Oppida, una acció reivindicativa que explica que aquest recinte sigui esmentat de manera reiterada i espontània en moltes de les entrevistes. Per la Luz «la Tabacalera és un espai preciós» on es podrien «fer sales, o una cosa xula, o una biblioteca o el que sigui». El Sergio, per part seva, assenyala que «es un espacio muy grande que está muy desaprovechado». Des del seu punt de vista, la Tabacalera «tiene mucho potencial»

i «se podría explotar mucho más», «ya no solo para el ocio sino también para el arte, por ejemplo. Porque creo que en Tarragona hay muy pocas cosas dedicadas al arte».

D'altra banda, un nombre significatiu de persones manifesten que la Tabacalera podria satisfer les necessitats d'espai que té actualment el teixit associatiu de Tarragona. Com diu el Jordi: «el tema de locals per entitats a Tarragona és... molt dolent». Aquesta és una qüestió que les persones entrevistades perceben que l'administració local desatén. El Rafael ho veu de la mateixa manera i es fa ressò de com de difícil és tenir un espai on organitzar activitats: «en Tarragona en general, hay muchas entidades con muchas ganas de hacer cosas que necesitarían espacios propios para poder desarrollar muchísimos proyectos (...) pero luego resulta que haces una instancia al Ayuntamiento pidiendo si hubiese algún local que se pudiese utilizar para hacer proyectos a nivel social y no hay ninguno». Sobre aquesta qüestió, el Rafael diu: «teniendo la Tabacalera que tenemos allí, que hay espacio todo lo que quieras». Una apreciació amb la qual Núria coincideix: «La Tabacalera és un espai que casi no s'utilitza. Hola, ¿esplais? Gràcies. O sigui, podríem utilitzar-ho perfectament».

Així mateix, hi ha un consens força generalitzat pel que fa al fet que aquest hauria de ser un espai d'ús col·lectiu, la qual cosa, al seu torn podria contribuir a dinamitzar i fer visible el teixit associatiu de la ciutat. Així ho resumeix l'Ahmed: «a mí me gustaría tener un espacio como asociación en la ciudad. La Tabacalera es un espacio donde... es un espacio común ¿no? no sé. Está cerrado. Pero por ejemplo ahí podría haber un espacio, una parte, donde se pudiese reivindicar el asociacionismo, ¿no?, en plan, no sé, ceder espacios, ceder despachos, salas».

Els espais, despatxos i sales d'ús col·lectiu a què fa referència l'Ahmed es pensen per a funcions múltiples, que poden anar des de guardar materials, fer assajos o organitzar reunions i activitats. En aquest sentit, el Francesc assenyala que hi ha «gent que no té lloc on assajar, espais de joves que no tenen un local per a la seva associació d'excursionistes o inclús orquestres que no tenen espais on deixar els instruments, etcètera, etcètera». Una qüestió amb la qual el Pol coincideix i hi afegeix les limitacions econòmiques que solen tenir les entitats: «s'ha d'entendre que les associacions normalment són sense ànim de lucre. Llavors la idea és tindre un espai públic que puguis utilitzar. Ja no per fer esdeveniments ni res, sinó mínimament per reunir-te, per no haver d'anar a la terrassa d'un bar a reunir-te o a un parc».

Des de la visió d'alguns/es informants, els espais disponibles per a les entitats de la ciutat resulten econòmicament inaccessibles, no sempre estan en bones condicions i no s'ajusten a les seves necessitats. Així, per exemple, la Carla esmenta que a Tarragona «hi ha un hotel d'entitats» però «és molt car», «les instal·lacions són una mica... precàries» i «la construcció d'aquell espai no et facilita conviure». El Jordi assenyala que l'Ajuntament «l'única solució que posen és el Centre Cívic, que és interessant però que té uns horaris molt limitats. I clar, els horaris normalment s'acaben a les vuit de la tarda, molts caps de setmana no obren i llavors clar, és difícil».

De tota manera, cal ressaltar que, des del punt de vista dels joves, l'Espai Jove Kesse respon, almenys en part, a les necessitats esmentades. Amb relació als recursos i serveis municipals adreçats específicament a la població jove de Tarragona, l'Espai Jove Kesse es dibuixa com a punt de referència per al jovent. També s'esmenten, encara que menys, l'Oficina Jove del Tarragonès (anomenada *Punt Jove* en les entrevistes) i l'Espai Jove La Palmera.

Començant per l'Espai Jove Kesse, en general, la valoració n'és positiva i, de fet, una bona part de les persones que hem entrevistat han estat o són usuàries d'aquest espai. En fan ús puntualment en relació amb la participació en les activitats que s'hi programen (cursos, tallers, etc.), la promoció i l'organització d'activitats i també l'ús per a reunions o assajos, en el marc de les iniciatives d'acció col·lectiva de les quals formen part.

Ara bé, tot i que la valoració general de l'Espai Jove Kesse és positiva, preval la idea que és un espai que resulta insuficient perquè està molt sol·licitat. El Nil, per exemple, opina que «està força bé el que fan. Fan activitats molt diverses, sempre bastant oberts a que sigui la gent que hi va la que decideixi com fer la seva activitat», però malgrat això, «és una mica caos perquè clar, com que només hi ha això, doncs si... mira, tinc una idea i m'agradaria fer això... fins que te poden fer cas... bueno! Bueno! Costa!».

Al costat d'aquesta percepció de saturació, que podem relacionar amb la manca d'espais que hem comentat, també hem recollit d'algun altre informant una certa sensació de rigidesa i d'excessiva burocràcia organitzativa, poc adaptada a les maneres de fer i de ser del jovent. El Rafael, que utilitza l'Espai Kesse en el marc de les activitats que fa amb l'associació Atrévete, de la qual forma part, diu: «nosotros lo que nos hemos encontrado a nivel particular es que... vamos a utilizar el espacio con muchas ganas pero quizá nos faltaba ese trato joven porque siendo un espacio joven. Llegamos ahí y nos encontramos con que todo era como muy cuadriculado... esta es la sala, en esta sala caben veinticuatro sillas y no pueden meter veinticinco, son veinticuatro. Era como muy cuadrado todo».

Un tipus d'organització «no massa jove», a la qual també fa refència el Luciano, però en el seu cas en relació amb el «Punt Jove»: «me he acercado, pero es todo lo mismo: "andá acá, llevá el papel acá, regístrate allá, entrá en la web, date de alta, después entrá en esto y entonces que esto y lo otro". Y es como el capítulo de Ásterix que entran a pedir un formulario y es una de las doce pruebas. Claro, a mi ese mundo burocrático me satura, me hace daño y no sé entrar». A més, segons el Luciano, que recordem-ho, té 30 anys, el servei ofert al «Punt Jove» en matèria d'assessorament per a la inserció en el mercat laboral no s'ajusta a les seves necessitats i expectatives: «yo he ido pero... la cuestión, yo cuando voy a esos lugares es la pregunta... te ayudan a hacerte el curriculum o buscar trabajo, hacer los planes por seis meses... pero la cuestión es ¿cuáles son las condiciones de ese trabajo? Son seis meses ¿y después qué?».

El Roger, a qui li sembla que aquest servei està adreçat a persones que entren dins de l'etiqueta d'adolescents o preadolescents, és d'un parer similar:

«clar, vaig allí, i sí que hi ha gent molt jove a ensenyar-li com fer un currículum. Jo potser no necessito que m'ensenyes a fer un currículum però sí a crear-me una xarxa de contactes o aquestes coses que... puc tindre unes altres necessitats que no les tinc cobertes per part de l'Ajuntament. O sigui, més a nivell professional». El Roger té 26 anys i un nivell molt alt de qualificació, però és a l'atur, una situació que retarda el seu projecte d'emancipació. És des d'aquesta perspectiva que ens explica que «a nivell de vivenda també, que hi ha moltes dificultats. Bueno, aquestes coses que són com principals per a la nostra franja d'edat, ja que estic en un moment en què em vull independitzar i això, clar, no sé fins a quin punt el Punt Jove això ho cobreix». Segons la seva opinió «s'hauria de fer com una diferencia entre el joves adolescents i els joves més adults», «potser cursos d'estratègies com fer el teu currículum més atractiu... o com realment dissenyar una estratègia per trobar feina... no ho sé, a mi el fer un currículum i enviar-lo a totes les empreses ja no em serveix».

Aquesta reflexió sobre la necessitat de diferenciar l'oferta segons les franges d'edat del jovent, el Roger la fa extensiva a l'Espai Jove Kesse: «crec que l'oferta, almenys l'oferta, no és per la meva edat. Sí, són per més joves... llavors, entenent que joves pots arribar fins als trenta amb gent jove, no hi ha una oferta diguéssim per joves de vint-i-tres a trenta. És centren tots per adolescents, preadolescents, des de els tretze fins als divuit, dinou». De fet, l'Adriana, que ha participat en diferents activitats a l'Espai Jove Kesse, justament assenyala que no hi acostuma a trobar persones de la seva edat: «jo he participat en activitats del Kesse. És que jo soc molt motivada. Fan activitats que m'agraden i llavors dic: pues venga, dale, pues vamos a hacerlas. Però perquè també clar, arriba a un punt. És com dir, arribes allí, jo ja vaig amb vint-i-tres anys i me trobo amb nens de quinze, setze anys i dic, bueno, ¿i on està la gent de la meva edat?».

En consonància amb aquests raonaments, la Núria, que té 17 anys, esmenta que «el Kesse» «està pensat bàsicament per la meva edat i més jove». Malgrat aquesta percepció, les dades de participació i d'ús de les instal·lacions que aporta l'equip tècnic del Kesse expressen que el 74 % de les persones usuàries de sales, recursos i activitats a l'Espai Jove Kesse el 2018 i fins al maig del 2019 són joves d'entre 20 i 35 anys.

D'altra banda, també hem identificat la percepció que caldria fer més difusió de les activitats que es fan a tots dos espais, tant a l'Oficina Jove com al Kesse. Així, segons la Marta, «hi ha recursos però no estan... o sigui, hi ha moltes ganes des de l'Espai Jove Kesse, des de l'Oficina Jove... però no hi ha una bona promoció, jo crec. Com una mena de fer veure més tot lo que té l'Oficina Jove, l'Espai Kesse perquè arribi encara més». Tot plegat limita el potencial dinamitzador que podrien tenir aquests espais que l'administració local posa a disposició dels i les joves de Tarragona. La Luz, referint-se en concret a l'Espai Jove Kesse, és taxativa al respecte: «jo crec que manca difusió sobretot. Perquè si jo faig una cosa però ho sap tot el món, endavant! Però si jo faig una cosa i no ho sap ningú o faig mil coses i no ho sap ningú, és igual les coses que faci. Ningú ho

© Ariadna Costa

sabrà. I vale, per molt que sigui molt bonic l'esforç i veure'l acabat, també és xulo mostrar-lo a la gent i dir: "mira, vine i participa, mira què divertit és això!"».

Per la seva part, l'Anna, que feia poc que havia «descobert» l'Espai Jove Kesse —després de tres anys de viure a Tarragona—, es mostra molt satisfeta de les activitats en què ha participat, i lamenta justament el fet que no se'n fes més difusió: «està l'espai Kesse que també fa moltes activitats però aquí potser es podrien explotar molt més o podria haver molt més moviment i impacte (...). Jo, per exemple, no el vaig conèixer fins fa dos anys i porto cinc anys aquí. I realment, conec gent que han fet molts tallers i activitats, cursos... és una pena que hi hagi un espai així... poques coses que es fan a Tarragona gratis i per al jovent i no ens assabentem... i això és algo súper típic!».

D'altra banda, l'Espai Jove la Palmera també emergeix com un espai valorat positivament per l'interès de la programació. Així ho expressa la Carla: «perquè ara, per exemple, la programació de la Palmera és súper interessant... la gent que ve, proposa diferents visions del mateix... no hi ha sempre la mateixa música, de molts estils; no hi ha sempre el mateix teatre, sinó que hi ha teatre més alternatiu i tal... i jo crec que això és molt guai». Una apreciació amb la qual també coincideix la Luz, i que la porta a preguntar-se per què l'Espai La Palmera no proposa una programació contínua al llarg de l'any: «l'Espai la Palmera per a mi és molt estacional i crec que és un lloc que al hivern... o sigui, té una carpa, si plou no passa res... però penso que és estrany que sigui només

a l'estiu quan és patent que funciona. I si a l'estiu funciona i s'omple, i la gent hi va ¿per què a l'hivern no?». Sobre la discontinuïtat de la programació també en parla la Núria: «crec que és una cosa que s'hauria de fer més» perquè «és un lloc on fiquen música» però sobre tot hi ha bon «rollo».

A tall de resum, podem dir que la percepció general sobre els serveis i recursos adreçats al jovent és positiva. De tota manera, preval l'opinió que resulten insuficients i que les polítiques municipals haurien de treballar en la direcció de potenciar-los. Així, des de la visió del jovent és important no només ampliar sinó també visibilitzar els espais, els serveis i la programació d'activitats, intentant donar-los més continuïtat per afavorir-ne la dinamització i aconseguir que se'n faci un ús més heterogeni en termes socials. En relació amb això últim, el jovent és del parer que seria particularment important prestar més atenció a la diversitat de necessitats i d'expectatives que presenten les diferents franges d'edat de la població jove de la ciutat, sobretot pel que fa als joves «més grans».

Tarragona, una ciutat avinent però fragmentada

Una de les particularitats de Tarragona és la seva històrica fragmentació socioterritorial, la divisió entre el centre i els anomenats «barris», expressió de la manca d'integració de la perifèria tarragonina en el conjunt urbà (Bardají, 2015; Pujadas & Bardají, 1987). Com era d'esperar, aquesta fragmentació socioterritorial de la ciutat és una altra de les dimensions que és molt present en les entrevistes, tot i que des de sentits diversos segons la diferent posició dels joves.

Pels que sempre han viscut al centre de la ciutat, els «barris» —un terme que fa referència sobretot als barris de Ponent, Sant Pere i Sant Pau, i Sant Salvador— són percebuts com una realitat llunyana. De fet, la fragmentació de la ciutat és una qüestió que no sempre ha sorgit de manera espontània en les entrevistes. És un tema que no ha estat tractat fins que no s'han formulat preguntes explícites sobre els àmbits territorials d'incidència de les iniciatives d'acció col·lectiva en què estaven implicats; o també quan s'ha preguntat per la participació de persones provinents d'altres parts de la ciutat en les associacions, plataformes o agrupacions del centre de Tarragona. Vegem-ne un exemple:

> Clar, és que Tarragona també és complicat perquè està organitzada molt per barris perifèrics. Això també dificulta moltíssim l'organització. Al final es creen guetos. I és que... és així, és així, i penso que està fet amb la intenció, no crec que sigui casual, crec que és intencional. Llavors, clar, tot acaba recaient molt a el que és Tarragona ciutat, el centre diguéssim, no dels barris sinó del centre ciutat (Alba, 23 anys).

Com manifesta el Jordi: «el tema dels barris que els tenim apartats i que no ho fiquem al centre i mai ho acabem treballant». De manera que, «el tema dels barris» apareix gairebé com un discurs instal·lat, com una problemàtica de la ciutat sobre la qual cal treballar, tot i que no aconsegueix prosperar més enllà d'alguna acció puntual. No obstant això, cal assenyalar que en la investigació hi

apareixen algunes iniciatives impulsades per persones que viuen al centre de la ciutat, que centren els seus esforços en els barris o els en dediquen una part important. Reprendrem aquesta qüestió més endavant.

En canvi, pels que viuen o han viscut una part important de les seves vides en els anomenats «barris», allò que es presenta com una realitat llunyana és el centre. Una llunyania que s'expressa sota l'apel·latiu de «la ciutat». A diferència de les persones que viuen al centre, les dels barris freqüenten el centre urbà sovint i per diferents motius: treball, estudis, oci i, fins i tot, per participar en l'acció col·lectiva. És per aquest motiu que retreuen a la població del centre de la ciutat i als responsables de l'administració local l'històric menysteniment cap a la perifèria. Com expressa el Toni, que viu a la Canonja però se sent de Bonavista: «los barrios son de las cosas más descuidadas en Tarragona».

Persisteix la idea que els veïns i veïnes de la zona central de Tarragona no coneixen els «barris», no hi van. L'Albert, per exemple, ho comenta en relació amb la seva parella: «O sea, mi mujer, al principio en el barrio... se perdía ¡y son cuatro calles! ¡Es que no puedes perderte! Y nunca había ido. La gran mayoría nunca ha ido al barrio». I afegeix: «Ayer hablaba con una amiga y ni siquiera conocía el colegio al que yo fui. Digo, no me jodas. Sabes... yo conozco, desde pequeño sé que tu colegio existe pero esta persona no sabía ni que mi colegio existía. Y esta persona es de Tarragona de toda la vida. ¡Hostia, me parece muy fuerte! Hay cierto desconocimiento también».

Aquest desconeixement, segons el Pere, que sempre ha viscut a Bonavista, fomenta una visió completament estereotipada d'aquesta part de Tarragona i dels seus habitants:

> ¡La verdad, la verdad! No sé, que sean de Tarragona y que conozcan Bonavista solo por el barrio de mala fama ese de allí y que no te haya interesado venir ni aunque sea una vez a tomarte unas tapas... ya me está diciendo mucho de ti ¿sabes? Que seas de Tarragona y te interese siempre estar en Tarragona, también puedes salir un poco de Tarragona. No te digo que tengas que hacerlo pero que... me refiero a que la gente del barrio sí que vamos a Tarragona pero la gente de Tarragona no viene a los barrios porque los tienen de lejos, están a las afueras, barrios de Poniente y solo escuchan cosas malas de ellos, pues ya no vienen (Pere, 23 anys).

La força i la pervivència de l'estigma que marca els barris de Ponent com una zona marginal i perillosa s'aprecia en el relat de la Clara, que resideix des de fa poc a Tarragona i que es va sorprendre quan li van recomanar que no anés sola a Torreforta: «me lo dijeron, la primera vez que fui a Torreforta: "no vayas sola (...)". Yo tenía un miedo, yo no quería ir nunca porqué claro... es que te meten un miedo en el cuerpo. A ver, yo luego pensé no es para tanto pero claro nunca fui sola».

Ara bé, és important notar que el testimoni de la Clara (extret d'un *focus grup*) no és qüestionat per la resta de les persones presents; alguns d'aquests

informants viuen o han viscut en els anomenats «barris» i els hem preguntat directament per aquesta qüestió. Tot plegat ens diu fins a quin punt està estesa la percepció dels barris com llocs insegurs, que també es va fer patent en altres entrevistes, malgrat que els informes de la Guàrdia Urbana de Tarragona no confirmen que hi hagi un índex de delinqüència diferent entre els barris perifèrics i el centre de la ciutat.

En relació amb la percepció d'inseguretat, el Toni i el Pere lamenten l'escassa presència policial que hi ha a Bonavista[4]. Pel Toni, «pasa muy poca policía. Es algo que a mí me parece... sitios donde hay más problemas así a nivel de delincuencia o de drogas... a ver, eso está concentrado en los barrios. ¡Eso todo el mundo lo sabemos! Te puedo enseñar donde comprar, qué esquina, aquí en Bonavista. Y no hay policía aquí». El Pere, per la seva part, comenta: «siempre está el tema de los jóvenes y el vandalismo. Yo aquí por ejemplo no veo un coche, que no sé si hace falta, un coche patrullando o vigilando el barrio. Igual no es necesario, pero igual sí. No sé si me entendéis un poco. Porque al no haberlo, los jóvenes más desinformados, que están todo el rato en el barrio, no salen, hacen como lo que quieren» (Pere, 23 anys).

Igualment, i més enllà de la percepció d'inseguretat també es destaquen aspectes positius dels «barris», amb matisos segons les diferents zones. El Toni, per exemple, apunta que a Bonavista «nos lo sabemos pasar muy bien (riu). En general, digo, todo el tema deportivo, el tema... aquí hay una cultura andaluza muy grande de bares... eso es así (...). Yo creo que la gente de aquí se lo pasa bien». Per l'Iman, a Camp Clar «hay más centros dedicados a los niños, para trabajar la convivencia, para trabajar los conflictos del barrio... hay más movimiento». Aquest «movimiento» fa referència a l'arribada de població d'origen estranger en aquesta part de la ciutat, una situació que ha donat lloc al desenvolupament de més iniciatives socials impulsades tant pels poders públics com pel tercer sector.

Per la seva banda, l'Albert assenyala que Torreforta és més net que el centre de la ciutat i té molts més espais verds. També subratlla que hi ha «mucha cultura de centro cívico. Tú tienes ahí tu biblioteca, tu sala de estudio. Y aquí en el centro no hay esa clase de equipamientos». No obstant això, al costat de la «cultura de centro cívico», l'Albert també apunta la davallada de la històrica actitud reivindicativa als barris i la relaciona amb el declivi de les associacions de veïns; explica: «tradicionalmente, ha sido muy, muy, muy potente. Muy potente. Ahora creo que debe estar de capa caída». Una valoració amb la qual coincideix el Pere en referència a Bonavista: «Desde dentro del barrio no se organizan cosas. O sea, no hay, por ejemplo, el presidente de la asociación de vecinos de Bonavista no dice tal día vamos a hacer una charla en la plaza para el que quiera venir a debatir de lo que sea o sobre esto. Yo no veo que se organicen cosas».

4 També hi va haver qui va esmentar el mateix per al barri de Sant Salvador, però després de finalitzar l'entrevista i sense que quedés enregistrat a la gravació, a més, que hi ha complicitat entre les forces policials i els traficants de drogues.

El debilitament de les associacions veïnals ja es perfilava a final de la dècada dels vuitanta (Bardají, 2015; Pujadas & Bardají, 1987). En aquell moment s'atribuïa a la falta de renovació generacional, producte, entre altres factors, de la cooptació que n'havien fet els partits polítics i d'una organització excessivament jeràrquica que havia generat desafecció entre les generacions més joves. També cal afegir-hi l'increment de la fragmentació socioeconòmica interna dels barris. Com assenyala el Francesc, referint-se a la segregació socioterritorial a Camp Clar: «inclús dins del barri, també hi ha els barris i els seus propis llocs concrets en què es nota molt la diferenciació entre gent».

Anys enrere, la forta homogeneïtat social dels residents als barris de Ponent —en bona part migrants originaris d'altres parts de l'Estat espanyol, molt especialment del sud— va actuar a favor de la configuració d'un moviment veïnal fortament articulat que va saber guanyar importants conquestes en termes d'infraestructures i serveis per a aquestes zones de la ciutat (Bardají, 2015; Pujadas & Bardají, 1987). Avui, en canvi, la població és molt més heterogènia, tant pel que fa al lloc de procedència, amb una important presència de residents d'origen estranger, com pel que fa a la posició socioeconòmica, a causa del procés de mobilitat social experimentat per les persones que van arribar progressivament des de mitjan segle passat. Tots aquests factors semblen incidir en el debilitament de l'esperit reivindicatiu general (Bardají, 2015). En tot cas, més endavant analitzarem amb més detall la manera com les diferències socials s'expressen en l'estructura del teixit associatiu.

El declivi de l'oferta d'oci i cultura als barris, segons alguns informants, també es vincula a la desmobilització de l'acció col·lectiva veïnal. Ho comenta el Sergio, tocant al barri de Sant Salvador: «antes era un barrio muy activo, en el que se hacían muchas cosas porque había muchas entidades sin ánimo de lucro que hacían muchas cosas pero creo que está bajando cada vez más». Segons el seu record: «cuando yo era pequeño sí que cada dos fines de semana a lo mejor alguien bailaba en la plaza... o el mercado de repente lo ponían allí. Otra semana hacían... no sé, me parecía como algo más activo». Un declivi que considera que fins i tot ara també afecta el Carnestoltes, que és l'àmbit d'acció col·lectiva en el qual està implicat i que ja no tindria el poder de convocatòria al barri que l'havia caracteritzat en èpoques passades.

Des de la visió de molts dels i les joves que vam entrevistar, una qüestió que aprofundeix aquesta fragmentació socioterritorial i que frena el dinamisme de la ciutat és una xarxa de transport públic que es considera cara. El Francesc assenyala: «jo que vaig a treballar cada dia en bus i a vegades faig dos viatges em gasto quatre euros cada dia només per anar a treballar. I això en la realitat de la gent és una constant». A més de car, el transport públic es valora com insuficient, molt especialment el servei de busos nocturns. La Clara apunta la dificultat que això representa per al jovent que no viu al centre i que vol sortir de festa a la nit: «no sé, por ejemplo, yo ahora te hablo de salir de fiesta, ¿no? Los jueves universitarios se van de fiesta todos. Vale, o tú dejas un piso para

© Anna Fonoll

alguien del barrio, en plan, para gente que viene del barrio le dices, bueno pues te puedes quedar en mi piso a dormir, o no vienen».

Sobre el mal funcionament del servei de busos nocturns també en parla la Marta, que ho ha experimentat en primera persona perquè viu a Sant Pere i Sant Pau: «el bus nocturn funciona com el puto cul. Jo el vaig utilitzar un cop i vaig dir: "¿perdona, qué broma es esta?". Posa un bus nocturn més seguit, posa més busos nocturns amb més línees, que no hagis de fer la ruta del bacalao». Com el Pablo, que també és de Sant Pere i Sant Pau, que comenta que «para Santa Tecla yo me acuerdo de que el día de la empalmada tuve que subir andando... pero es que ese día me tocó la moral porqué ya estaba muy cansado y yo esperaba el bus. ¿Qué pasa? No había suficientes buses y me tuve que subir andando desde Tarragona hasta Sant Pere i Sant Pablo».

Com proposa la Clara, millorant la xarxa de transport públic l'oferta d'oci i cultura es podria descongestionar el centre i la gent «es mouria més», la qual cosa evidentment afavoriria la superació de la històrica fragmentació i segregació socioterritorial:

> Fomentar el transporte público a Buenavista, Torreforta, todos esos barrios de por ahí porqué realmente están aquí al lado porqué es que tardas diez minutos cuando decide pasar el autobús (...). O sea, ahí por ejemplo ahí en el centro de Tarragona a lo mejor no quieres montar una discoteca porqué está como a lo mejor todo muy cerca. A lo mejor yendo para los barrios que hay como bastantes sitios que no molestarían a nadie y... te digo poner una discoteca como te digo... Algo cívico pero que realmente se hagan cosas. O sea, un centro cívico que se haga, pues yo qué sé, una escuela de teatro, idiomas... No sé, algo así. Que si aquí no tienes el espacio y allí conectas bien el transporte público. Pues ya la gente se movería más (...) (Clara, 22 anys).

La fragmentació socioterritorial de Tarragona s'ha d'interpretar en el marc del procés d'urbanització que va tenir lloc a la ciutat, estretament vinculat a la seva industrialització i a l'arribada de població migrant a partir de mitjan segle XX. Una urbanització que, com la descriuen Pujadas i Bardají (1987), va ser aliena a la «vella Tarragona», configurant un divorci social entre la perifèria i el centre, que de totes maneres no va ser uniforme, però va contribuir a forjar fortes identitats territorials, com veurem a continuació.

Tarragona, una ciutat de múltiples identitats

> Realmente Tarragona es mi ciudad y es lo que te digo, comparto todo con ella, me siento en casa (...) yo me voy a Barcelona y sí que estoy muy bien en Barcelona pero siempre vuelvo. Siempre tengo que volver... por las amistades y la familia, que al final estoy muy arraigado a ellos. Y al irte fuera, eso es lo que más echas de menos siempre» (Sergio, 24 anys).

Malgrat el fort descontentament que les persones joves han manifestat en relació amb la ciutat, moltes tenen, com el Sergio, un lligam fort amb Tarragona. I si en principi pot semblar contradictori, hem de tenir en compte que la ciutat és la seu dels afectes, de la família i les amistats. I tot i la forta mobilitat de molts/es dels joves, Tarragona representa una identitat primordial, el lloc d'arrelament i de pertinença. L'Albert resumeix la seva relació amb la ciutat de la manera següent: «y te digo una cosa, yo no quiero vivir fuera de Tarragona. Yo quiero vivir en Tarragona. Y ante la posibilidad... cuando estábamos viviendo fuera, ante cualquier posibilidad de quedarte en otro sitio, dijimos, tenemos que volver a Tarragona, y sigo manteniendo que yo quiero vivir en Tarragona y me gusta Tarragona. Pero... es como un matrimonio viejo. No se atraen ya. Lo quieres... no sé».

Tarragona, a més, és l'espai de vida, és a dir, el territori on aquests joves fan les activitats quotidianes. Com diu la Laia: «estoy estudiando y trabajando aquí y bueno, tengo los castells, els trabucaires, mis amigos aquí». I és per aquest motiu que, per exemple la Zara, que actualment viu a Reus, expressa el seu desig de traslladar-se a Tarragona, perquè és la ciutat on treballa, estudia i participa de l'acció col·lectiva; en paraules seves: és la ciutat on passa la vida.

Ara bé, hem de tenir en compte que quan es parla de Tarragona, generalment s'està pensant en el centre de la ciutat. La fragmentació socioterritorial de la ciutat, la divisió entre centre i «barris», també emergeix en les entrevistes associada a fortes identitats territorials.

Les identitats als barris

El barri confereix identitat. Això és resultat del procés a partir del qual s'han configurat urbanísticament i socialment els barris de la perifèria de Tarragona com unitats segregades. El Pere, per exemple, originari i resident a Bonavista, va afirmar: «no soy de Tarragona (...) me considero del barrio». I fins i tot es va mostrar molest davant de les persones joves que no reivindiquen aquesta identitat territorial: «o sea, hay gente del barrio que no le gusta decir que es del barrio. Y sobre todo los jóvenes. Sí, sí. Jóvenes, que digo, tío, pero ¿por qué no te sientes del barrio? Cuando tienes que decir de dónde eres, dicen de Tarragona y no de Bonavista».

El Toni també se sent de Bonavista. Amb ironia deixa anar: «yo soy de Bonavista, que está en Tarragona. Has visto que políticamente correcto (rialles)». I tot seguit, explica: «la gente de los barrios no se siente de Tarragona. O sea, ya

los niños. Yo cuando me voy de colonias con los niños, los niños dicen: «Tarragona. No, no. Nosotros somos de Bonavista». El seu cas és interesant, perquè ni tan sols viu a Bonavista. Actualment resideix a la Canonja i abans havia viscut al Catllar. Però ell se sent d'aquest barri perquè és i sempre ha estat el seu espai vital: «o sea, yo me siento de Bonavista. ¡Y mira que no vivo ni en Bonavista! Pero como tengo tanto aquí, mi madre trabaja aquí, he ido toda la vida al colegio, me conozco mucho la gente, pues me siento muy de aquí».

I significativament, l'Albert, que resideix des dels 23 anys al centre de la ciutat i més amunt ha descrit la seva relació particular amb Tarragona, es considera de Torreforta: «yo no me siento identificado con Tarragona centro ni nada. Vivo aquí... yo soy de Torreforta. Y muchas veces a mí me han preguntado: "¿Tú de dónde eres?". "Soy de Torreforta". "¿Eres de Tarragona?". "De Torreforta"». Des del seu punt de vista, aquesta identificació territorial no representa cap «problema» ja que entén que no és necessari «tener ningún sentimiento de integración con la ciudad para quererla igual». Una integració que es relaciona amb una construcció reduccionista de la identitat tarragonina, que ell mateix va posar en dubte: «o sea, no sé... ¿qué es ser tarragoní? Beber Chartreuse (riu)... no, no, en serio, ¿qué significa ser tarragoní?».

En canvi, la Carla, que sempre ha viscut a Sant Salvador però fa quatre anys que viu al centre, podríem dir que té una adscripció territorial àmplia: «jo sempre dic que soc de Tarragona, si me pregunten com en genèric, i quan entrem jo estic encantada i de fet és algo que dic molt sovint: "Jo soc de Sansa". I que jo sé que hi ha molta part de mi, del caràcter i tal que és fruit d'haver viscut en un entorn que planteja reptes diferents al que et pots trobar al centre d'una ciutat». Però en tot cas, reconeix que «el fet de viure en aquests barris no et fa sentir part de la ciutat (...) llavors, et relaciones amb una gent que pensa tota igual. Llavors, jo pensava igual que aquella gent. Sí, sempre amb un punt que potser era més crítica o no sé per què... sí sé per què, perquè a casa meva també ho eren». Explica que ella ha «canviat un *mogollón*». Arran d'haver crescut en un entorn familiar crític, molt compromès amb les lluites veïnals, per ella l'entrada a la Universitat va representar més contacte amb «la ciutat» i la seva gent: «clar, com que vaig entrar a la uni que tenia disset anys, ja és com que molt abans ja vaig fer el pas d'estar més a la ciutat i em vaig començar a relacionar més amb la gent de la ciutat. (...) Quan he conegut a gent... que s'ha criat d'una altra manera i t'expliquen coses... al final va més amb mi diferents maneres de fer».

El Roger, que sempre ha residit a Sant Pere i Sant Pau, en canvi, es considera «tarragoní», una manera d'expressar que la major proximitat d'aquest barri amb el centre de la ciutat i la seva trajectòria històrica l'identifiquen com una «prolongació del centre de Tarragona»[5] (Pujadas i Bardají, 1987:23).

Com ja hem apuntat, aquestes identitats territorials diverses i fortes no poden ser separades del procés d'urbanització que va tenir lloc a Tarragona des de mitjan segle XX. Són àmpliament conegudes les dures condicions vida que

5 Traduït de l'original en castellà.

© Ariadna Costa

van haver d'afrontar les persones migrants als barris perifèrics de la ciutat, desproveïts d'infraestructures i amb serveis molt limitats i, alhora, la importància que va tenir el moviment veïnal en la transformació d'aquestes condicions de vida urbana. La forta homogeneïtat social va afavorir el desenvolupament de xarxes de solidaritat i ajuda mútua fortes i denses als barris perifèrics de la ciutat. Aquestes xarxes van contribuir a llimar les asprors que van comportar les difícils condicions de vida dels nouvinguts, però, a la llarga, també van generar una mena d'autosuficiència que no va afavorir-ne la integració en el teixit social més ampli de la ciutat (Pujadas & Bardají, 1987). Aquest procés social va estar emmarcat en una geografia fragmentada del territori, en l'abandonament institucional i en la percepció estigmatitzada dels habitants del centre envers els barris de la perifèria, la qual cosa va contribuir també a configurar fortes identitats territorials associades, principalment, als barris de Ponent.

Tots aquests factors no són cosa del passat i expliquen la continuïtat en el temps d'aquestes identitats territorialment fragmentades. Cal afegir que la vigència del fort estigma que afecta els anomenats «barris» pot donar lloc a experiències de discriminació. Des d'aquesta perspectiva ho explica l'Albert:

> De hecho, yo creo que en cierto momento vital incluso podría decir que he vivido discriminación per ser del barrio. Sí (contundent). Yo me acuer-

> do un día de estar aquí en Tarragona y un amigo me presentó a otro amigo suyo y estaba en un momento de fiesta, y el amigo se colgó del cuello, «ay, no sé qué tú...» «No, yo de Torreforta». Me quitó el brazo. ¡Uy, cuidado! Sabes... es como, bueno (...) un perfil determinado. Que te digo una cosa, como cualquier estigma, luego nosotros... le das la vuelta y lo conviertes en bandera. Eso, desde siempre.

Aquestes fortes identitats de lloc, tant si els i les joves es consideren tarragonins, de Bonavista, de Torreforta o «de Sansa», generalment coincideixen amb persones que han nascut a la ciutat. Una afecció i identificació amb Tarragona que evidentment no és compartida per totes les persones entrevistades.

Identitats de la migració

Tarragona, com la resta de Catalunya i l'Estat espanyol, des de final del segle XX s'ha convertit en destí dels fluxos migratoris internacionals, provinents inicialment del Marroc i més tard de Llatinoamèrica i els països de l'Est d'Europa. Aquest fenomen fa més complexos els procesos identitaris, en correlació amb situacions de racialització i rebuig social.

La Luz, nascuda a la República Dominicana però resident a Catalunya des dels 3 anys, no semblava tenir cap interès especial per Tarragona. Feia pocs mesos que se n'havia anat a viure a Barcelona, una decisió lligada al seu projecte de cursar estudis en el camp audiovisual, però que també responia a un sentiment que a Tarragona li mancaven «els estímuls» que necessitava. Per bé que la Luz se sent «d'aquí», de Catalunya, la seva experiència de racialització —un terme que ella mateixa va utilitzar durant l'entrevista— la duia a identificar-se amb la seva terra nadiua, a la qual no havia tornat des dels 3 anys:

> A veure... em sento més d'aquí. O sigui, més d'aquí en el sentit que em sento que soc de Catalunya. Però tampoc és una cosa que digui... perquè jo he patit molt de racisme. Llavors, m'he sentit *rechazada* pels que són d'aquí. Llavors, dir d'aquí també em *rechina* molt. Llavors, em sento que... o sigui, em sento d'aquí perquè tinc la meva vida aquí però al mateix temps em sento dominicana perquè es com... llavors, moltes vegades ho penso i dic: realment estic confosa en aquest aspecte, la veritat (Luz, 20 anys).

Una experiència de rebuig similar també s'ha fet manifesta en altres entrevistes fetes a joves d'origen estranger. Ho explica la Saida, originària del Marroc, que resideix a l'Estat espanyol des de fa uns vint anys: «los compañeros [de trabajo] te intimidan por ser extranjera, por ser... no soy extranjera, tengo la nacionalidad española pero según ellos soy extranjera... cuando me cambio también, por situación familiar, me cambio [de residencia], entonces siempre soy la nueva, siempre soy... a veces hay comentarios de la mora... pues, siempre, quieras o no, aunque tú tengas carácter, quieras o no te disminuyen».

La Luz també va esmenta la profunda incomoditat que li provoca haver d'explicar el seu «arbre genealògic», un aspecte que ella identifica com una forma quotidiana de «microracisme»:

> Quotidianament hi ha molt de microracisme... les mirades, els comentaris, jo què sé... es sorprenen moltíssim però... et pots sorprendre a un cert nivell però quan et sorprens tant de que jo pugui parlar català o de que... l'accent... quan et pregunten si ets d'aquí i els has d'explicar com el teu arbre genealògic... a mi això no m'agrada, la veritat. O no sé, sobretot, les mirades... és com... és una sensació difícil de... o no sé si és difícil d'explicar, però no sé, es noten i jo les noto (Luz, 30 anys).

La Zara, nascuda a Reus en el si d'una família d'origen marroquí, s'expressa de manera similar en relació amb la incomoditat que li provoca el fet de sentir constantment qüestionada la seva identitat, tant per la població autòctona com la d'origen marroquí resident a Catalunya:

> Però sempre es qüestiona la meva identitat. Perquè tinc els meus cognoms, el meu nom i ja se'n deriva una identitat. La meva cara... y mis rasgos, también son una identidad. Però la meva... i algú d'allà em reconeix, del Marroc, i ja diuen: «Eres marroquí, ¿no?». O si estic treballant: «Eres marroquí, ¿no?». I és com... què contestes a «¿eres marroquí?». Jo no em sento marroquí. Per això dic, la identitat a vegades és qüestionada. Cap a fora ets una però la meva interna... jo no em considero d'allà. Però sé quins són els meus orígens (...). Inclús, bec alcohol, menjo porc... davant ma mare no perquè... per respecte. Però gent que s'ha sorprès per veure'm menjar un entrepà de pernill... [gent] d'aquí. O sigui, se qüestiona més des de la part de la comunitat marroquí que per la d'aquí, però se qüestiona per les dues bandes (Zara, 23 anys).

La identitat és una dimensió subjectiva que, tanmateix, emergeix i es reafirma en la interacció social. És resultat d'un procés social en la mesura que sorgeix i es desenvolupa en la interacció quotidiana amb els «altres». En aquest sentit, no ha de ser entesa com una essència immutable, sinó com un procés actiu i complex, històricament situat i resultant de conflictes i lluites, moltes de les quals, com veurem a continuació, orienten les trajectòries i pràctiques d'acció col·lectiva del jovent que ha participat en la investigació.

© Ariadna Costa

ESPAI JOVE

© Anna Fonoll

L'EXPERIÈNCIA DE PARTICIPACIÓ EN L'ACCIÓ COL·LECTIVA

Les trajectòries de participació

En general, hem trobat joves que tenen una trajectòria considerablement llarga de participació en l'acció col·lectiva, alguns fins i tot hi participen des de molt petits. De fet, són realment poques les persones que assenyalen que la seva implicació en alguna entitat, associació o plataforma ha tingut lloc molt recentment. Aquest resultat ha de ser necessàriament interpretat en el marc del disseny d'aquesta investigació, que ha portat a trobar joves especialment actius. És més, bastantes persones tenien un perfil de participació múltiple, és a dir, duta a terme en diversos àmbits alhora, tot i que aquest no és el perfil més habitual entre el jovent català segons els resultats de les investigacions realitzades en els últims anys (Gonzàlez *et al*., 2007; González *et al*., 2018).

Tothom sap que tenir una motxilla d'experiències de participació en la infància o preadolescència afavoreix la participació en anys posteriors (Gonzàlez *et al*., 2007). Per tant, és previsible que molts dels i les joves que avui dia estan (molt) activament implicats en l'acció col·lectiva —que són els que hem trobat majoritàriament— hagin tingut experiències de participació en el passat.

A més, les persones joves amb més nivell d'instrucció i estatus laboral s'associen a trajectòries de participació de més durada (Gonzàlez *et al*., 2007), perfils que estan molt presents en la mostra, sobretot en relació amb la formació.

Seguint els resultats de la recerca realitzada a Catalunya per Gonzàlez *et al*. (2007), les persones joves que compaginen estudis i treball, els i les estudiants universitàries i, en general, els que estan en edat d'estudiar són els que tenen els percentatges més alts de participació passada i present. En canvi, els que no estudien ni treballen, els que han fet només estudis obligatoris o només treballen —tots perfils minoritaris en la mostra— és menys probable que tinguin o hagin tingut contacte amb el món associatiu. Cal afegir, a més, que no tenir càrregues familiars, com és el cas de les persones entrevistades, s'associa a nivells més alts de participació.

Tenint en compte aquestes premisses, trobem trajectòries de participació que poden ser de llarga durada, començant fins i tot a la infantesa. Com veurem a continuació, l'edat marca transicions en les formes i en els àmbits de participació. Però no hem d'oblidar que el disseny d'investigació ens ha portat a prestar especial atenció a les noves formes d'acció col·lectiva, la qual cosa comporta que alguns àmbits de participació, com ara la cultura tradicional popular, hi estiguin menys representats.

De tota manera, en la configuració dels itineraris de participació de la gent jove es combinen factors diferents. El gènere, l'origen, la tradició familiar de participació o la religió, per esmentar-ne només alguns, són dimensions que s'articulen de manera variable segons els casos particulars. Tot plegat cal situar-ho, a més, en un context sociocultural i polític específic que ofereix oportunitats concretes a l'hora d'implicar-se en l'acció col·lectiva: la llarga tradició del món de lleure i de la cultura popular a Catalunya, el context post 15-M, o la força amb què ha irromput en l'agenda política dels darrers anys el debat sobiranista i independentista. També cal tenir en compte, finalment, l'experiència vital i la subjectivitat de les persones, una qüestió que tampoc hem d'ignorar.

Participar des de la infantesa: «vaig estar en un esplai de nena i ja em vaig quedar de monitora»

Entre les persones que van iniciar la seva experiència de participació en edats molt primerenques, és comú que aquesta experiència tingui lloc en l'àmbit de l'educació, en el lleure, en l'esport i, també, en la cultura popular. Es tracta d'escenaris de participació infantil als quals s'arriba a través de la família i que poden marcar de manera significativa les trajectòries de participació futures.

Pel que fa al lleure, en les seves diferents modalitats (esplais, grup escoltes, etc.), es tracta fonamentalment de joves (homes i dones) nascuts a Catalunya i amb progenitors que no són d'origen estranger. Atesa l'edat primerenca en què s'acostuma a començar, és innegable que l'entrada en aquest àmbit està fortament condicionada per una decisió familiar. Són persones que inicialment van ser infants usuaris d'activitats de lleure i que de joves van seguir en la posició de monitors, una responsabilitat que pot durar un temps variable segons els casos. Per exemple, l'Andreu, la Núria, l'Adrian i l'Oriol van freqüentar des dels 5 i els 6 anys un esplai del centre de Tarragona. Ara tenen entre 17 i 23 anys i tots quatre són monitors.

També la Marta i el Jordi, de 28 i 26 anys respectivament, van seguir una trajectòria similar —primer d'usuaris i més tard de monitors—, per bé que ja no estan implicats en el món del lleure. Tots dos han tingut al llarg dels anys trajectòries constants de participació. El Jordi, sobre qui tornarem més endavant, és un exemple clar d'un perfil d'activisme plural, compromès simultàniament en col·lectius diferents, però amb intensitats diferenciades. La seva experiència en el món del lleure és des del seu punt de vista la clau que avui dia «estigui posat a tot arreu», perquè és allà on «va fer la massa més crítica». La Marta, en canvi, ha dirigit els seus interessos més cap a l'àmbit del món social, en una trajectòria en la qual conflueixen la participació en l'acció col·lectiva i el desenvolupament de la seva carrera professional, i que actualment l'ha portada a estar implicada a Kommando NitsQ, una associació que fa accions de prevenció de riscos en l'oci nocturn. Així ens va relatar la seva dilatada trajectòria de participació:

> Vaig estar amb un esplai, l'esplai sí que és voluntari, vaig estar de nena i després ja em vaig quedar de monitora. Que de monitora els caps de

© Anna Fonoll

setmana era gratis, era per amor al arte. Després fèiem quatre setmanes de casal que eren cobrades i després marxàvem de colònies, que marxàvem deu dies, que era por amor al arte, era voluntària (...). A Joves Promotors de salut va ser perquè va venir el de l'Oficina Jove, el de H2O, a dir-nos d'aquest curs i he dit, mira jo ho vull fer i tal. I llavors arrel d'això, vam fer lo de La Batacada[6] i amb la batacada va coincidir que jo estava fent les pràctiques a H2O, les pràctiques d'animació... molt por encima, vaig fer cartells i poca cosa més... i després Komando va ser també que van venir a fer una xerrada a animació [sociocultural] i van dir: «Som Kommando NitsQ, sortim per les nit a fer prevenció de l'oci nocturn...». I vaig dir: «Ostres, pero qué interesante, yo quiero formar parte». I La Imaginada, perquè vaig venir a viure a Tarragona... oh, que guai lo de La Imaginada... vaig anar un any. Després, va ser, ostres, que guai, això pots participar de voluntària! I llavors, així, yo quiero participar. Al principi no podia participar pels horaris de feina de Port Aventura. Quan vaig deixar Port Aventura ja sí vaig intentar poder-hi anar. Abans havia estat participant... vaig estar de voluntària nou mesos a Justícia Juvenil, al servei de medi obert. Són nens que han estat en centres o que tenen algun tipus de... que han comès algun delicte i llavors tenen que complir algun tipus de pena però no és en un centre tancat (...). I jo vaig estar uns mesos arrel de que vaig estar fent pràctiques allà i em van dir: «No tenim [la figura d'integrador social] però si vols quedar-te de voluntària, és experiència que tindràs». I vaig dir: «Vale, perfecte».

6 Com explica la Marta, «La Batacada és una festa de benvinguda a l'estiu i d'alliberament sexual que fan l'Oficina Jove, Asexora't i Joves Promotors de Salut».

> Em vaig quedar uns mesos fins que vaig començar a treballar en Port Aventura full time i vaig dir: «¡Se acabó!» (Marta, 28 anys).

En la trajectòria de la Marta s'hi reflecteix la creixent tendència a la professionalització d'algunes activitats tradicionalment lligades al món associatiu, de resultes de l'expansió del Tercer Sector (Gonzàlez *et al*., 2007), que és justament l'àmbit en què la Marta treballa (és coordinadora d'un menjador escolar). Veiem que les activitats de voluntariat, formació i treball remunerat se solapen i els límits en queden desdibuixats. Una qüestió que també planteja el Toni, que combina activitats de treball remunerat i de voluntariat a l'esplai en què havia anat de petit i en què anys més tard va assumir la responsabilitat d'evitar que desparegués:

> Hace cuatro años, cinco años, el esplai se cerró, Bons Amics, los monitores que estaban lo cerraron. Decidieron cerrarlo. Y yo en ese momento era del grupo de grandes, iba empezar yo segundo de bachillerato y yo decidí abrirlo (...). Entonces empecé a buscar gente, voluntarios, empezamos con un pequeño grupo y poco a poco... el segundo año encontramos dos voluntarios más, abrimos el grupo de arriba, luego otro por abajo, tal, tal, tal, hasta ahora, están todos los grupos abiertos (Toni, 22 anys).

El Toni, igual que el Jordi, presenta un perfil de participació múltiple i d'alta intensitat. Amb els anys el seu ventall d'àmbits de participació s'ha anat ampliant. Avui dia, a més de l'esplai està compromès en una companyia de teatre i en un partit polític. És important destacar també que el Toni projecta el seu futur professional en l'àmbit educatiu: «Mi idea cuando acabe este año [el grado en Ingeniería Química] es hacer el máster de profesorado. Porque yo a través del voluntariado y todo esto me he dado cuenta que lo que me motiva es la educación. Quiero ser profesor en la ESO, bachillerato». Som altre cop davant un tipus de trajectòria en què els itineraris professionals i participatius confluïxen. Aquest tipus d'itineraris de participació són bastant freqüents, molt especialment entre les dones que cursen estudis universitaris en l'àmbit social, tot i que no únicament, com veurem.

> Tornant a la qüestió de la iniciació en la participació col·lectiva, per un altre grup de joves, especialment homes, els seus primers contactes amb el món associatiu van tenir lloc en l'àmbit de l'esport, en consonància amb el que han assenyalat altres investigacions (Gonzàlez *et al*., 2007). Significativament, aquest és el cas de joves nascuts a Catalunya i d'origen estranger,[7] residents en els «barris», que han seguit una trajectòria similar a la que es dona a l'educació en el lleure: primer com a infants-usuaris, per després passar a ser joves-monitors. Ho explica l'Ahmed: «Yo había hecho cositas con el deporte... porque yo he estudi-

7 Alarcón *et al.* (2010) en la seva anàlisi sobre la participació dels i les joves d'origen estranger, assenyalen que l'esport és un àmbit de participació preferit d'aquest col·lectiu, sobretot entre els que han passat la infància a Catalunya, a causa de la important presència dels esports a l'escola i l'institut.

> ado en Torreforta y ahí estaba de dinamizador. Luego, también estaba integrado dentro de la asociación de deportes del propio instituto».
>
> El Sergio té una trajectòria de participació similar: «Yo desde pequeñito jugaba a balonmano hasta hace unos cuatro añitos, que me fui a Barcelona y ahí empecé la carrera, he jugado siempre a balonmano. Y llega un punto que todos los que teníamos dieciséis o algo así pues empezamos a involucrarnos más también y empezó con un proyecto que se llama Fiáte, que empezó con el director de la escuela de balonmano y entonces era para eso, para involucrar a los niños, monitorizando, hacíamos cursos nosotros, y bueno...».

Ara ni el Sergio ni l'Ahmed estan vinculats al món de l'esport. El Sergio està implicat en una comparsa de carnaval del seu barri i l'Ahmed participa en una associació estudiantil universitària. En tots dos casos, el pas per la universitat va coincidir amb el canvi d'àmbit d'implicació, una qüestió que es repeteix en d'altres trajectòries que analitzarem més endavant. Pel Sergio, a més, l'entrada a la comparsa va representar poder fer alguna cosa que l'havia atret des de petit però que també es vincula amb la seva formació i projecció professional. El Sergio va estudiar Belles Arts, treballa de maquillador, i afirma que li agradaria «crear una empresa de espectáculos. Es mi intención. Quiero hacer algo que sean decoraciones, maquillajes, que sea vestuario de espectáculos». A la comparsa s'encarrega «de la parte de los diseños, un poco de crear los trajes, de organizar los talleres y esas cositas».

El cas del Cristian és diferent perquè la seva activitat sempre s'ha mantingut en el món esportiu. Com ell mateix explica: «siempre he hecho muchos deportes, entre ellos básquet también». Quan va veure a les notícies un reportatge sobre el *parkour* va decidir que aquest esport «havia de ser el seu». De tota manera, aquests tres joves presenten actualment un perfil molt actiu de participació que, com hem vist en el cas del Sergio, inclou tasques de responsabilitat i organització.

No només els nois han fet activitats esportives. La Laia, per exemple, va jugar durant molts anys a bàsquet, i també participava des de molt petita en una colla castellera en la qual encara segueix activa. Cap als 18 anys va abandonar els esports i per intermediació del seu pare va entrar en un grup de trabucaires. La cultura popular tradicional emergeix com un altre àmbit iniciàtic de participació, emmarcada a més en una tradició familiar. Així ho relata la Laia: «(...) yo, es que a mí de pequeña ya me apuntaron. Lo mío ya fue de familia y luego sí que es verdad que a mí me gustó y yo decidí pues continuar».

El Pol va néixer al Serrallo i cap als 3 o 4 anys va començar a participar al costat del seu pare al Pas de la Presa de Jesús de la Setmana Santa. Més tard el seu interès es va desplaçar cap al Ball de Diables. Com ell mateix explica, de «més adolescent ja et piquen unes altres curiositats i te'n vas cap als diables i això amb els amics (...) i ara pues vam començar lo de Growing Culture (...) cultura popular, al final. Sigui d'aquí o sigui del Carib però és cultura popular».

L'àmbit cultural presenta un ampli ventall d'oportunitats per participar. En el cas de la Laia i el Pol, la cultura popular tradicional va ser un espai iniciàtic de participació al qual van accedir des de ben petits i mitjançant les seves famílies. Altres joves ho van descobrir més tard, quan eren a l'institut i mitjançant el teatre.

La cultura com a espai de participació: «es que quiero ser actor, quiero ser artista»

El Roger, el Pablo i la Luz, van fer els primers passos en l'acció col·lectiva a partir d'experiències en el teatre en àmbit escolar. En el cas del Roger, es tracta altre cop d'una trajectòria que amb els anys ha esdevingut un perfil de participació múltiple. Ell mateix explica amb detall:

> Doncs, a nivell d'associacionisme... doncs, clar, podríem dir que va començar al grup de teatre. És a dir, estava en un grup de teatre de l'institut, i quan va acabar l'institut un grup de amics vam crear la nostra pròpia companyia... Tornavís Teatre. Que ja porten vuit o nou anys (...). Després d'això, buf, diria que potser va anar Komando NitsQ, podria ser, que és un grup de joves voluntaris que fan prevenció de riscos associats a l'oci nocturn (...). Llavors, ho vaig haver de deixar perquè no arribava a tot però sí que vaig estar uns quants anys a això (...). Llavors, després vaig entrar de voluntari als Jocs [de la Mediterrània]... fa cinc anys, des de la candidatura, que soc voluntari. Llavors hem anat fent diferents accions... esportives, culturals i tot això i a través dels Jocs em vaig ficar a Amics de la Cultura, que és un altre grup de voluntaris que el que fa és donar suport a tots els actes culturals que organitza l'Ajuntament (...). I així a nivell d'associacionisme... ah, sí! Estic en un grup Escolta també... a la Canonja (...). Serà quatre anys. Vale. O sigui... he sigut monitor al casal d'estiu de la URV. Vaig ser monitor uns quants anys, després vaig passar a ser coordinador... doncs, per a ser coordinador em demanaven el títol de director... estaria molt bé que te'l traguessis... llavors, vaig fer el curs de director i vaig dir: «Ostres! Porto tota la meva vida en un casal d'estiu, deixa'm anar a un altre per veure una altra manera de funcionar per després tornar». Llavors, me'n vaig anar al casal d'estiu de la Canonja perquè coneixia al director, allí vaig conèixer monitors que estaven al cau, em van enredar, me'n van enredar... i vaig acabar al cau de la Canonja (rialles) (Roger, 26 anys).

El Roger es va incorporar més tard al món de lleure, però en la seva història tornem a trobar que el voluntariat i la professionalització s'interrelacionen. A més, segons ell, l'experiència al cau, li havia «canviat la manera de ser». El Roger, de manera similar al Toni però amb un nivell formatiu més alt (doctorat en Química), havia reorientat la seva carrera professional cap a l'educació. En el moment de l'entrevista, estava acabant els estudis de màster que habiliten per exercir de professor a l'ESO i a batxillerat, una decisió que també va estar fortament motivada per les escasses perspectives laborals en l'àmbit específic de la seva formació.

En el cas del Pablo, molt més jove que el Roger (18 anys) la seva participació primerenca en activitats relacionades amb el teatre l'ha portat a projectar el seu futur professional en el món de les arts dramàtiques, en què en aquest moment ja treballa mentre acaba els estudis de grau mitjà de Farmàcia:

> Lo mío ha ido subiendo para arriba. O sea, empezó bueno que, siempre desde pequeñito me ha gustado y en el colegio siempre que hacían alguna obra de teatro siempre era el primero en levantar la mano (...) yo iba haciendo cositas... En la Muestra de Teatre Jove he ido participando con el instituto y tal, pero hace un año mi madre pudo contactar con la directora de teatro que tengo en la compañía y a partir de allí pues como que vi que no era una hobby (...). Dije, es que quiero ser actor, quiero ser artista (...). Yo ahora mismo soy feliz con lo que tengo. Estoy en una compañía y ahora estoy currando de ello y pues eso, ahora estoy en un punto en que estoy muy contento (Pablo, 18 anys).

Per acabar, la Luz, de 20 anys, ha tingut una trajectòria més discontínua, amb múltiples participacions, de durada breu i en diferents àmbits. Tot va començar a l'escola i en relació amb el teatre. En el cas de la Luz hi ha una recerca, encara en curs, que la porta a provar diferents experiències, preferint sempre l'àmbit cultural —teatre, dansa, poesia—, en el qual també s'està formant i projecta la seva carrera professional. Explica la seva trajectòria en ziga-zaga per la dificultat de compatibilitzar la participació en l'acció col·lectiva amb els estudis i, més tard, amb la feina. També ho explica en relació amb els seus canvis d'estat d'ànim que descriu «amb moltes pujades i baixades». Com va dir en l'entrevista: «aquestes coses les faig quan tinc temps i quan anímicament estic bé». Però a més a més, hi hem d'afegir la seva percepció que per a les persones d'origen estranger és més difícil participar en accions col·lectives. Sobre això tornarem més endavant.

Fora de l'àmbit cultural, la Luz també va ser voluntària «a un centre d'animals que estava per un poble de Tarragona» i amb un grup d'amics va formar un grup polític que va descriure de la manera següent:

> Va ser un grup d'amics (rialles) que... a mi en van liar. Jo em portava molt bé amb un noi i vam decidir com crear això i vam estar per la Part Alta... Hi ha un bar i anàvem allà a fer reunions cada dijous o així i volíem fer acció... amb el tema de l'acció directa era una mica bestia. Discutíem sobre... quina direcció volíem prendre, perquè clar, ens vam ajuntar gent que era molt anarquista, gent que era molt comunista... Jo crec que per això es va dissoldre una mica, per les diferències. I res, discutíem molt de si volíem acció directa o no. Si era directa, com de directa era perquè hi ha havia gent que volia fer coses en plan molts grafitis, moltes coses i jo deia, hosti, era com que hi havia una mica de diferències... i al final, un que faltava un dia, un que faltava l'altre dia... o discussions i tal, ho vam acabar deixant (Luz, 20 anys).

El relat de la Luz ens porta a la política com un altre àmbit significatiu d'iniciació a la participació en l'acció col·lectiva. Sovint els primers passos en la lluita política també coincideixen amb els anys d'institut. Però a més, cal considerar la tradició familiar, que en alguns casos també pot esdevenir un factor important a l'hora d'involucrar-se en l'acció col·lectiva.

Trajectòries de participació des de la reivindicació i l'acció política: «Yo traigo todo este bagaje de rebeldía y subversión»

L'Albert, igual que la Luz, va tenir una curta experiència política en els anys d'institut. En el seu cas va ser amb Maulets, que descriu com «un grupo independentista muy marginal». La seva participació es va limitar, segons les seves paraules, a «enganchar pegatinas». Sense haver estat vinculat a cap altre grup d'acció col·lectiva durant molt de temps, amb la carrera acabada i tenint una feina relativament estable, s'havia vinculat activament a una associació de veïns. Reconeixia en el seu avi un antecedent de fort compromís polític en les lluites veïnals —de fet, un carrer de Torreforta duu el nom del seu avi— però «como movimiento péndulo, la generación de [su] padre se desentendió totalmente porque eso era algo del bloque viejo». De tota manera, l'Albert es referia al seu activisme sense posar l'accent en els antecedents familiars i més com un producte d'una decisió personal i purament «circunstancial», relacionada amb el canvi de residència de Torreforta al centre de Tarragona i el fet que una parenta de la seva dona «[lo] atrajo» a l'associació de veïns.

En el cas del Francesc els anys d'institut també van ser el moment d'inici de la participació en l'àmbit polític, però amb una trajectòria més formal i constant en el temps que la Luz i l'Albert. Ho explica ell mateix:

> Bé, la meva participació en moviments socials a la ciutat segurament va començar a principis, bé, primer de batxillerat on de forma gairebé continuada vaig entrar al Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans, com també a l'AJT, que és l'Assemblea de Joves de Tarragona, que participava de la Coordinadora de l'Assemblea de Joves, que era el moviment juvenil de l'Esquerra Independentista, en aquest moment. Aquí vaig estar un temps. També vaig formar part de l'Ateneu Popular l'Espina, que era una casa ocupada, que la va ocupar l'Assemblea de Joves de Tarragona. I bé, aquesta trajectòria va ser durant uns quants anys fins que realment va derivar en el que va ser la fundació d'Arran, que és l'actual moviment juvenil de l'Esquerra Independentista, i aquí, entre altra gent, ja ens coneixíem, però vaig començar a treballar amb el Luciano (Francesc, 27 anys).

Amb el Luciano i altres persones havia conformat el grup promotor i fundador del Centre Social Autogestionat El Cargol, en què ara està activament implicat. El Francesc no relaciona el seu activisme polític amb una tradició familiar. En canvi, pel Luciano els antecedents d'activisme familiar són fonamentals: «a mí sí me toca una cuestión que viene de familia. Mi padre ha sido militante político en Argentina. Estuvo preso de hecho por la dictadura de Videla. Entonces yo traigo

todo ese bagaje de rebeldía o subversión, se podría decir». Significativament en el relat del Luciano, reapareix la idea d'una recerca a la qual ja hem fet referència en parlar de la Luz, molt relacionada amb la seva experiència migratòria. En les seves paraules:

> Pero claro, mi migración se produce a los trece años, salí de Argentina y caigo aquí y hasta que empiezo a conocer la sociedad, me empiezo a integrar y no desintegrarme como persona... todo eso, esa lucha que se da, hasta que no tengo, bueno, hasta que no llega el 2010... unos veintidós, veintitrés años, no logro hacerme con un lugar que me satisfaga políticamente. Normalmente todos los lugares de lucha era muy básico y después, bueno, te pedían la cuota de socio antes de darte información. Entonces, una asociación que se dice que es con ánimos de cambiar la sociedad o hacer una cuestión cultural, anteponga el dinero al trabajo voluntario o a la cuestión de relaciones, siempre me echó para atrás (Luciano, 30 anys).

La Carla, filla de migrants andalusos que es van establir al barri de Sant Salvador, també explica que prové d'un entorn familiar fortament compromès en lluites veïnals, un factor que des del seu punt de vista és fonamental a l'hora d'explicar el seu activisme polític, que es va manifestar un cop va fer el pas per la universitat, com veurem més endavant. No obstant això, com passa en el cas de moltes dones, els seus inicis en l'acció col·lectiva van ser en l'àmbit social.

L'acció social com un àmbit iniciàtic de partició fortament feminitzat: «siempre me ha gustado trabajar para los demás»

Algunes de les dones entrevistades expliquen els seus inicis en la participació en l'acció col·lectiva a partir de la seva col·laboració, més aviat esporàdica i puntual, en àmbit social. Es tracta en molts casos de dones joves que han desenvolupat les seves trajectòries formatives i laborals en l'àmbit social. L'Emma, per exemple, és una treballadora social que ens diu que abans «iba haciendo cosas pero muy puntuales». Ara l'Emma participa de manera més activa i constant en una ONG en l'àmbit de la cooperació internacional, una activitat que vincula amb la seva vocació professional: «siempre me ha gustado trabajar para los demás y entonces supongo que mi interés es ese».

Ara bé, encara que hi hagi una coincidència entre l'àmbit laboral o de formació, i el de participació, les persones entrevistades no sempre han posat l'accent en aquesta particularitat a l'hora d'explicar la pròpia trajectòria de participació. La Saida, per exemple, relata que des que té 19 anys «siempre que había algo, estaba», ja sigui, al centre cívic o a la Creu Roja, en accions destinades a nens o persones grans. Per la seva banda, la Iman també havia col·laborat amb la Creu Roja i altres organitzacions en diferents projectes adreçats a persones necessitades o nens. Totes dues reconeixen que aquesta forma de participació té a veure amb la seva religió. En paraules de la Iman: «nuestra religión ya nos inculca este principio. Es un valor que tenemos los musulmanes, hacer el bien por los demás».

Així mateix, reconeix en la seva mare i altres dones de la seva família una tradició femenina de voluntariat en àmbit social. Tots són elements que emergeixen de manera similar en el relat de l'Alejandra, originària de l'Argentina i filla de pastors evangèlics, que amb la seva família, abans de migrar a l'Estat espanyol, participava en accions de voluntariat social de manera puntual en «algunos pueblos pequeños en las montañas que eran muy pobres y llevábamos alimentos, les hacíamos un día entero para los niños, con castillos inflables». Avui dia, ella i la seva mare estan involucrades en l'associació de tipus social Atrévete, que no es defineix com religiosa però gira en l'òrbita de l'Església evangèlica. També hi participen activament el Rafael i l'Aurora, la parella que, amb les seves famílies, van fundar l'associació, en la qual ocupen els càrrecs de més responsabilitat.

L'experiència universitària com a porta d'entrada a la participació: «A l'acabar la carrera, vaig veure que tenia més disponibilitat i em vaig començar a implicar»

El pas per la universitat és un dels factors sociodemogràfics amb més pes a l'hora d'explicar la tendència a implicar-se col·lectivament. No obstant això, i paradoxalment, la universitat com a institució és un espai participatiu marginal entre els joves, tant pel que fa a la política universitària interna com a l'associacionisme universitari, del tipus que sigui (Gonzàlez *et al*. 2007). Com ja hem esmentat, en la investigació predominen les persones amb formació universitària (en curs o acabada) i amb perfils especialment implicats. Ara bé, veurem que són realment escasses les amb experiències d'activisme polític i associacionisme universitari; fet que coincideix amb l'apreciació d'un dels informants que «la universitat tampoc no és que... almenys últimament, no és que sigui un lloc de molta creació cultural, artística... almenys (...) penso que no és la universitat aquest més creativa, més rebel que existia, almenys amb el temps de Bolonya, que existien una sèrie de lluites molt concretes però que van tindre un gran ressol» (Francesc, 27 anys).

De fet, alguns informants parlen de l'entorn universitari com un espai afavoridor de la participació que, però, moltes vegades es manifesta fora d'aquest àmbit institucional. La Zara, per exemple, sense al·ludir a tradicions religioses o familiars de participació, identifica l'inici de les seves accions en àmbit social a partir de l'entrada en els estudis de grau de Treball Social. L'experiència de les pràctiques als serveis socials la van motivar a col·laborar després com a voluntària a Càritas. Si no hagués estat per l'experiència universitària, no està segura que hauria iniciat aquest camí «perquè no ho coneixia». Més tard, estudiant un màster, va entrar en contacte amb Bandera Negra, l'associació en què estava implicada en el moment de fer l'entrevista: «nosaltres fèiem, a una assignatura del màster havíem de fer un projecte d'investigació... un estudi de cas sobre Sant Salvador. I una companya nostra es va posar en contacte amb Bandera Negra. (...) ells anaven al barri i nosaltres els hi vam dir: "Ostres, pues a nosotros nos interesa!". I ens van dir: "Benvinguts!"» (Zara, 23 anys).

Sense tenir una trajectòria dilatada de participació en l'acció col·lectiva, es pot dir que la Zara assumia a Bandera Negra una implicació constant però no

de responsabilitat. Identificava en la seva pròpia trajectòria vital i la de la seva família el seu interès creixent envers temes d'identitat i migracions. La Zara, recordem-ho, va néixer a Reus en el si d'una família d'origen marroquí. Ho explica així:

> Com sempre he estat més desvinculada d'on vinc... els meus orígens... i no parlo gairebé l'àrab ni res... suposo que entendre com s'han sentit mons pares... com... en tots els àmbits. Des de que han arribat aquí, ma mare essent musulmana, essent dona migrant... essent dona separada... m'interessa el seu perfil. Ni que ma mare fos aquí un expedient... però no sé... les migracions sempre m'han agradat, m'han interessat (Zara, 23 anys).

També la Carla, com ja hem mencionat, identifica en la trajectòria familiar un element important per explicar la seva implicació en l'acció col·lectiva, si bé en un sentit diferent que el que va assenyalar la Zara. Des del seu punt de vista, el seu entorn familiar fortament compromès en lluites veïnals va forjar la seva consciència crítica. Anteriorment havia participat de manera puntual en diferents accions d'àmbit social, en el qual desenvolupa avui la seva carrera professional treballant, primer a la Federació Catalana de Voluntariat Social i, més tard, en una cooperativa de desenvolupament de projectes amb impacte social. Després del pas per la universitat va decantar-se per una participació que considera molt més implicada:

> I em vaig decidir implicar quan he acabat la carrera. O sigui, jo fins al moment havia fet coses puntuals... el Gran Recapte del Banc dels Aliments. Hi ha una associació que va ser la primera en la que vaig començar a fer voluntariat que treballa amb persones amb diversitat funcional. Jo anava puntualment i a mi m'agrada la dansa i tal i els hi feia tallers de dansa, però no d'anar, com vaig fer després, tots els divendres a fer teatre i no sé què. I això, a l'acabar la carrera, vaig veure que tenia més disponibilitat i que era algo que sempre havia volgut fer i em vaig començar a implicar (Carla, 28 anys).

Els anys universitaris en moltes ocasions emergeixen com una instància que afavoreix una participació més activa, que involucra tant més constància com l'assumpció de responsabilitats. Però a més, en alguns casos és assenyalada com un moment de més polititzàció que pot donar lloc a un canvi en els àmbits de participació. En el cas de la Carla, la seva implicació va virar cap a La Imaginada i la Plataforma Oppida.

El Jordi, com hem vist a l'inici d'aquest capítol, estava implicat des de petit en el món del lleure, més tard, quan encara era a l'institut va fer els primers passos al teatre, formant part del grup fundador de la companyia Tornavís Teatre, en què encara participa. El context del 15-M, que va coincidir amb la seva etapa de formació universitària a Lleida, va implicar un canvi cap a una polititzàció més intensa que en els últims temps l'havia portat a involucrar-se en l'òrbita del moviment independentista:

© Albert Rué

> I llavors a partir d'aquí, quan va sortir també el 15-M, llavors jo estava a Lleida i estava implicat allà, llavors quan vaig tornar de Lleida, que aquí [Tarragona] potser a nivell més polític no estava implicat, més social, era més a teatre i a l'agrupament, pues sí que em vaig començar a moure en el Casal Popular d'aquí. Després a La Imaginada que és una festa autogestionada que es fa a Sant Magí a Tarragona i llavors ara fa poquets anys, dos ja, va sortir Oppida que era una plataforma per activar els espais públics de Tarragona que estaven tancats i també em vaig posar. I seria... bueno, ara estic a un CDR també i llavors he col·laborat molt amb Una Finestra al Món que és una entitat que treballa per la visualització del poble saharaui i la causa. Llavors també he anat dos cops al Sàhara per fer unes estades allí... seria una mica (Jordi, 26 anys).

De manera similar al Jordi, com hem vist abans, el Toni també va fer els primers passos en el món del lleure. Sense abandonar-lo, però en coincidència amb els anys d'universitat, es va incorporar a una companyia de teatre i va començar a militar activament en un partit polític. Per la seva banda, l'Alba relata el seu pas a l'àmbit més netament polític a partir del seu trasllat a Tarragona per fer els estudis universitaris:

> (...) a nivell associatiu sempre he tingut molta relació perquè soc d'un poble que és un poble petit, a nivell cultural sempre he estat implicada en associacions de joves cultural i bueno (...) jo estava a l'associació de joves, una associació del poble de tot el jovent, organitzàvem doncs, la Festa del Jovent, intentàvem organitzar activitats per dinamitzar una mica el poble, doncs, quan es feia la Castanyada l'Ajuntament ens demanava col·laboració, una mica aquestes coses. I després, també he estat en un grup de grallers... grup de persones que tocàvem la gralla, acompanyàvem els gegants, una mica en aquest sentit (...) llavors, poc a poc, me'n vaig anar desvinculant però bueno, vaig entrar aquí al Sindicat d'Estudiants, al SEPC, Sindicat d'Estudiants dels Països Catalans i també vam formar l'assemblea d'Educació i Psicologia al Campus Sescelades i després vaig entrar a Cau de Llunes (Alba, 23 anys).

En al cas d'altres joves que no han tingut una experiència de participació gaire dilatada l'entrada a la universitat també va significar una aproximació al món de l'acció col·lectiva. Per exemple, la Najat, originària del Marroc, que ha estat promotora i fundadora de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, en què també participa l'Ahmed, declara que en el passat no havia tingut «ningún vínculo con ninguna asociación, no conocía nada, nada, nada».

L'Anna, per la seva banda, a partir del seu trasllat a Tarragona per cursar estudis universitaris va començar una veritable carrera en l'acció col·lectiva:

> Al meu poble jo tenia molt... o sigui, havia poques persones que tinguessin potser el mateix interès que jo o que volguessin informar-se, organitzar algunes coses. Com que costava, aquest poder de mobilització

> i de voler fer coses voluntàriament, perquè sempre surten altres coses més importants que anar a una assemblea o que organitzar el que sigui; quan vaig venir aquí tenia com moltes ganes de poder entrar en algun moviment que contribuís a la lluita i la visibilització i la defensa dels drets de les persones LGBT. I després d'això em va portar a altres coses (...) després vas coneixent altres persones de l'entorn... doncs, causes antifeixistes sobre tot i taules de gènere (Anna, 22 anys).

L'Anna és «castellera des de fa poc» a la colla universitària i mitjançant «companys que estan a la CUP» també s'havia acostat a aquesta organització política. Ella va explicar que havia «fugit» del seu poble nadiu motivada pel desig de viure de manera més lliure la seva identitat sexual, la qual cosa, a més, l'ha portat a involucrar-se en la lluita pels drets de les persones LGBTI.

El Nil, de 23 anys, que es defineix com transsexual, també relaciona amb aquesta experiència vital la seva vinculació amb Gènere Lliure, tot i que amb una implicació de menor intensitat que la de l'Anna i en combinació amb activitats en el món del teatre i la música. La Clara, que és estudiant de Treball Social, també fa referència a una experiència personal molt dura per explicar què va disparar la seva voluntat de participar:

> (...) yo empecé en una fundación porqué yo recibí abusos sexuales por parte de un familiar entonces fui a una fundación y a partir de allí decidí que mí me serviría más ayudar a los demás que no hacer de terapia. Entonces me ofrecieron hacer un vídeo, hice un vídeo, luego cuando estudié integración me llamaron para hacer xerrades y las hice. Luego aquí [en Tarragona] me apunté a un colectivo feminista y voy haciendo así cosas (Clara, 22 anys).

Podem concloure que les experiències vitals moltes vegades motiven els joves a implicar-se en l'acció col·lectiva. La polititzaciò de la dimensió personal i cultural és un dels trets característics dels anomenats *nous moviments socials*, els quals posen l'èmfasi en opressions que van més enllà d'aquelles de caràcter estrictament material, com les basades en diferencies de gènere, culturals, ètniques o de preferència sexual. En aquest sentit, constitueixen una forma de perllongar el sentit de la ciutadania, obrint la vida política a un conjunt d'interessos molt més diversos i subjectius (de Sousa Santos, 2001).

Però val més que deixem que siguin els i les protagonistes els que ens expliquin quins són els significats i valors que orienten las seves pràctiques col-lectives des de la diversitat de les seves formes i àmbits de participació.

Participar en l'acció col·lectiva: significats i valors

Com hem vist en el capítol anterior, una part important de les persones joves participants en l'estudi tenen una trajectòria força dilatada de participació en l'acció col·lectiva. Moltes vegades es tracta de perfils molt implicats i, fins i tot, multi-implicats, la qual cosa condiciona que tinguin una visió i uns significats sobre l'acció col·lectiva que no poden ser generalitzables.

En relació amb aquesta implicació més alta, participar en l'acció col·lectiva emergeix com una part constitutiva de la identitat de moltes de les persones joves. Des de la seva visió, i més enllà dels diferents àmbits d'implicació, es tracta fonamentalment de l'acció orientada a la transformació social. Però significativament, en la recerca del canvi, i com en un joc de miralls, participar col·lectivament també dona lloc a transformacions importants en l'àmbit personal.

Com veurem a continuació, per les persones joves participar en l'acció col·lectiva té a veure amb un procés d'aprenentatge, de desenvolupament d'habilitats, de coneixements i de pensament crític. També constitueix un espai comunitari, de creació i d'expansió de relacions socials. El vessant lúdic de la participació adquireix una gran importància entre el jovent, la qual cosa no exclou l'existència de conflictes ni la sobrecàrrega de treball i de responsabilitats, molt especialment entre els i les joves multi-implicades. A més a més, participar no està lliure d'estigmes i pot constituir un desafiament obert a certes expectatives i rols socials.

La participació com a part constitutiva de la identitat: el sentit crític davant del món

Per començar, és interessant remarcar que la participació s'entén com una part constitutiva de la identitat de les persones entrevistades, una dimensió indissociable però també configuradora de la seva manera de ser, que s'expressa sovint en termes d'una experiència transformadora. Així ho explica la Carla: «sempre dic que a mi m'ha canviat *mogollón* la vida, inclús, (...) a mi em va... bueno, apropar al que jo crec que ja tenia però que no havia acabat de desenvolupar». I afegeix: «jo sento que estic molt més a prop de... si he de imaginar la Carla que m'agradaria ser... trobo que estic més a prop (...) la Carla ideal és aquesta que es qüestiona, [però que a més pot] tenir equilibri, diríem, en el que penso i en el que faig». El Pablo també es refereix a l'«equilibri» en assenyalar la importància de ser «coherente con tus ideales y con tus formas de ser».

Una manera de ser que es relaciona amb l'adopció d'una postura crítica envers la societat. El Cristian i l'Emma, per exemple, coincideixen a assenyalar que participar és «ser críticos» i a més permet «construir tu propia opinión, porque teniendo la de los demás y que en teoría piensan parecido a ti, luego a lo mejor tienes otros puntos de vista y puedes elegir si sí o si no» (Emma, 30 anys). El Luciano ho resumeix dient: «lo que aporta es la posibilidad de crecer individualmente a través de una discusión colectiva». La qual cosa evidentment no està exempta de tensions i conflictes que, tanmateix, tendeixen a ser

valorats positivament. En aquest sentit, apunta: «si lo tengo que englobar en algo, me gusta todo, incluso las peleas que se pueden dar por cómo se hace algo (...) son discusiones y hay que recibirlas con los brazos abiertos». Per la seva part, el Pol comenta que «algun aspecte negatiu pot ser la diferència d'idees de cadascú, també, pots arribar-te a discutir, ¿no? Perquè no us posem d'acord. No ens posem d'acord amb qualsevol tipus de cosa. Llavors és un dels aspectes negatius però que a la vegada ajuda a saber com afrontar segons quines situacions».

En la interacció amb altres persones considerades afins es troba la possibilitat de desenvolupar el pensament individual i crític, qüestionant-se un mateix però també l'entorn de socialització més primari. El Luciano explica: «lo bueno que aporta es poder ver esas contradicciones pero también te obliga a enfrentarlas y es toda una lucha constante con uno mismo y con tu familia y tus amigos y con todo». Recordem que el Luciano prové d'una família amb una forta tradició de militància política en l'òrbita de l'esquerra. Així, com assenyala la Mir, avui dia moltes persones joves, i especialment les que s'impliquen en les noves formes de participació, «lluny d'acceptar de forma automàtica uns determinats postulats ideològics, han de fer front a la síntesi entre pensament i experiència propis i el discurs heretat» (2013: 33). En tot cas, la influència familiar la reconeixen sobretot amb relació als «discursos morals al voltant de la lluita contra les injustícies socials i la coherència en la reivindicació» (2013: 33). La «lucha» a la qual es refereix el Luciano pot ser de caràcter molt més pronunciat i obert quan l'activisme no s'emmarca en una tradició familiar, com explica el Francesc: «quan la teva família no ve d'una tradició així és... òbviament les baralles son bastant constants».

La participació com a eina de transformació i la importància del vessant lúdic: «Si estamos hasta las tres, para mi, mejor»

Molt lligat a la idea de la participació en relació amb la pròpia identitat i el desenvolupament d'un sentit crític enfront del món, participar també pot ser entès com una manera de viure. El Toni repeteix més d'una vegada que participar en l'acció col·lectiva és un «estilo de vida». Com ell mateix diu, és en les múltiples activitats relacionades amb els espais col·lectius de participació en què inverteix la major part del seu temps. No obstant això, percep que aquesta elecció vital no és sempre compartida ni compresa per alguns dels seus coetanis, és a dir, per aquelles persones joves que no participen: «no creo que eso de puertas para afuera se entienda. O sea, yo cuando hablo con mis amigos que no están metidos aquí en el esplai, no se entiende demasiado. "¡¿Qué haces ahí metiendo tantas horas a la semana, yéndote doce días de ruta con los niños por la montaña sin cobrar?!". Al revés, pidiendo vacaciones y dejar de cobrar esas dos semanas aquí en el cole para poder ir».

Una qüestió en què el Pablo coincideix: «como que no importa ir ahí y empezar a ensayar por ejemplo a las siete de la tarde y acabar a las dos de la mañana o a la una, que a veces hemos acabado. Muchos amigos míos dicen:

"¡Buah, qué palo! ¡Estar ahí, qué cansancio!". Pero yo lo veo, si estamos hasta las tres para mí mejor» (Pablo, 18 anys).

Pel Pablo, el temps que comparteix amb el seu grup de teatre és «su momento»; en paraules textuals, afirma que allà pot ser ell mateix, connectar amb si mateix. Per la Laia, en canvi, la seva implicació en una colla castellera «ayuda a desconectar», ella defineix la participació com «un pasatiempo» perquè fonamentalment es tracta d'una activitat que «no es una obligación». La idea de la participació com un entreteniment també la comparteix el Sergio, que va definir el seu compromís amb una comparsa de carnaval com un «hobby», amb què s'ho passa «súper bien», i per tant, és una activitat en la qual s'involucra fonamentalment per «disfrutar». El Nil hi coincideix quan comenta el següent: «a ver, el motiu principal és divertir-se, ¿no? Això està clar»; la qual cosa no ha de portar a pensar que necessàriament es tracta d'un tipus d'activisme superficial. Com diu el Sergio, «és important participar» perquè «dones valors a la ciutat», i el Nil hi afegeix: «Crec que la gent està molt tancada a que les coses són d'una manera per força (...) crec que la societat està muntada molt a base de por. I bueno, jo intento motivar a la gent a que visqui com vulgui i a donar una mica de llum a les diferents formes de viure, que pots fer el que et dongui la gana. I clar, jo m'enfoco més amb el col·lectiu LGBTI perquè a mi és el que em toca de ple».

Pel Jordi, vinculat a aquesta dimensió de gaudi, participar en l'acció col·lectiva «és com una droga». Una idea que també surt a l'entrevista amb l'Anna, que diu: «estava venint [a l'entrevista], estava com cansada, el dia plujós i tal, i ara em sento com si hagués begut tres cafès!».

Tant si es defineix la participació en l'acció col·lectiva com una droga, un hobby o un estil de vida, hi ha un consens força generalitzat que inclou una dimensió lúdica i que és una activitat en la qual els i les informants inverteixen una part important del temps lliure que tenen a disposició. La participació, però, no està lliure de tensions i desgast, sobretot a causa de les sobrecàrrega de treball i de les responsabilitats que pot comportar. Aquestes tensions són especialment presents entre les persones compromeses en diversos espais de participació. Com assenyala l'Anna, «moltes vegades t'agobies perquè estàs a cinquanta mil grups». El Roger coincideix a apuntar que «també passa que molta gent està a moltes entitats» i en estar «al màxim a tot arreu... s'acaba cremant, que és el que potser m'ha passat». El Toni, per la seva banda, apunta que participar intensament en diferents iniciatives té un «coste personal y de cabeza alto» però que ho fa perquè en gaudeix molt:

> (...) quien te diga que hace un voluntariado altruista total, que está bajo la servidumbre ¡Eso es mentira! (riu) Si tú no disfrutas... o sea, ¡es mentira! Yo estoy también aquí por mí, porque lo disfruto mucho, porque me lo paso bien, porque me encanta la gente que hay aquí, si lo pasara mal no estaría... no hay gente que haga servidumbre. (...) y me entrego tanto y hago tanto por esto, porque yo creo que es la manera de cambiar el mundo, por decirlo de alguna manera, porque es por lo mismo que me

> metí en el partido político: no me parecen bien las cosas que se hacen, tengo que hacer algo. Aunque sea pequeño granito de arena, te tienes que involucrar en algo (Toni, 22 anys).

Veiem llavors que la idea del gaudi, de la diversió associada a la participació travessa la gran majoria dels discursos analitzats i està molt present en les valoracions de les persones que ocupen posicions més polititzades i militants. I en aquest sentit, com manifesten les cites que hem revisat, és important subratllar que el vessant lúdic no és incompatible amb la participació entesa com una forma d'activisme per a la transformació social (Gonzàlez *et al.*, 2007). L'acció transformadora existeix més enllà de les dificultats i limitacions que pugui tenir, de la diversitat de formes que pugui adoptar i dels diversos àmbits en què es pugui estar implicat en funció de les pròpies conviccions. Com explica la Najat, fortament compromesa amb una associació estudiantil: «el impulso ese es el que le falta a la gente, ¿no? El impulso en este caso es este, el querer ayudar, es lo que he dicho, el querer mejorar la sociedad. Dónde estás tú, intentar que tú estés bien e intentar que todo el mundo esté bien».

També és el cas del Jordi, que, com a persona implicada en l'àmbit cultural, transmet la consideració que és una mena d'activisme amb potencial transformador: «crec que la cultura és una manera de transformació social, doncs, o sigui, som un grup que fem una obra a la mostra de Teatre Jove d'aquí, de Tarragona però a més a més fem actuacions als carrers per entitats que ens ho demanen, llavors... per a mi és una manera de mostrar a la gent alternatives per a partir del teatre».

També ho entén així la Marta, que està implicada en l'àmbit de la prevenció de riscos en l'oci nocturn: «bueno, perquè és una forma... jo no és que sigui molt de sortir de festa però m'agrada el fet de poder sortir com de festa, per així dir-ho, des de l'altra banda, des de la banda... mira, si beus tingues en compte això i tal. Poder una mica canviar-li el xip a la gent i de dir estic fent alguna tasca, per poquet que sigui, que algú li entrarà i dirà: "Me voy a poner el condón porque igual no sé lo que tiene" o, "no me voy a tomar esta copa porque igual..."».

I el Francesc, en qualitat de participant en l'activitat d'un centre social autogestionat: «aviam, trencar el tabú aquest maleït tabú de la ciutat postmoderna de l'individu, de que no existeix un canvi global, en què no existeixen grans relats que puguin explicar tot i començar a trencar amb aquesta dinàmica i entendre que lo col·lectiu és el que acaba construint realitats i que si que volem... el món millor que volem construir serà col·lectiu o realment no serà».

La participació com a acció: «Hago algo para cambiar la injusticia»

En relació amb la recerca del canvi, és interessant de veure com se subratlla la idea d'acció, «fer alguna cosa», en contraposició a la queixa a les xarxes socials, que s'identifica com una pràctica actual, molt present entre les persones joves, i que es percep com una amenaça a la mobilització col·lectiva. Així ho comenta l'Albert:

> La gente se queja en Facebook. Tú di algo en Facebook y ya se van a quejar todos allí y con eso ellos ya han llenado su cuota de participación. Ya está, ellos ya se han quejado, han hecho su denuncia y se van a la cama felices. Mira lo que he hecho, ya está, he arreglado la ciudad. Y ya está. Pero nadie cogerá el compromiso de ir a hacer algo real, algo que... a ir a una manifestación, a preparar un decálogo de mejoras o de propuesta. O encontrarte con la asociación de vecinos de no sé qué para coger ideas para qué poder hacer. Comentar en Facebook o en Twitter y está. Eso es lo que se lleva. Yo creo que la gente joven se cree que es eso, que la acción es eso (Albert, 31 anys).

El Toni té una opinió en la mateixa línia: «ahora hay una actitud muy crítica en general, se critican mucho las cosas pero lo que me sorprende es que el paso de después no se dé. En las redes o tomando una cerveza en un bar o... y que no se dé el paso».

La participació i l'activisme no són incompatibles amb la utilització de les xarxes socials com una forma de lluita, de visibilització, de sensibilització, de difusió i d'organització interna; totes pràctiques molt presents a les associacions, entitats i plataformes analitzades. Fins i tot la bibliografia especialitzada assenyala l'ús de les xarxes socials com una de les marques distintives de les noves formes de participació juvenil (Feixa *et al*., 2016; Parés, 2014). De tota manera, per algunes de les persones entrevistades, involucrar-se, comprometre's, participar, o, com en diuen, «fer alguna cosa», marca la diferència entre el que s'entén que és realment participar en l'acció col·lectiva enfront del que seria «quedar-se a casa i queixar-se des del sofà». Per exemple, el Rafael diu: «estoy haciendo algo, no estoy tranquilo en mi casa mientras que realmente hay cosas injustas. Porque lo que no sería justo es que yo en mi casa me quejara de que todo es injusto pero luego no hiciera nada. Participar es decir: "estoy en contra de la injusticia pero no solo estoy en contra, hago algo para cambiarla"».

Aquesta idea de voluntat de canvi social lligada a l'acció també l'emfatitza la Carla, afegint-hi a més el vessant col·lectiu: «clar, per a mi el motor bàsic de la participació és la no-conformitat, diríem: "a mi no m'agrada, o crec que podria estar millor". I llavors no em queixo des de el sofà sinó que m'aixeco i busco quines persones s'estan organitzant per millorar això que a mi no m'agrada i decideixo dedicar temps, i m'implico i fico al servei el que jo sé fer... el temps i l'experiència que tinc».

La participació com a creació d'un espai de relació: «Que tu puguis trobar un espai on poder compartir això de manera segura»

«Fer alguna cosa», és a dir, participar de manera col·lectiva, desenvolupa el sentit de la identitat comunitària. A les entrevistes, els informants posen en relleu la dimensió relacional, que reforça la dimensió lúdica a la qual hem fet referència abans. Com diu la Laia: «si haces lo que quieres con la gente que quieres, pues ¿qué más quieres?». Des d'aquesta perspectiva, la participació en l'acció

col·lectiva es configura com un espai que es comparteix amb les amistats que, cal assenyalar-ho, són les que acostumen a facilitar l'entrada a les plataformes, agrupacions o associacions, una qüestió que analitzarem amb més detall més endavant.

Participar s'identifica també amb la possibilitat d'expandir les relacions socials (Mir, 2013). Com apunta el Sergi, comentant la seva experiència, primer al club de pilota de mà i més tard en una comparsa de carnestoltes: «el hecho de estar allí te abre mucho el ámbito social». Així, conèixer gent per molts joves és un valor afegit de la participació, un aspecte que es relaciona també amb l'oportunitat de desenvolupar el pensament crític.

La dimensió relacional i comunitària adquireix una gran rellevància sobretot en els casos en què l'àmbit de participació està estretament vinculat a la trajectòria vital i a les experiències de discriminació o violència relacionades amb la identitat de gènere, sexual o cultural. El Nil, per exemple, comenta: «bueno, m'he trobat que inclús la gent que se suposa que va de progre i que ho hauria d'acceptar, no... no hi ha manera (...) acabes pensant que tu estàs mal configurat i que tu no vals suficient com per aconseguir les coses». I en aquest sentit, en relació amb Gènere Lliure, assenyala: «jo últimament em moc en aquests entorns perquè em semblen com més segurs». Així, pel Nil, Gènere Lliure representa un espai de lluita però també un lloc segur: «[un lloc per] reunir-se i crec que en aquestes coses al final acaba sent lo més efectiu. Perquè els drets els reivindiques però qui vol t'escolta i qui no, no. Però és sobretot un lloc de refugi per a la gent LGBTI que en el seu entorn no troba potser tanta comoditat o simplement que vol relacionar-se amb algú d'aquets entorns i bueno, és com una zona de seguretat també».

L'Anna també fa referència a la importància que té Gènere Lliure com un espai en què es puguin compartir les pròpies vivències quotidianes: «fa falta també compartir... el teu dia a dia, a vegades. Perquè al final som... compartim espais de lluita i també altres coses... de vegades també està bé compartir com et sents».

Per la seva banda, la Saida, originaria del Marroc i musulmana, assenyala: «cuando estaba en Montblanc o en Mallorca, siempre estaba sola. O sea, la única marroquí, la única musulmana, no había... tampoco tenía mucho contacto con marroquíes ni... no coincidíamos en nada, ni en ideas, ni en... había diferencias. No es que seas del mismo país y tienes que ser... porque muchos tienen esa idea de que, mira, tu paisano y tal... no somos compatibles en nada». I en relació amb la seva formació i inserció laboral en una residència de gent gran, afegeix:

> A veces es muy incómodo que siempre digan que por qué eres la única que lleva hijab (...). No estoy ahora cómoda trabajando (...) entre los compañeros siempre ha habido el comentario este. Siempre es el mismo... me agobia mucho. Y la verdad es que me gustaría estar en un sitio en el que nadie me tenga que decir nada. (...) Por eso me costó

© Anna Fonoll

ATENEU LLIBERT
CAPITALISME

> saber qué quiero estudiar, qué carrera me puede dejar a mi libre, sin... por ejemplo, enfermería siempre me ha gustado al principio pero luego está que muchas chicas ahora trabajan en Juan XXIII, o lo que sea, no les dejan llevar hijab (...). Me costó mucho encontrar lo que me gustaba, desde que acabé la ESO que estoy con el mismo problema, no me van a dejar trabajar en ningún sitio con mi hijab. Y es... básicamente es esto el problema que me incomoda en mi trabajo (Saida, 28 anys).

Partint d'aquest context de dificultat d'integració de la seva diferència, l'entrada de la Saida al grup de la Joventut Multicultural Musulmana va significar conèixer els iguals, «gente que era más parecida», «en la forma de las ideas, de tener proyectos, ideas de futuras, con esto de la asociación... se agradece que otra gente... porque no tienes que aparentar nada ni aguantar (...) se agradece, te sientes bien, sí»**.**

Per acabar, l'Alba, que participa a Cau de Llunes, una assemblea feminista no-mixta, també explica els beneficis d'integrar-se al grup d'iguals: «el fet de poder tu compartir... al final són experiències que ens passen a totes i que tu puguis trobar un espai on compartir això de manera segura, diguéssim un espai segur (...) i a part de construir coses a nivell col·lectiu, tu també pots compartir experiències personals i això t'ajuda a empoderar-te en la teva vida personal, professional, col·lectiva».

Com s'aprecia en les cites anteriors, la participació en l'acció col·lectiva no només constitueix un espai de lluita sinó que també emergeix associada a un «entorn segur» en què és possible compartir les pròpies experiències vitals. Prenent una definició àmplia de *cura* (Esteban, 2017), es pot dir que pel Nil, l'Anna, la Saida i l'Alba, participar implica cuidar-se, perquè l'espai de participació és considerat un lloc on trobar suport moral i ideològic i on també es comparteixen el temps lliure i l'activitat política. És la base de qualsevol procés d'apoderament, que és tant individual com col·lectiu.

La participació com a procés d'aprenentatge: «En el proceso de hacer eso, aprendes un montón»

La participació en l'acció col·lectiva apareix molt lligada a un procés d'aprenentatge que s'associa a l'adquisició i el desenvolupament de diferents habilitats i competències, dins de les quals se subratllen les que estan relacionades amb l'exercici de la ciutadania i inclouen un ampli ventall de dimensions que van des de la gestió i l'organització a les habilitats de comunicació i de relació amb els poders públics. Així ho explica l'Ahmed en relació amb la participació en l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona: «tienes una satisfacción, duplicada, puedes satisfacer esa necesidad de que todo el mundo esté bien pero también en el proceso de hacer eso aprendes un montón. He aprendido por ejemplo, pues, a crear un grupo de trabajo, a coordinar un grupo, y seguramente a crear un cartel, a promocionarlo bien, a hablar con la gente de una administración por ejemplo... se aprende un montón».

L'Anna, que participa en diversos espais, també posa en valor l'oportunitat que ofereix el compromís de participació per aprendre i créixer: «jo realment penso que he crescut molt a nivell personal. Penso que aprens molt i jo mai... realment no coneixia d'a prop... als divuit anys em fas aquesta entrevista i no... no sabia ni com funciona una assemblea. Aleshores, realment et vas posant poquet a poquet, i al principi estava bastant perduda perquè no sabia fins a quin punt hi havia un compromís, hi havia una acció col·lectiva que tingués... efectiva, que al final el que tu fas a la gent hi pugui interessar o pugui causar un impacte social... i realment, et sents... jo em sento realitzada».

Com assenyalen González *et al.*, «les entitats representen espais d'expressió ciutadana, però alhora també representen espais on es desenvolupen experiències vivencials que generen aprenentatges socials» (2018: 105). En aquest sentit, és interessant observar la manera com el Toni descriu la seva recent incursió en un partit polític: «y yo sobre todo siempre digo que estoy para aprender de momento. Entonces, hay muchas cosas que aún no entiendo, hay cosas con las que no concuerdo pero decido no decir nada porque creo que no tengo la suficiente aún... conocimiento».

Quant a aquesta experiència d'aprenentatge, cal afegir que la participació en l'acció col·lectiva és percebuda també com un espai de desenvolupament de les habilitats i coneixements a partir dels quals es projecta la pròpia trajectòria professional, un aspecte introduït en el capítol anterior, sobretot en referència a l'àmbit educatiu i social, tot i que també és molt present en l'àmbit artístic i cultural. Així, la participació en l'acció col·lectiva ofereix l'oportunitat de visibilitzar les pròpies aptituds professionals, millorant les possibilitats d'inserció en el mercat laboral; com explica el Sergio: «por ejemplo, después del Carnaval, yo estaba como en auge por así decirlo. No sé, de repente me llamaron para hacer un proyecto para el mercado de Tarragona, de repente... me veía yo también más visible y veía como más fácil poder hacer lo que quisiera».

El reconeixement social que comporta la visibilització de les aptituds professionals és, a més, una font de molta satisfacció personal: «por ejemplo, con el proyecto de Bonavista, muchas veces íbamos por aquí por el barrio con mi amigo: "¿Tú eres el del videoclip de Bonavista?". Hasta en Reus nos reconocieron: "Hostia, habéis salido por TV3". Y nosotros: "¿Sí, hemos salido por TV3?". "Sois los de Bonavista". "Sí". "Hostia, felicidades". "Hostia, gracias". Bien. Eso, mola que te reconozcan por algo que has hecho y que no has ido a presentárselo» (Pere, 23 anys).

Ara bé, és interessant veure que la visibilització no està lliure d'estigmes. Implicar-se activament en l'acció col·lectiva pot comportar el risc de ser etiquetat socialment. La Zara ho expressa sense embuts en dir que un dels aspectes negatius pot ser «que se't vinculi a... ¿cómo lo explico? (...) que se't vinculi a una entitat pel seu tarannà polític». El Luciano, per la seva banda, ho relata de la manera següent:

> Entonces lo que intentamos encontrar acá es cuál es el deseo de las personas que se acercan y ver si de verdad se puede realizar o no. Consideramos que todas las personas normalmente tienen un deseo de bondad, de amistad, de fraternidad, de igualdad, de solidaridad. Después están los mandatos que te dicen que para triunfar tenés que llenarte la billetera de dinero, tenés que tener un coche tal y claro, para conseguir todo eso tenés que aplastar al vecino, al que está trabajando con vos codo a codo porque hay un momento que te dan la oportunidad y cómo lo vas a rechazar. Pero contra eso hay que combatir. Y ahí es lo bonito. ¡También es lo malo! Lo bueno y lo bonito va unido. Porque después uno habla con otra persona y cuenta esta cuestión utópica ideal y te tratan como loco, como que no sabes qué estás haciendo con tu vida. Y depende. Depende con quién te enfrentás, te encasilla en un lugar (Luciano, 30 anys).

Participar en l'acció col·lectiva i defensar uns valors específics pot implicar posicionar-se contra les expectatives socials, la qual cosa sempre comporta la possibilitat de ser «encasillado». Però a més, pot ser un desafiament obert a certs estereotips, rols o identitats socials, i amb això es revela que la participació no està lliure d'estigmes. El Nil es refereix a aquest fet amb relació al seu compromís en un grup de defensa de drets LGBTI: «com que és un moviment minoritari [la lluita pels drets LGBTI], és com que ja no és lo normal i ja per ser una persona sana t'has de moure per la majoria de la societat i si vols també per allí, però... no et tanquis, eh! Vull dir, és perillós. ¿Saps? I clar, està com demonitzat en certa manera». Per la seva banda, el Pablo també ho explica a partir de la seva decisió d'implicar-se en el món del teatre: «que cuando un chaval o un niño quiere pues dedicarse a algo que es mostrar tus sentimientos... es lo que me pasaba a mí**.** Yo quería dedicarme a esto [teatro] y ya algunas personas dudaban sobre mi sexualidad». Si pel Pablo el seu interès pel teatre pot posar sota sospita la seva sexualitat, a la Clara pel fet de ser dona i dedicar-se als esports li ha passat una cosa semblant: «Yo he hecho deporte toda mi vida y a mí se me ha juzgado. A mí me llamaban "marimacho" por hacer deporte».

Tot plegat ens porta directament a un altre dels aspectes als quals hem parat atenció en la investigació: allò relacionat amb els rols i jerarquies de gènere i sexuals en la participació en l'acció col·lectiva, una qüestió a la qual està dedicat el proper apartat.

Límits i avenços del feminisme en l'acció col·lectiva: gènere, sexualitat i participació

En aquest capítol és important tenir en compte el context de realització de la investigació, en un moment en què les reivindicacions feministes tenen una altíssima visibilitat i influència social tant a l'Estat espanyol com a escala global. En els últims anys el feminisme ha cristal·litzat, per exemple, en les mobilitzacions massives del 8M, la viralització de la campanya #MeToo, o la mobilització —física i virtual— en contra de la sentència de La Manada[8]; un aspecte que ha estat subratllat en moltes de les entrevistes. L'Alba comenta: «Bueno, per exemple, últimament amb el tema feminisme s'ha vist molta, molta, molta mobilització de molta gent jove. El passat 8 de març i amb tot lo de La Manada, es va veure molta gent jove, moltes dones... majoritàriament joves al carrer mobilitzades en aquest sentit. Que això després no vol dir que potser tinguin una participació col·lectiva, ¿no? Però sí que en aquell moment es van mobilitzar».

Com indica l'Alba, les recents mobilitzacions i reivindicacions feministes inclòs una important participació juvenil, la qual cosa porta les persones joves a sentir-se protagonistes del canvi social: «o sigui, abans era tot molt més conservador, tot s'havia de fer com ells deien i ara hi ha com més llibertat a l'hora de fer certes coses, com fer canvis en els pensaments. No sé, com per exemple en el feminisme, la igualtat per tothom, coses així. Abans era impensable això i ara pues gràcies al jovent» (Laia, 25 anys). L'Andreu, de 19 anys, es fa ressò de les paraules de la Laia: «tots els moviments que hi ha ara, posa-li feminisme, posa-li contra del racisme. Qualsevol cosa d'aquests moviments socials que hi ha ara eren impensables abans».

Sense la pretensió de negar-ne el protagonisme, com podem apreciar en les cites anteriors, en alguns casos tendeix a prevaldre un cert *presentisme* que manifesta el desconeixent de la genealogia del pensament i les reivindicacions feministes. Tot això, segurament vinculat, a més, a la jove edat d'alguns/es informants i al fort impacte que han tingut les recents mobilitzacions. Però també hi té a veure que ens trobem davant d'una generació que s'assumeix molt més igualitària i diversa amb relació als rols i identitats de gènere i sexuals, un factor que, des de la seva perspectiva, constitueix un important punt de contrast amb les generacions anteriors: «el fet aquest de que la societat està com intentant evolucionar una miqueta i avançar amb el feminisme, ¿no? Abans, hosti, ser una dona era un suplici. Ara no, ara a poc a poc estem dient: "aquí estamos", ¿no? I som així. O ser una persona transsexual (bufa). Anys enrere ser homosexual o transsexual era: "Dios estás enfermo, que Dios te bendiga, por favor! Tens una enfermetat!"» (Ariadna, 23 anys).

8 Es coneix com el cas La Manada els successos esdevinguts als Sanfermines del 2016, en què cinc homes van perpetrar una violació grupal a una jove de 18 anys. La víctima va denunciar els fets i els cinc homes van ser detinguts i jutjats. La sentència en primera instància, que es va donar a conèixer l'abril del 2016, els va condemnar per abús sexual i no per agressió, la qual cosa va desencadenar una onada de mobilitzacions. Més recentment (juny del 2019) el Tribunal Superior de Justícia ha dictat la sentencia definitiva, que considera el delicte com a agressió sexual.

© Arxiu Tarragonajove

Si el jovent d'avui dia viu i es veu més igualitari i divers, això és justament gràcies a la llarga trajectòria i a la incidència política que ha tingut el moviment feminista i de defensa de drets LGBTI. En les últimes dècades els assoliments feministes s'han concretat en polítiques públiques orientades a superar les desigualtats i aconseguir la justícia de gènere, possibilitant avenços destacats tant en l'àmbit jurídic com en el laboral, l'educatiu i l'assistencial. Això no implica, per descomptat, que s'hagin erradicat les formes de subordinació i de discriminació que afecten diferents dimensions de la vida quotidiana del jovent que va participar en la investigació. Així, per exemple, la Laia es refeix a la discriminació laboral que ha d'afrontar en el seu àmbit professional, l'enginyeria, un sector fortament masculinitzat:

> Jo, en el meu cas, tot són homes i a mi a vegades m'han mirat malament o no m'han donat una feina per ser dona. Perquè bueno, a més, personalment ho vaig comprovar, que el meu currículum i l'entrevista eren molt millors que l'altre candidat, el van agafar i a mi i no. Jo ho tinc molt xungo. O sigui, més que res, jo com que ja sé que ho tindré més xungo sempre intento buscar petites coses que em facin destacar més que l'altra. Pues l'Erasmus a Alemanya, tenir l'anglès i l'alemany, estar en competicions de motos elèctriques, enginyeria i màster... Vull dir, he de fer algo més que un home pues, tenint menys, ho aconseguirà més fàcilment (Laia, 25 anys).

D'altra banda, la Marta fa al·lusió a la persistència dels prejudicis en relació amb l'homosexualitat, tot i que actualment hi ha més acceptació social:

> Potser al tema de l'homosexualitat i tot això... que sí que és veritat que no trobo que hagi... o sigui, la gent diu: «Está todo muy aceptado». Yo considero que no. No està acceptat. No està gens acceptat. Que hi ha molts problemes encara, que encara quan: «¡Ah, es una chica! [la pareja]». «Sí. Ahhhhh». Costa assimilar-ho. O la pregunta de... «¿Quién es el chico?». Nooo! Noooo! No hay chico, son dos chicas. Y entonces, començar a fer preguntes que no tocan. O deixar de parlar. O comportaments estranys (Marta, 28 anys).

Amb l'expressió «comportaments estranys» la Marta es refereix, per exemple, al que va passar amb un company d'anglès quan va saber que ella era homosexual:

> Havia un company d'anglès que sempre s'ha pensat que la meva parella era un noi i li vaig corregir: «No és un noi, és una noia». «¿Ah, qué estás con una chica?». «Sí!». Y desde entonces ya no sé más nada de él. I anàvem junts a classe. I es va posicionar molt clarament que ell això no ho trobava bé. ¡Vale, estupendo, rei! Digues-me què t'ha canviat en quatre anys que portes estudiant anglès que t'hagi dit que la meva parella és una noia (Marta, 28 anys).

Encara que ens trobem en un context social més obert i igualitari, queda molt de camí per recórrer. També dins el món de l'associacionisme, com veurem a continuació.

La participació des de la mirada de gènere: «Las chicas son más tiradas a lo social, los chicos más a lo físico»

Els espais col·lectius de participació no són aliens als rols i a les jerarquies de gènere que creen estructures de desigualtat a la societat. Com assenyala l'Alba, que recordem-ho, està activament compromesa en un col·lectiu feminista, «al final qualsevol col·lectiu és una fotocòpia, és un retrat de la societat, vull dir, no estàs al marge encara que tu intentis lluitar en contra d'això, no estàs al marge».

La distribució d'homes i dones segons els àmbits de participació és un exemple clar de la continuïtat de la diferenciació dels rols de gènere dins del món de l'activisme comunitari. Un aspecte al qual el Cristian es refereix de manera taxativa, afirmant que «las chicas son más tiradas a lo social, los chicos más a lo físico». Una apreciació basada en la seva pròpia experiència, perquè el grup de *parkour* en el qual participa és majoritàriament constituït per homes. En canvi, a Atrévete, una associació d'orientació social de la qual és membre l'Aurora, són majoria les dones: «por el tipo de actividad, es trabajo con jóvenes, con niños, con familias (...) [el] trabajo con niños normalmente es como en los colegios, hay más maestras que maestros». El Toni coincideix amb l'Aurora a assenyalar que «el mundo educativo ya de por si siempre a las chicas les atrae más».

La consideració anterior concorda amb els resultats d'altres investigacions que assenyalen que l'àmbit esportiu és el més fortament masculinitzat, mentre que a les organitzacions amb vocació social hi ha més participació femenina i és l'àmbit que presenta una diferenciació més accentuada amb relació al gènere (González, *et al*., 2018; Gonzàlez, *et al*., 2007). La històrica vinculació de les dones al voluntariat social i educatiu comporta la percepció general entre el jovent que hem entrevistat que les dones participen més que els homes en l'acció col·lectiva. Com diu l'Iman: «por la visión que tiene la sociedad, la mujer que tiene que estar siempre ahí cuidando, dando lo mejor que tiene». No obstant això, les dades de l'*Enquesta de la joventut de Catalunya 2017* assenyalen el contrari i indiquen que hi ha una proporció lleugerament més gran de participació entre els homes joves que entre les dones (González *et al*., 2018).

L'àmbit cultural, d'altra banda, no sembla estar gaire condicionat pel gènere (Gonzàlez *et al*., 2007), una constatació que aquesta investigació també recull. Cal tenir en compte, però, certs matisos. Per exemple, el Sergio, que és membre d'una comparsa de carnestoltes, assenyala que aquest no sol ser un àmbit de participació característic dels homes. De fet, durant el Carnaval, a la comparsa no hi participen més d'una desena d'homes. A l'escola de dansa de l'associació, d'unes seixanta persones només cinc són homes. Segons el Sergio, això es deu al fet que «el baile siempre se asocia más al género femenino y la verdad es que supongo que atrae más a las mujeres... la lentejuela, el brillo y las plumas».

Però afegeix que, des del seu punt de vista, no creu que als homes «no les guste» sinó «que siempre les da más temor». Una idea compartida pel Pablo, que també comenta que:

> [En] el gimnasio que yo voy hay clases de zumba y siempre que paso por delante, yo a veces me meto porque llego a la clase y entro, pero cuando no llego y voy a la parte de arriba, siempre paso por donde están haciendo zumba y veo todo lleno de chicas, un chico y siempre veo a dos o tres chicos en la puerta mirando así (fixament). ¿Qué pasa? A lo mejor uno sí que está mirando el panorama, pero a lo mejor los otros dos están planteándoselo y no lo hacen por miedo. Por miedo al qué dirán (Pablo, 18 anys).

La por de l'estigma, fortament relacionat amb la sexualitat, emergeix com un factor que pot condicionar l'elecció dels àmbits de participació. En positiu, cal destacar que hi ha la percepció que estem davant d'un procés de transformació capitanejat per les generacions més joves. En aquest sentit, la Clara apunta que: «está cambiando un montón. Yo ahora lo veo, tengo una prima de cinco años y hay zumba (...). Da igual los chicos, las chicas, van todos (...). Entonces yo voy y digo: "Hostia, yo cuando tenía seis años hubiéramos ido todas las chicas y ahora pues se empieza a ver el cambio"».

Una transformació que també s'estén a l'àmbit polític, tradicionalment masculinitzat. La Carla assenyala que almenys en les associacions en què participa, «que són més com de militància, de lluita, [està] com més equilibrat» en termes de gènere. Aquest canvi ha de ser contextualitzat en el marc de les transformacions que s'estan esdevenint en l'activisme polític de la joventut, menys procliu a implicar-se en partits polítics i sindicats,[9] que continuen sent entorns molt masculinitzats a diferència del que passa en els anomenats *nous moviments socials* (González *et al*., 2018; Gonzàlez *et al*., 2007), dins els quals s'inclouen els col·lectius feministes i de defensa de drets LGBTI, en què hi ha una presència femenina important.

Si hi ha alguna cosa que caracteritza els nous moviments socials, són les aliances que s'estableixen entre diferents tipus de activismes i l'articulació de les seves reivindicacions (Esteban, 2015). Així, per exemple, dins de les activitats del Centre Social Autogestionat el Cargol:

> Hay un grupo de debate sobre feminismo, se hace un lunes cada quince días. Desde aquí se convoca a hacer un debate sobre qué es el feminismo, cómo incide el feminismo en la sociedad y después como está el debate abierto sobre qué es el feminismo o qué tipo de feminismo es el que hay que defender. Pues como de repente salieron como bollets las asociaciones de feminismo, ver cuál es la que más se identifica con la

9 Segons les dades de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2017* en relació amb els àmbits de participació del jovent, els partits polítics i els sindicats mostren els nivells més baixos, amb un 3,8 % del total (González *et al*., 2018, p. 105).

> forma de ser de El Cargol. Buscamos nuclear y relacionarnos con estos colectivos (Luciano, 30 anys).

Tanmateix, més participació de les dones i fins i tot l'adhesió als valors feministes de les entitats no es tradueix automàticament en la igualtat amb relació als rols i a les jerarquies de gènere dins dels col·lectius (Velasco, 2017). Així ho comenta la Carla en relació amb la seva experiència de participació:

> Nosaltres tenim molt de debat a les assemblees. La veritat és que és fàcil perquè són persones, tant si et consideres home o dona, que tenim present que l'espai és de respecte, de participació igual... però tot i així, es donen situacions de... ¿per què ha de tenir més importància?, encara que no m'ho diguis però jo ho estic notant, que jo t'estic fent la mateixa reflexió que ell que tinc al costat i amb ell te l'estàs creient, més convençuda que amb mi. ¿l per què ens passa això? Ens surt natural! Perquè és gent que ho pensa i que ho tenim amb ganes de millorar-ho, però ens passa igual (Carla, 28 anys).

En algunes entitats, especialment les de reivindicació política que es corresponen amb les noves formes de participació, s'aborden de manera conscient i intencionada les qüestions relatives a la igualtat de gènere. D'aquesta manera, i malgrat les dificultats, s'intenta promoure un canvi intern i extern. Com assenyala l'Alba: «hi ha col·lectius que en són conscients i lluiten perquè això canviï, primer canviant internament... i després òbviament també externament».

Això no obstant, la discussió de les desigualtats de gènere no és un element present en totes les associacions. Fins i tot es pot donar el cas que es cregui que no cal parlar-ne, perquè la interiorització de valors igualitaris per les persones que formen el col·lectiu suposaria l'automàtica superació de les desigualtats en les pràctiques de les entitats. Així ho expressa el Roger: «aquesta barrera del patriarcat crec que en l'ambient que em moc jo s'ha deixat enrere fa molt de temps. Tinc aquesta sensació, sí».

Models organitzatius i rols de gènere: «hi ha una noia que fa la major part de feina que no es veu»

Més enllà que sigui o no un tema de debat intern dels col·lectius, en algunes entrevistes es fa una al·lusió explícita i crítica a la reproducció de rols de gènere jerarquitzats dins el món de l'activisme juvenil. El Jordi, per exemple, esmenta que en les iniciatives en què està implicat, «[les dones] sempre s'acaben encarregant de les feines de secretaria, tresoreria, de tot! O sigui, són les que pringuen. Sí, són les que estan currant de veritat». Per la seva banda, el Pol, en relació amb l'associació cultural de la qual forma part, comenta: «som cinc persones i de les quals només hi ha una noia i però és la que fa gairebé la majoria de la feina que no es veu. No punxa, no canta, no fa res però és la que dona més el callo». Afortunadament, són dos homes els que assenyalen que efectivament homes i dones adopten rols diferencials dins dels col·lectius, sent les dones les

que moltes vegades «pringuen», és a dir, assumeixen responsabilitats d'organització i gestió imprescindibles per a la vida del col·lectiu, però més invisibles i amb poc reconeixement social.

La jerarquia sobre la base del gènere és clarament visible en l'assumpció dels llocs directius de les associacions. En aquest sentit, la Clara critica que tot i que ella practica esports en un equip de bàsquet femení: «El entrenador es un hombre, el presidente es un hombre (...). Lo único que tenemos como figura representativa es la delegada. Pero ahí hablamos, en plan, "la delegada ¿qué hace?". Pues mirar, en plan, que sigamos el orden, que nada se descoloque, tal... Sí que pasa, la dirección la llevan los hombres. En la junta no hay ni una sola mujer y todo el equipo es femenino. O sea, no pueden jugar hombres con nosotros».

De tota manera, cal assenyalar també que s'ha observat que hi ha un nombre significatiu de dones que ocupen llocs directius o de responsabilitat, segons les diferents formes d'organització del teixit associatiu. Vet aquí el relat de l'Albert sobre l'organigrama de l'associació de veïns en què participa: «la presidenta es una mujer; el secretario, que es un perfil más bajo, más administrativo propio, es un hombre; la redes sociales, comunicación, lo llevo yo, que es un perfil completamente oculto; el que se relaciona con otras asociaciones es una mujer. Creo que la cara son ellas. Pero también porque son muy, muy capaces. O sea, es fruto más que nada del compromiso y de la capacidad suya».

En l'àmbit cultural hem trobat dones en la direcció de grups de teatre i de comparses de carnaval. També hem trobat diverses iniciatives que han estat impulsades per dones, algunes de les quals són d'origen estranger. Aquesta tendència l'observem sobretot en l'àmbit de participació sociocomunitari, educatiu i de defensa de drets, que sovint són grups constituïts únicament per dones. La Najat és la impulsora i una membre del grup fundador de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, i ara n'és la vicepresidenta. La junta de l'associació, a més a més, és majoritàriament conformada per dones. La Iman té un paper similar en relació amb la posada en marxa a Tarragona de la Joventut Multicultural Musulmana, i actualment n'és la presidenta, mentre que la Saida n'és la tresorera i una altra companya completa la junta de l'associació amb la funció de secretària. En el cas de Cau de Llunes, que és una assemblea feminista no-mixta, evidentment, les dones han tingut un paper protagonista des del seu inici.

D'altra banda, en algunes entrevistes es fa esment explícit d'actituds masclistes i LGBTI-fòbiques en el món associatiu, que en la investigació emergeixen relacionades, per exemple, amb l'àmbit de la cultura popular tradicional i de les associacions esportives. L'Anna en parla amb relació al món casteller:

> Soc castellera des de fa poc. No havia estat mai a cap colla convencional però tinc gent del meu entorn que hi va estar sempre i persones tant homosexuals com de altres gèneres i sexualitats dissidents i sí que ho comentes i ho parles i et diuen que sí que realment hi ha molt de masclisme. Particularment, tinc un amic que m'ho va dir. Té 26 anys i fins fa poc el seu entorn no sabia la seva condició sexual i en part era una

> mica per por del rebuig i sobre tot al món casteller. No sé, hi ha molta gent gran que moltes vegades té molt de poder i molta imposició, molts homes realment i què és veritat que en certa part hi ha bastant de masclisme i LGBTI-fòbia (Anna, 22 anys).

L'Anna s'ha incorporat fa poc a una colla castellera universitària i participa en la recentment creada comissió de gènere de la colla. Des del seu punt de vista, el fet que es tracta d'una colla universitària facilita la feina de la comissió, a diferència del que pot passar en una colla convencional:

> A veure, cada persona és un món però jo penso que és això, que és més fàcil potser arribar i conscienciar al perfil de les persones... moltes persones són LGBT o estan posades en moviments assemblearis, tant sigui la CUP o anarquisme... potser en aquest sentit, inclús hi ha nois a la comissió, i nois feministes, com hauria de ser... però realment ho trobo bastant fàcil. Si això ho trasllades a una colla convencional, a la Vella de Valls, penso que és més complicat... seria més complicat. Tot i que hi ha jovent igualment, però estan més condicionats penso potser per la gent gran o pel que fa la resta (Anna, 22 anys).

Una qüestió que ha quedat reforçada en una conversa informal mantinguda al llarg del treball de camp amb una altra persona que participa en una colla castellera de Tarragona, que fa referència explícitament al masclisme existent en aquest àmbit i a les dificultats amb què es van trobar a l'hora de voler instituir una comissió de gènere.

En acabar l'entrevista, un dels informants manifesta que és homosexual i relata que havia deixat de practicar activitats esportives perquè els comentaris masclistes dels seus companys li van arribar a ser insuportables. Finalment, el Nil comenta: «vaig sentir d'un col·lectiu teòricament feminista que rebutjava directament a les dones trans, que dius... bé, totalment no, però hi havia molta gent dins del col·lectiu que...».Tot plegat porta a subratllar altre cop la importància que pot tenir el col·lectiu com a espai d'iguals i segur i, també, com l'elecció dels àmbits de participació està estretament lligada a l'experiència personal i a la identitat de gènere i sexual de cadascú.

Ens trobem davant d'una generació que es viu i es pensa de manera molt més diversa i igualitària, però això no comporta automàticament la superació de les desigualtats i de les discriminacions de gènere i per raó de l'opció sexual en el món de l'associacionisme. Aquestes qüestions poden arribar a condicionar l'àmbit de participació i el paper diferencial que s'assumeix dins els col·lectius. De tota manera, també és cert que hi ha senyals de transformació i que un bon nombre de les persones entrevistades adopten una posició crítica sobre la reproducció de les desigualtats de gènere i de les actituds masclistes i LGBTI-fòbiques, presents en els col·lectius, tot i que sovint discutides.

© Anna Fonoll

JOVES I ACCIÓ COL·LECTIVA A TARRAGONA

El context polític de l'acció col·lectiva juvenil

Un teixit associatiu viu: la diversitat de formes d'acció col·lectiva

Com hem esmentat en el capítol introductori, el treball de camp ens ha permès apropar-nos a un ampli ventall d'iniciatives col·lectives, en què participen les persones joves a Tarragona. Es tracta d'iniciatives que cobreixen àmbits diversos d'acció, implicades en el món educatiu i del lleure, l'oci i la cultura, la defensa de drets, la salut, la cooperació internacional, els esports, l'acció social i la política (en sentit estricte), per anomenar-ne només alguns.

Aquestes experiències col·lectives presenten formes d'organització diverses: associacions, assemblees, plataformes i grups informals. Algunes entitats, seguint les formes més clàssiques d'associacionisme, s'estructuren de manera jeràrquica, es proveeixen d'estatuts i tenen càrrecs diferenciats (presidència, secretaria, tresoreria). D'altres, en canvi, adopten formats més horitzontals, generalment de tipus assembleari i amb una organització interna basada en un sistema de comissions i grups de treball, i poden estar formalitzades o no, és a dir, registrades i formalment constituïdes. En el cas d'estar-hi, no és inusual que sigui per qüestions purament burocràtiques, assumint formalment un format tradicional però sense regir-se en el seu *modus operandi* per aquest model. La Imaginada n'és un exemple clar, com explica la Carla:

> Fa set anys que estem constituïdes com associació cultural, amb un NIF i tot... hi ha tres càrrecs que són els que t'obliga l'administració, que realment els fem una mica a sorteig perquè després... o sigui, això és com la part legal que hem de cobrir i nosaltres després a nivell intern funcionem sempre per assemblea. Tothom té dret a vot, tothom que participa com a sòcia o com a membre del col·lectiu. I intentem decidir-ho tot per consens, compartir... després ens organitzem en comandos, que li diem, hi llavors cada comando fa la seva feina i ho porta a l'assemblea per acabar-ho de reflexionar i de validar, diríem, i llavors, continuar (Carla, 28 anys).

De la mateixa manera, les entitats presenten formes de finançament també diverses. D'una banda, algunes accedeixen a recursos econòmics subvencionats, que poden provenir de fonts diferents. Sense ànim de ser exhaustius, per exemple, l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, sent una associació estudiantil universitària, se sustenta gràcies a una subvenció de la URV, a la qual

afegeix l'import de les quotes dels i les sòcies. Kommando NitsQ, dedicada a la prevenció de riscos en l'oci nocturn, i l'Associació de Veïns del Centre, per la seva banda, reben subvencions municipals. Atrévete, una associació de caràcter social, accedeix a subvencions de la Diputació i de la Fundació La Caixa per desenvolupar els seus projectes. Així mateix, recentment ha inaugurat un local de venda de roba de segona mà amb l'objectiu d'ampliar les fonts de recursos econòmics. D'altra banda, hi ha agrupacions, com és el cas de l'esplai de Sant Fructuós, en què el finançament queda cobert per les quotes anuals que paguen els infants que hi assisteixen. Finalment, altres associacions, com el Centre Social Autogestionat El Cargol, reivindiquen l'autogestió i els seus recursos econòmics provenen fonamentalment de les quotes anuals dels i les sòcies («las contribuciones personales») i diu el Luciano: «se termina de financiar con asados, la bebida que se vende y poca cosa más». La Imaginada també es defineix com una associació autogestionada en què els ingressos provenen fonamentalment de la venda de «producte de menjar i beure» durant la festa anual que organitzen, la qual cosa no exclou que comptin amb recursos indirectes proveïts pel consistori municipal, que «fica els policlínics, el generador, perquè al Camp de Mart no hi ha llum, i els escenaris» durant la festa.

La diversitat d'entitats presents a Tarragona dona compte d'una tendència a la diversificació en les formes de participació juvenil. Però també és indicativa de la vitalitat de la qual gaudeix el teixit associatiu, una percepció que és compartida per alguns dels i les joves entrevistats. Així, per exemple, el Pol assenyala que a «Tarragona últimament s'està, s'ha activat molt el tema aquest de les associacions i cada vegada t'enteres una mica més de que hi ha una associació nova».

El dinamisme que presenta el món associatiu de la ciutat queda reflectit en la recent constitució de molts dels col·lectius en què participen les persones joves. Al costat d'entitats que tenen una llarga trajectòria a Tarragona —especialment aquelles relacionades amb la cultura tradicional, l'educació en el lleure o el món esportiu—, en trobem d'altres que tenen un recorregut molt més curt, però no per això menys consolidat. Aquest és el cas de La Imaginada, Cau de Llunes o Gènere Lliure, que tenen aproximadament deu anys de vida. Altres entitats, com Atrévete o Growing Culture, estan actives des de fa vora cinc anys; una trajectòria bastant similar a la que presenta el Centre Social Autogestionat El Cargol, que va iniciar les seves activitats l'any 2015. De més recent creació són l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, formada el 2016, i la Joventut Multicultural Musulmana de Tarragona, o Bandera Negra. Tarraco Finnest, en canvi, va començar les seves activitats el 2017, mentre que Fridas encara és més nova, va constituir-se el 2018.

L'impuls del context polític a la participació: «La gent surt molt més al carrer, ara»

La vitalitat del teixit associatiu de Tarragona, la seva tendència a la diversificació i la important participació juvenil hem d'emmarcar-les en el cicle de mobilitzacions socials que a les acaballes del segle XX van començar a adquirir una escala global connectant espais de «descontentament» i que, més tard, durant la

segona dècada del segle XXI, han donat lloc a un procés de reacció ciutadana de caràcter fortament urbà i globalitzat, en un context marcat per l'avanç del capitalisme neoliberal, l'augment de les desigualtats socials i la pèrdua de drets (Esteban, 2015; Harvey 2012).

Les mobilitzacions que es van estendre pels països del nord de l'Àfrica —l'anomenada *Primavera Àrab*—, el 15-M a l'Estat espanyol, el moviment *Occupy* a ciutats com Londres i Nova York i també les mobilitzacions massives a la plaça Sintagma d'Atenes, en són tots bons exemples. Emergeixen, així, espais de lluita i de reivindicació que connecten amb moviments globals, però es troben arrelats localment, configurant-se en funció de les particularitats que presenta el context social, cultural, polític i econòmic específic de cada lloc. La gran recessió econòmica iniciada el 2008 i la força amb què en els últims anys ha irromput en l'agenda política catalana i espanyola el debat sobiranista i independentista, són factors que localment han modelat la mobilització col·lectiva.

La importància de la participació juvenil en aquest cicle de mobilitzacions és un fet consensuat pels autors que hi han treballat (Feixa *et al.* 2016, Parés 2014, Romaní, 2016) i ho hem corroborat en les entrevistes de la investigació, per bé que amb alguns matisos segons les edats dels i les informants. Entre les persones joves que avui tenen vora 30 anys, la irrupció del 15-M és valorada en termes d'un punt d'inflexió sense el qual, diu el Francesc, «no es pot entendre l'optimisme polític i social avui en dia». La forta mobilització social del 2011 es reconeix com l'espai que va propiciar un increment en la participació en l'acció col·lectiva i va ser el planter de moltes de les entitats que avui estan actives. Així, el context del 15-M és entès en termes d'un moment que va permetre trobar el lloc propi i que, com relata el Luciano, «abrió las puertas a conocer gente nueva y a introducir[se] un poco más en el mundo de la política juvenil en Tarragona». Des de la seva perspectiva, «sin esa exaltación social era imposible introducirse. Porque lo que hizo fue darse a conocer a un montón de gente». I, com diu el Pol: «veus que a partir del 15-M van sorgint molts moviments i moltes coses que abans eren impensables».

Entre els més joves, com la Zara, de 23 anys, les mobilitzacions del 15-M segurament van tenir un impacte enorme. En el seu cas ho relata com un succés «històric» tot i que, per la seva edat, ho va viure en qualitat d'observadora:

> És que era molt petita també... a la [plaça] Mercadal [de Reus] es va quedar gent dormint... ma mare no em va deixar òbviament... [tenia] catorze, quinze anys. «Me voy a la Mercadal a dormir»... ma mare: «sí, sí, ahora mismo» (amb ironia, rialles). Pues nada, me quedo en casa y ya mañana voy a ir a verlos. Anava al Mercadal quan podia. Al·lucinava tant, amb la tele! La gent allà a la Plaça Major de Madrid, dormint tots. Era flipant! A Barcelona... l'hòstia que els hi va fotre els mossos! Què allò també el vam veure i era com: ¿en serio? Te comences a assabentar de coses del sistema (...) realment te planteges que tu com ciutadà pots fer més coses que no anar a votar... que jo en aquell moment no podia anar a votar. Que bueno, que la gent estava fins als collons de lo que estava

> passant. Va sorgir Podemos i tot això, però ja és un altra història. Però no sé, gent que no es coneixia de res, anar allà, implicar-se i participar en un moviment que ha marcat història en aquest país...» (Zara, 23 anys).

Com es desprèn de la cita, entre els que són més joves es reconeix el llegat del 15-M i el seu efecte catalitzador, en el sentit de potenciar la participació en l'acció col·lectiva. Com diu l'Alba, també de 23 anys: «arrel del 15-M molta gent que actualment està participant d'aquest col·lectius, neix allà, la seva participació va començar. D'altra que no». Més enllà d'aquest reconeixement, és important notar que el record sobre el 15-M no sempre és tan nítid i proper:

> Yo creo que le preguntas a la mayoría de jóvenes, amigos de aquí, qué es el 15-M y no te lo contestan. Tú le hablas a la gente del problema económico, de todo lo que motivó el 15-M que fue el libro del chico alemán... alemán, ¿no? No me acuerdo muy bien. Francés. No me acuerdo muy bien, tampoco estoy muy enterado, yo. O sea, miré un poco... no tienen ni idea. En cambio, ¡el tema independentismo! Porque crea mucha más controversia, porque es mucho más fácil mojarte en todo eso. Yo creo. Criticarlo es mucho más fácil que criticar eso (Toni, 22 anys).

En el cas del Toni és significatiu que expressi que no està «muy enterado» sobre el 15-M sent una persona que en el moment de l'entrevista feia poc que havia començat a militar a Tarragona en Comú, un partit polític que va néixer directament vinculat amb les mobilitzacions del 2011. De tota manera, allò que en principi es podria interpretar com una contradicció es pot entendre en termes de la distància generacional que hi ha entre els joves més joves i els més grans; malgrat tot, aquest cicle de mobilitzacions ha estat l'espai que en bona mesura ha generat el context d'oportunitat que els ha dut a implicar-se en l'acció col·lectiva. En canvi, l'anomenat «Procés» és vist en la majoria de les entrevistes com un element clau a l'hora d'explicar el creixement de la mobilització social actual, que es percep no només com juvenil, sinó de la societat catalana en general. Evidentment tot això és propiciat per una proximitat superior en el temps, la força i l'impacte que ha tingut en els últims anys.

Entre les persones joves entrevistades, previsiblement, hi ha una varietat de sensibilitats i de graus de compromís pel que fa al debat sobiranista i independentista: n'hi ha que donen suport a aquesta causa i hi estan implicats personalment; d'altres que es manifesten contraris a la independència de Catalunya; n'hi ha que han preferit declarar-se «neutrals»; d'altres que defensen el dret a l'autodeterminació tot i no considerar-se independentistes; i fins i tot n'hi ha que, de manera escèptica, han definit aquest moviment com una «moda» que afecta molt especialment les persones joves.

Més enllà de les diferents posicions, és innegable l'impacte que han tingut aquestes mobilitzacions, que estan molt presents en els discursos dels informants. Sobretot entre les persones de menys edat i, especialment, amb relació als actes de violència que van tenir lloc l'1 d'octubre del 2017. En aquest sentit,

val la pena reproduir un fragment de l'entrevista mantinguda amb un grup de joves d'entre 17 i 23 anys en un esplai del centre de la ciutat:

> Adriana: O sigui, la gent surt molt més al carrer, ara. ¿Per què? Perquè hem rebut cops, perquè hem rebut retallades, perquè rebem sempre pals de tot arreu i la gent arriba a un punt que ja es comença a encendre i està una miqueta farta i sobretot la joventut. O sigui, anys enrere era molt difícil veure gent jove sortir al carrer i reivindicar (...). Vull dir, tot això ha sigut gràcies al procés i a totes les condicions que hem... Per mi, eh, és la meva opinió. Totes les condicions que hem anat visquent durant aquests últims quatre anys, aquesta última legislatura, per exemple. L'any passat, si no hagués passat lo de l'1 d'octubre, potser ara tampoc estaríem així. Vull dir, si l'1 d'octubre hagués sigut una cosa normal, potser la gent no estaria tan cremada i que volgués la independència ja de ja, per exemple. Sinó que seria com altres anys, ¿no? Tranquil·lament... diem que sí que anem a manifestar-nos per la independència però al final no fem res. L'únic com que, les coses van... massa ràpid jo crec. I aleshores la gent s'està cansant. La gent que va a les manifestacions i rep cops s'està cansant. Aleshores tothom hi participa molt més però perquè crec que tothom ara ha arribat a un punt de dir... d'unir-se, de fer tots junts poble i dir, pues vinga endavant, ¿no? I això ha sigut, jo crec, gràcies a les condicions i als actes que han anat passat aquests anys (...). Aquest és el problema i la sort, en part, perquè si no hagués passat això potser molts joves ni s'haguessin interessat. Però és que ara, al veure-ho, al viure-ho i només ser canalla. És la pura adolescència, és un canvi molt fort i molt xocant. Jo veig joves que són molt més joves que jo, que si a mi m'hagués passat potser amb setze anys pues també hagués començat a participar potser més joveneta i no m'hagués esperat als divuit anys a participar amb aquestes coses.
>
> Entrevistadora: ¿Per tant, els fets de l'any passat van ser un punt d'inflexió, diríeu?
>
> Núria: Sí (els altres també assenteixen).
> Entrevistadora: ¿Sobretot per a les persones joves?
> Núria: Sí, però jo crec que tothom.
> Adriana: Per tothom també, però...
> Núria: Sí, jo crec que a la gent gran també.
> Andreu: Però potser la gent gran ja sabia d'això i als joves potser ens ha impactat (Adriana, 23 anys; Núria, 17 anys; Andreu, 19 anys).

La sensació és, doncs, d'un context actual marcat per la mobilització que és transversal en termes generacionals, però en la qual la joventut té un grau alt de participació. És més, hi ha informants que tenen fins i tot la percepció que aquest context ha contribuït a normalitzar certes pràctiques reivindicatives que anteriorment estaven fortament estigmatitzades i eren titllades de «radicals»:

> Trobo que ara hi ha discursos que nosaltres havíem fet tradicionalment des del sector més militant que són ara com més populars. És a dir, ara no hi ha por. O sigui, tu abans ocupaves alguna cosa i eres com una radical i que estàs «loca» i que: «¡¿cómo haces eso?!». I ara sembla que la paraula *ocupació* ha perdut tota la connotació negativa que tenia per a la gent que no participava en aquests moviments. Perquè ara és un... ocupem els carrers, l'ocupació pacífica... (Carla, 28 anys).

Aspecte en què l'Alba, que participa en un CDR, coincideix, expressant que:

> Potser hi havia una deslegitimització de les vagues, o de que el fet de que tu reivindiquis algo, aquesta implicació que tu pots tenir en el fet de reivindicar algo pot servir per alguna cosa... hi havia com... bueno, «¿Per què fas això? Si total què canviaràs, no canviarà res». Una mica aquests comentaris... crec que molta gent amb aquest tema del 155, tot això, ha servit perquè realment veiéssim que ells, la mateixa gent, sí que té un poder (Alba, 23 anys).

Des del seu punt de vista, la lluita per «l'eix nacional (...) ha sigut com una mica un punt que ha tocat a la gent, molt diferent també (...) la gent s'ha organitzat, s'ha trobat, emocionalment també, i ha ajudat molt a això, a fer una consciència col·lectiva molt forta». La forta consciència col·lectiva ha implicat que «gent que potser mai havia participat en res, està participant i està obrint una mica fronts... bueno, és una manera de lligar coses». Amb això, l'Alba entén que «l'àmbit nacional potser és l'eix que més ha mobilitzat últimament però arrel d'això, jo he vist molta gent que ha dit: "Osti, clar, però és que a nivell feminista també tal! O a nivell de classe... de com estan els contractes laborals, d'això també hi hauria d'haver un canvi"». Una percepció que és compartida pel Jordi, que també participa en un CDR, i davant d'una pregunta explícita sobre si el debat sobiranista pot haver creat desencontres dins el moviment associatiu, valora que, al contrari, «el tema nacional» ha permès configurar un espai de visibilització i d'ampliació de connexions entre els diferents projectes col·lectius actualment actius a la ciutat. En les seves paraules: **«**Ha donat empenta a depèn de quin projectes que es donin a conèixer. Vull dir que Oppida, per exemple, ha participat a xerrades en els CDRs del barri on estaven. El Grup de Sanitat de Tarragona, que hi ha un grup de sanitat, doncs també... crec que bueno, hem intentat també aprofitar el moviment aquest per presentar el projecte a altra... a altres persones que potser d'una altra manera tampoc haguessin arribat».

En canvi, la valoració del Luciano és diferent perquè expressa que pel que fa a «el movimiento que se da por la independencia, nosotros tenemos un montón de cuestionamientos». Aquests qüestionaments es dirigeixen a «quien capitaliza toda esa energía social. Cómo están manejando a todas esas masas». El fet de discrepar amb les estratègies polítiques adoptades, segons el seu punt de vista, «trae un montón de conflicto porque mucha gente le pone pasión, sentimiento y se sienten ofendidos y piensan que atacamos a sus sentimientos».

La força que ha adquirit en els últims anys el debat sobiranista porta necessàriament a haver de poscionar-se, creant un context de gran ebullició política i forta mobilització social en què es pot esperar, quasi de manera inevitable, que sorgeixin discrepàncies i desencontres. En aquest estudi no els valorarem ni analitzarem, el nostre objectiu és ressaltar que la idea que preval entre les persones joves és que actualment «hi ha moviment» i que, en part, ho associen directament a aquest context polític. La Carla ho resumeix de manera més general:

> El 15-M, la crisi i el procés que estem vivint ara a Catalunya provoquen (...) que hi ha persones que surtin de la seva zona de confort perquè els hi estan tocant algo que per elles és important que fins ara no havia passat. Fins ara, a mi no m'havien tocat la vivenda, per exemple. De sobte arriba una crisi que no em permet pagar la meva casa que per a mi és algo que és bàsic i llavors, em mobilitzo, m'organitzo, surt la PAH i totes aquestes histories per buscar una solució a això. El 15-M, m'estan tocant uns principis i unes llibertats que per a mi son bàsiques, m'organitzo, surto al carrer, ho reivindico... i decideixo formar no sé quins col·lectius per seguir darrere d'aquesta lluita. A Catalunya, ostres, com pot ser que no es deixin organitzar un referèndum! Com pot ser que votar sigui il·legal! Com pot ser que tinguem problemes als carrers si fas una mobilització! Això no m'agrada, m'organitzo i... llavors, quan a la gent li toques algo que és bàsic per ella, sí clar, es mobilitza (Carla, 28 anys).

Però després d'aquesta reflexió, la Carla remarca: «però per a mi és un problema que només et mobilitzis quan et toquen algo teu». I de fet, des de la mirada d'un nombre significatiu de les persones entrevistades, la mobilització ciutadana i sobretot la participació es donen en relació amb «cosas puntuales». Una cosa que, l'Anna, per exemple, subratlla pel que fa al caràcter massiu de la participació amb ocasió del 8M —«aquí a Tarragona, déu-n'hi-do!»—, però també amb l'alta participació al Dia de l'Orgull LGBTI: «va ser una manifestació bastant nombrosa, potser unes tres-centes persones. Però que per nosaltres és això, ja és un tema... no és ni el 8M ni el procés... i tot i així vam veure cares noves, vam veure... en aquest cas hi havia molt jovent». L'Anna valora molt positivament la participació en aquesta manifestació, i molt especialment la participació juvenil, però tot seguit també admet que «hi ha gent que està més deslligada». Des de la seva visió, que els i les joves «surtin al carrer ja és complicat, però que la gent ja s'impliqui» encara ho és més.

El disseny metodològic de la investigació no ens ha permès apropar-nos a les persones joves que estan poc implicades o que directament no participen en l'acció col·lectiva. Queda pendent de fer una anàlisi més minuciosa de les diferents formes de participació i l'acostament a aquella «altra» joventut que no està compromesa en l'acció col·lectiva. En canvi, a partir del treball de camp sí que hem pogut recollir la visió sobre la participació juvenil de les persones que la protagonitzen i, mitjançant els seus relats, també hem pogut fer-nos una idea de la composició interna l'associacionisme tarragoní. Ho revisem tot seguit.

Homogeneïtat i fragmentació del teixit associatiu tarragoní: el desig d'una xarxa forta i articulada

Com hem avançat en referir-nos a la implicació juvenil en l'acció col·lectiva de la ciutat, la visió que preval entre els i les informants és que en un context marcat per una forta mobilització ciutadana, a Tarragona hi ha una part de la població jove que està activament implicada —en àmbits diferents i amb interessos diferents—, però que hi ha «una altra» joventut que no participa en absolut, i que en el millor dels casos només es mobilitza puntualment. En paraules del Sergi: «conozco muchísima gente que participa en muchas cosas pero también conozco muchísima gente que no participa en nada ni lo ha hecho nunca». El Jordi coincideix amb el Sergi a assenyalar que:

> Hi ha una part de joves que sí però hi ha una part de joves... o sigui, els discurs que els joves ens mouen i fan coses està bé però també s'ha de ser sincer i saber... perquè jo és una cosa que critico molt, o sigui, jo del meu grup de col·legues, en moc jo i ja està... si sou deu, és un 1 % . Sí que crec que hi ha una part de joves que sí que fa coses... i no dic que només surti de festa, o que no faci res, però que a l'hora d'implicar-se potser sí que no... (Jordi, 26 anys).

Sobre si són molts o pocs aquells que s'impliquen, és a dir, que participen de manera activa i constant en algun tipus d'acció col·lectiva, les valoracions varien. Per alguns/es «está 50 y 50 por así decirlo» mentre que per a altres «la percepción, es que no», que el jovent, a Tarragona, no participa activament.

Les dades de l'*Enquesta a la joventut de Catalunya 2017* indiquen que un 40,2 % de la població jove catalana (d'entre 15 i 34 anys) participa, col·labora puntualment o és membre d'alguna associació o grup informal (Gonzàlez *et al*., 2018: 105). Un percentatge que disminueix sensiblement si s'obvien les associacions esportives, que representen el 27,2 % del total. També és significatiu que un terç de les persones que tenen un perfil multi-implicat. Per a les comarques del Camp de Tarragona, la mateixa font assenyala que un 33,6 % de la població jove està vinculada amb alguna entitat, és a dir, poc més d'un terç. I dins d'aquest grup hi ha un 10,8 % de joves que assumeixen funcions organitzatives i de responsabilitat (Gonzàlez *et al*., 2018: 109), que són majoritàriament els que han participat en la investigació. A continuació passem a analitzar quins són els trets definidors de les entitats en què participen i les seves valoracions al respecte.

Participació a la menuda i poder de convocatòria a l'engròs

Una de les característiques que sobresurt en relació amb les entitats en què estan compromesos és que solen ser de dimensions petites o mitjanes. Amb això, ens referim al fet que, en general, el grup motor de les diferents associacions, és a dir, el col·lectiu de persones que participa de manera constant i assumeix més responsabilitats, està constituït per un nombre restringit de persones.

Deixant de banda les agrupacions de caràcter més tradicional que solen tenir una trajectòria llarga a la ciutat —com poden ser les colles castelleres o algunes associacions esportives o de lleure—[10] en la gran majoria de les entitats el nombre de participants se situa entre la desena i la vintena de persones. Aquests són els casos, per exemple, de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, Tornavís Teatre, la Joventut Multicultural Musulmana, Kommando NitsQ, la Plataforma Oppida, Arteliats, l'Esplai Bons Amics, Bandera Negra i el Centre Social Autogestionat El Cargol. A La Imaginada són una mica més (passen de la vintena), mentre que a Growing Culture són molts menys, uns cinc en total. D'altra banda, a Cau de Llunes són vora vuit persones, igual que a Aerodance, en què no superen la desena de membres actius de manera continuada. Tarraco Finnest és la que menys integrants té, només són dues persones.

De tota manera, que es tracti de grups reduïts no vol dir que no tinguin un poder de convocatòria molt més ampli a l'hora de posar en marxa accions concretes, com l'organització de festes, manifestacions o ocupacions. Com diu el Jordi: «la gent jove, per exemple, la tens en mobilitzacions de carrer del dia concret d'avui fem això, que en les entitats també ens passa molt això, vull dir, que potser som pocs però quan es fa un acte al carrer sí que la gent ve, ¿no?». Per la seva banda, el Pere, en relació amb les festes que organitza amb Tarraco Finnest, comenta: «mayormente suele venir gente que conocemos pero últimamente ha venido gente que no conocemos y eso mola. Eso nos gusta a nosotros como jóvenes, que otros jóvenes que no conocemos se enteren de una fiesta que hay de unos jóvenes que no conocen... o sea, una fiesta que desconoces para probar a ver si te gusta o no».

Un poder de convocatòria que també es tradueix en la participació de moltes més persones que col·laboren en la posada en marxa d'esdeveniments concrets. A La Imaginada, com assenyala la Carla, «no arriba a vint-i-cinc [persones] o així... que ho treballem durant tot l'any», però durant els dies de la festa anual que organitzen arriben a ser gairebé cent, les persones que treballen de manera organitzada i voluntària. A Growing Culture també hi ha un nombre important de persones col·laboradores a l'hora de muntar la festa que promouen. Com diu el Pol: «és una feina de molta gent que costa bastant però val la pena». I en el cas de la comparsa de carnaval d'Aerodance, hi poden arribar a participar fins a setanta persones, però «de directiva, por así decirlo, los que organizamos y tal somos unos cinco... entre cinco y diez», diu el Sergio.

El nombre reduït de persones que conformen el nucli dur de les entitats genera la percepció que a Tarragona hi ha un grup de joves que està molt mobilitzat i implicat, «que dona bastant de si» i «té molta energia», però que «és sempre la mateixa gent». Com diu el Jordi: «el que passa aquí també és que quan estàs en un moviment social t'adones que la majoria de gent està en més d'un moviment». I d'aquesta manera, com relata l'Alba, «t'acabes coneixent per una mica això, gent que està implicada en diferent projectes, des de la Plataforma

10 Aquestes últimes, les esportives o de lleure, solen tenir un nombre molt alt de participants implicats de manera constant que poden ser etiquetats sota la categoria d'usuaris o beneficiaris.

Oppida, doncs, La Imaginada... Barraques, el Casal...». Aquesta percepció també la comparteix la Laia en relació amb l'àmbit de la cultura tradicional: «és que la mateixa gent de castells te la trobaràs al Seguici, la mateixa gent del Seguici te la trobaràs en diferents confraries de Tarragona». Per això hi ha persones que valoren que el moviment associatiu presenta signes de gran dinamisme, però «no s'ha acabat d'obrir a tota la ciutat».

La idea que «és sempre la mateixa gent» la que participa és gairebé un mantra que es repeteix de manera constant a les entrevistes. Una percepció que ha de ser interpretada en el marc de dues tensions que articulen al teixit associatiu de la ciutat i que es reforcen mútuament: d'una banda, l'homogeneïtat social en relació amb la composició interna de les entitats, d'altra banda, la seva fragmentació socioterritorial.

Homogenis per dins però fragmentats enfora

En el capítol 5 hem fet referència a la importància que té el caràcter comunitari en l'acció col·lectiva, atès que configura un espai d'expansió de les relacions socials. Cal assenyalar alhora que aquestes relacions estan marcades per un grau alt d'homogeneïtat social (González *et al.*, 2007). Això es deu en bona part a les vies d'entrada en el món associatiu, que moltes vegades és promoguda per persones de l'entorn social proper del jovent, sobretot persones amigues o companyes d'estudis o feina. El Roger ho resumeix de la manera següent:

> En el grup de teatre, no és un grup de teatre obert. O sigui, tenim com la premissa de que hagis passat per el Institut, no sé... el grup de Komando, sí que és obert, però bueno, si no és a través d'un amic que et coneix i no sé què... no ho acabes de conèixer. Les colles castelleres, si coneixes un amic, molt bé, si no... és com molt difícil entrar... sempre necessites això, potser, que hi hagi un vincle, un contacte que t'acabi arrossegant... si no, anar a tocar a porta jo crec que molt poca gent ho fa. Llavors, clar, (...) si no estàs dins d'aquesta roda, diguéssim, com que costa més» (Roger, 26 anys).

Estar «dintre de la roda», significa que, com assenyala la Clara, «els grups estan fets». L'Albert també s'hi refereix de manera crítica: «Aquí en Tarragona la gente también se define mucho por su grupo y lo que podrían ser momentos colectivos abiertos a veces parecen grupos personales. Es gente que ya eran grupos antes y lo... y siguen con sus grupos (...). Es una percepción. Encuentran un leitmotiv común y tiran para ahí, que es esto como podría ser otra cosa». Tot plegat comporta que les persones que conformen el nucli estable de les iniciatives col·lectives generalment comparteixin les mateixes característiques en relació amb la seva posició de classe, lloc de residència i origen.

Quant a la classe, hi ha un ampli consens que els que participen són fonamentalment «persones amb estudis, d'una posició socioeconòmica... mitjana... bé, sí, que ens podem permetre dedicar temps a aquestes coses. Perquè gràcies a la família o que a els estudis t'han permès tenir una feina i tal, tens temps i recursos

per dedicar-te a...» (Carla, 28 anys). Un aspecte que confirmen les característiques sociodemogràfiques de les persones entrevistades, perquè com hem assenyalat a l'inici, la gran majoria presenta un nivell elevat de formació. Hi hem d'afegir el fet que són joves que no tenen càrregues familiars (gairebé la meitat) i continuen convivint amb el seu nucli familiar d'orientació, la qual cosa evidentment els situa en una posició més favorable per assumir una implicació activa.

La participació també està fortament condicionada pel lloc de residència. Així, per exemple, les associacions del centre de la ciutat estan formades majoritàriament per membres que resideixen a la mateixa zona, si bé també hi participen persones residents als espais urbans perifèrics, la qual cosa està relacionada amb els àmbits territorials preferents d'acció, que solen coincidir amb les zones de residència de les persones participants, una expressió de la fragmentació socioterritorial de la ciutat.

De fet, en el cas de les associacions del centre urbà, les accions col·lectives rarament es projecten fora d'aquesta àrea de la ciutat. Com diu el Pol en relació amb Growing Culture: «sí, normalment totes les activitats les fem a Tarragona ciutat. O sigui, al centre de Tarragona, i tots som del centre». I de la mateixa manera s'expressa l'Alba amb relació a Cau de Llunes: «nosaltres estem a la Part Alta en el Casal i també sí que és veritat que treballem molt allà, perquè també és la nostra zona de incidència més directa». Davant d'aquesta constatació, hi ha un reconeixement de les limitacions que això imposa al teixit associatiu de la ciutat. En aquest sentit, l'Alba admet que caldria «sortir una mica de la zona de confort». Una qüestió que com explica el Jordi, també va ser reconeguda i problematitzada a La Imaginada, tot i que finalment no va poder prosperar: «amb La Imaginada, un any ens vam proposar fer un cap de setmana a un dels barris i vam començar però no vam... bueno, naltros tampoc potser estàvem motivats i no va acabar de funcionar el dia que el vam fer i costa perquè a més com també és gent que és de Tarragona ciu... no ciutat, de Tarragona centre, potser no tens tants contactes als barris. Llavors, és un problema que a Tarragona hi és perquè estan molt apartats i les entitats d'aquí no estem ajudant a potenciar».

La manca de contactes als barris a la qual es refereix el Jordi és indicativa de la fragmentació socioterritorial que hem comentat, un element que reforça l'homogeneïtat interna de les associacions. De tota manera, hi ha iniciatives col·lectives que per diferents raons superen aquestes limitacions territorials; ho veurem tot seguit.

Algunes entitats poden abastar un radi territorial d'acció que excedeix els límits de la ciutat. Aquest és el cas d'Atrévete. Els seus projectes dins l'àmbit de l'exclusió social s'estenen per Camp Clar, Sant Pere i Sant Pau, Torreforta, Tarragona centre, i fins i tot Constantí. L'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona, que promou la integració educativa del col·lectiu àrab, treballa fonamentalment als barris de ponent: «porque la mayoría de población marroquí, magrebí, árabe está en esos barrios». Com comenta l'Ahmed: «nosotros siempre cuando hacemos actividades, no lo hacemos en Tarragona, para nada. O sea, no tenemos por qué hacerlas en Tarragona, sino que vamos a los barrios a hacerlas». Però

© Anna Fonoll

també han fet activitats fora de la ciutat, per exemple a Reus, i tenen programat engegar-ne d'altres a Cambrils. Kommando NitsQ, que fa accions de prevenció de riscos, treballa fonamentalment a la zona centre de la ciutat, perquè allà és on es concentra l'oci nocturn. Tanmateix, afirmen que també han actuat a Valls, a petició d'aquest ajuntament.

D'altra banda, trobem associacions de caràcter cultural com Arteliats i Tarraco Finnest que, tot i que els seus integrants viuen majoritàriament als «barris», projecten les activitats fonamentalment cap al centre de Tarragona. En el cas d'Arteliats, que és una agrupació teatral, els assajos es fan a Bonavista però les funcions tenen lloc al centre de Tarragona. Igual que les festes que organitza Tarraco Finnest, per bé que els seus promotors resideixen a Bonavista. Tant el Toni com el Pere, membres de les respectives associacions, reconèixen que en aquest barri hi falten activitats d'oci i cultura, especialment d'oci nocturn i adreçades a la població jove. No obstant això, consideren inviable fer les funcions teatrals o les festes a Bonavista perquè no tindrien públic ni del barri ni d'altres parts de la ciutat. Pel Toni, «estas cosas aquí en los barrios no venden demasiado». Una opinió amb què coincideix el Pere en assenyalar que «nos arriesgaríamos muchísimo a hacer una fiesta como esa aquí en el barrio para que no viniera nadie», i afegeix: «la gente en Tarragona, ya cuesta moverla en Tarragona como para traerla al barrio».

En el cas d'Arteliats i Tarraco Finnest la projecció de l'acció col·lectiva fora de l'àmbit propi de residència és percebuda com una necessitat per assegurar l'èxit de les iniciatives, però en d'altres s'esdevé de resultes d'una voluntat expressa de superar la històrica divisió socioterritorial de Tarragona. Per exemple, aquest és el cas del Centre Social Autogestionat El Cargol, situat a la Granja i integrat majoritàriament per membres que resideixen al centre de la ciutat, que com el Francesc i el Luciano, «durant un temps van participar del Casal Sageta de Foc de Tarragona, vam estar allí durant un parell d'anys, i hi va haver un moment en què per certes discrepàncies i també perquè volíem fer aquest salt al barri, vam decidir marxar d'aquell espai i amb altra gent, i apostar pel Cargol». El Francesc explica els motius que els van portar a fer el «salt al barri» de la manera següent:

> Ens interessava donar aquest salt en aquest sentit de començar a treballar a nivell social, cultural i polític amb gent de classe treballadora perquè crèiem que eren amb qui volem construir projectes, i en aquest sentit vèiem necessari fer aquest salt i vindre aquí, més enllà que fos la Granja o fos Torreforta o fos... vam arribar aquí, el local aquest complia unes condicions i estava molt bé de preu, però sobretot era aquest punt de buscar això que ens va fer vindre aquí. Més enllà que òbviament hi té molt a veure la diferenciació aquesta entre Tarragona i els barris. I el fet de que l'activisme polític, que òbviament és molt present al centre de la ciutat, desapareix o va desapareixent a mesura que ens allunyem (Francesc, 27 anys).

Un «salt» que de tota manera no ha estat fàcil. Si bé la valoració sobre la participació del veïnat al centre social és positiva, el Luciano també reconeix

que al barri «no nos prestan toda la atención que a nosotros nos gustaría», pero que és «un proceso que hay que saber llevarlo, tener mucha paciencia».

Bandera Negra també ha apostat per projectar-se fora dels límits urbans del centre amb el projecte fotogràfic Cara B, que busca retratar la ciutat recorrent tots els seus districtes. Així ens ho explica la Zara:

> És una entitat cultural que intenta ensenyar o intenta mostrar totes les parts de Tarragona, des de una altra perspectiva. Una perspectiva de... t'ensenyen lo bonica que és la Part Alta i ni ens apropen als barris de Ponent, perquè allà no hi va ningú i ells sí (...). Però qui t'ensenya el barri és el president, el del mercat i el de no sé qui. Però que és del barri. Qui millor que t'ensenyi casa seva, ¿no? (Zara, 23 anys).

En aquest cas, és significatiu assenyalar que la Zara viu a Reus però estudia i treballa a Tarragona, a més d'estar implicada a Bandera Negra. El seu cas no és una excepció, sobretot, tenint en compte que la mobilitat constitueix un dels trets característics dels estils de vida urbans contemporanis. Això suposa un «nomadisme territorial» que configura trajectòries quotidianes marcades per la creixent deslocalització dels llocs de treball, habitatge, consum i oci (Pujadas, 2012). De fet, la investigació ha permès detectar la presència de joves que tot i que no resideixen a Tarragona mantenen forts vincles amb la ciutat, entre els quals cal incloure la participació en l'acció col·lectiva. N'hi ha que havien residit a Tarragona però actualment viuen en altres localitats. L'Adriana, per exemple, en el moment de ser entrevistada feia un any que s'havia mudat amb la seva parella a un poble de l'Alt Camp, però estudia a la ciutat —està acabant la carrera de Magisteri a la URV— i participa en un esplai de Tarragona. Per la seva banda, l'Esteban actualment viu a Reus però és membre actiu del grup de *parkour* de Tarragona. Finalment, l'Aurora i el Rafael, que són parella i membres fundadors de l'associació Atrévete, després d'haver passat bona part de la seva vida a Tarragona, ara viuen a la Canonja. Evidentment, la proximitat de la Canonja, que recordem-ho, fins no fa gaires anys formava part del terme municipal de Tarragona, facilita la continuïtat dels vincles amb la ciutat; un aspecte que també s'evidencia en el cas del Toni, que malgrat viure a la Canonja, i abans al Catllar, com ja hem vist, identifica Bonavista com el seu lloc de pertinença, el barri en el qual havia estudiat i on ara treballa i desenvolupa bona part de les seves activitats de caràcter col·lectiu. La Saida, també resident a la Canonja, cursa estudis universitaris a Tarragona i forma part de la Joventut Multicultural Musulmana de la ciutat. Finalment, la Najat, membre fundadora de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona i estudiant del grau d'Enginyeria Química al Campus Sescelades de la URV, resideix a Valls, una mica més lluny de Tarragona.

Totes aquestes realitats reforcen la idea que la vitalitat i el dinamisme del teixit associatiu tarragoní s'han d'explicar també amb relació al poder d'atracció i a la capitalitat social que exerceix la ciutat envers el seu entorn. En aquest sentit, cal tenir en compte l'impuls dels campus de la Universitat, però també l'emergència d'alguns àmbits d'acció col·lectiva que tenen una caràcter mar-

© Anna Fonoll

OBLIDIN LES SEVES
JESUS ESCUDERO
SOY UN VIOLADOR Y EL ESTADO LO PERMITE
ALFONSO JESUS CABEZUELO
SOY UN VIOLADOR Y EL ESTADO LO PERMITE

cadament urbà, com pot ser la defensa dels drets LGBTI. L'Anna relata que a Gènere Lliure hi ha gent de «Tarragona, de Constantí, de Sant Pere i Sant Pau» i també hi ha «persones que venen de Torredembarra [i] un noi trans que és de Montbrió del Camp». La ciutat ofereix refugi a les persones amb opcions sexuals minoritàries i minoritzades.

En la societat globalitzada la mobilitat pot observar-se a diferents escales, des de la local a la transnacional (Pujadas, 2017). Al costat dels que es desplacen quotidianament entre Tarragona i altres localitats de l'entorn immediat, trobem joves com l'Anna, l'Alba o la Clara, que resideixen a Tarragona però són originàries d'altres zones de Catalunya. La seva arribada a la ciutat té a veure amb els d'estudis universitaris. Altres persones joves, en canvi, han estat protagonistes de migracions de més llarg abast, com en el cas del Luciano i l'Alejandra, oriünds de l'Argentina; la Najat, l'Ahmed, la Saida i l'Iman, que van néixer al Marroc, i la Luz, originària de la República Dominicana. La Zara, per la seva banda, si bé és nascuda a Reus, és filla de migrants provinents del Marroc. Al primer capítol hem fet referència a les múltiples identitats que conformen la Tarragona actual, així com als processos de racialització i discriminació que s'hi associen. Aquest aspecte també es veu reflectit en la composició interna de les entitats de la ciutat. L'homogeneïtat social de les entitats també està relacionada amb el país d'origen de les persones que les integren i dona lloc a una fragmentació ètnicoracial.

A gran part de les entitats les persones que hi participen són majoritàriament nascudes a Catalunya i provenen de famílies catalanes o d'altres parts de l'Estat espanyol. Com assenyala el Jordi, que té un perfil multi-implicat: «això és problema, que no arribem a gent que no és d'aquí. Jo en cap de les que estic... o sigui, algú sí, però és molt puntual. Com de, "ah, mira!"». Atrévete, l'organització en què està implicada l'Alejandra, és una excepció perquè hi participa una nombre important de persones d'origen estranger, especialment llatinoamericanes. Aquesta particularitat pot tenir relació amb el fet que l'associació gira en l'òrbita de l'Església cristiana evangèlica, malgrat que no es tracta d'una associació religiosa en si.

D'altra banda, és interessant remarcar que fins i tot en entitats ubicades en zones amb una alta presència de població resident d'origen estranger, aquestes no tenen una forta heterogeneïtat social. N'és un exemple l'Associació de Veïns del Centre. Des del punt de vista de l'Albert, membre actiu de l'associació, això podria ser degut a el fet que, de cara enfora l'entitat pot ser vista com molt tarragonina: «yo personalmente lo veo muy tarragoní a veces. Porque la gente empieza hablar que si tal, de la familia no sé qué, que vivía aquí o allá... yo no sé ni de quién estáis hablando. Es un entorno que es un poco... que puede parecer hermético... que no lo es pero desde fuera lo puede parecer». Aquest caràcter «tarragoní»[11] de l'associació també està relacionat amb el fet que l'accés a les entitats té lloc per mediació de persones conegudes i aquesta coneixença

11 No problematitzarem el significat de *tarragoní*, que fins i tot ha estat tractat de manera crítica per l'Albert mateix en una altra part de l'entrevista. N'hi ha prou de prendre'n en consideració el significat implícit.

© Anna Fonoll

prèvia n'acaba condicionant d'una manera important la composició social. Com explica l'Albert: «¿Cómo captamos o cómo ampliamos la base? Mi entorno inmediato». Aquest és justament el mecanisme que va facilitar la seva entrada a l'associació, mitjançant la invitació d'una parenta que ja hi estava implicada.

Movent-nos del centre urbà cap als barris perifèrics de la ciutat, que presenten un índex alt de població estrangera, veiem com la composició interna de les entitats també expressa la fragmentació social interna que els caracteritza, esmentada anteriorment. Així, a l'Escola de Ball i Comparsa de Carnaval Aerodance de Sant Salvador, com relata el Sergio: «la gente es de aquí», mentre que al Tarragona Handbol Club ubicat al mateix barri, «sí que los niños son mayoritariamente de otros países y hay más... no sé cómo llamarlo esto, no me sale la palabra... hay más variedad social». En aquest cas, evidentment la variable econòmica pesa molt i es relaciona amb la falta d'alternatives d'oci gratuïtes als barris. El preu d'un vestit de carnaval, en aquesta comparsa en concret, actualment oscil·la entre dos-cents i dos-cents cinquanta euros. En canvi, com explica el Sergi, que també ha participat en l'associació esportiva del barri: «En balonmano (...) un poco tenías que era gratuito. Entonces, nosotros íbamos a los colegios y ofrecíamos esas clases que eran extraescolar sin ningún tipo de lucro (...). Igual Aerodance no tiene esa parte». En aquesta qüestió va coincidir el president del club d'handbol de Sant Salvador, que en un *focus group* ha assenyalat que el Carnaval és «un ejemplo de que el asociacionismo da vida a la ciudad» i «que une al barrio», però, no obstant això, «cuesta un dineral el traje y todo. Entonces, pues qué le vamos a hacer, ¿no? ¿nosotros qué tenemos? Los marroquíes que no van al baile».

D'altra banda, a l'esplai Bons Amics de Bonavista durant la investigació no hi havia monitors/es d'origen estranger. A més, tot i la llarga trajectòria de l'esplai i la seva ubicació en una escola concerta d'alumnat heterogeni amb relació al seu origen, també hi era baixa la participació d'usuaris nens i nenes estrangers o nascuts en famílies amb un bagatge migratori.

Significativament, en un altre esplai, el de Sant Fructuós, situat al centre de la ciutat, els infants d'origen estranger que hi participen hi van fonamentalment perquè «la relació de l'esplai amb Càritas és molt bona» i a més té «contactes amb els CRAEs». Passa el mateix en algunes colles castelleres, com és el cas de la colla de la Laia, que assenyala que «hi ha gent de fora però molt poca. Lo que sí que hi ha és, per exemple, pues nens que estan en cases d'acollida».

I com en un joc de miralls, també hi ha entitats que congreguen fonamentalment joves d'origen estranger o les anomenades *egones generacions*. Aquest és el cas de l'Associació Àrab d'Estudiants de Tarragona i de la Joventut Multicultural Musulmana. La primera, actualment centra el seu treball en la integració educativa del col·lectiu marroquí, tot i que admeten que seria desitjable que hi hagués una participació més heterogènia atès «que el objetivo de la asociación es trabajar la conexión cultural y trabajar todo lo que es la sociedad, que esté más cohesionada» (Najat, 25 anys). D'altra banda, el propòsit principal de la Joventut Multicultural Musulmana, en paraules de la Saida és: «quitar ese

estereotipo que tienen sobre nosotros», és a dir, de la població musulmana; un estereotip que no només es relaciona amb la seva suposada perillositat social sinó també amb la submissió de les dones, que en el cas de les dues informants d'aquest estudi ha marcat fortament les seves vides quotidianes a Catalunya. Aquest fet, com hem assenyalat, remet a la importància que té la trajectòria personal a l'hora de determinar els àmbits de participació en l'acció col·lectiva, que en aquest cas concret està relacionada amb els processos migratoris d'aquests/es joves i de les seves famílies. La Najat ho sintetitza de la manera següent: «si yo siento que me ha faltado alguna oportunidad pues pienso que estaría bien trabajar para que los demás tengan esa oportunidad (....). Que la otra persona no se haya sentido mal como me he sentido mal yo». Encara hi hem d'afegir un altre aspecte clau que ja hem tractat abans: la importància que adquireixen les iniciatives d'acció col·lectiva com a entorn segur en el qual poder compartir les pròpies experiències vitals entre iguals.

En aquest sentit, és significatiu el relat de la Luz, originària de la República Dominicana però resident a Catalunya des dels 3 anys. La seva trajectòria de participació en l'acció col·lectiva mostra un patró encara poc estructurat, indicatiu d'una recerca en curs, en la qual segurament es conjuguen la joventut (20 anys) i la posició socioeconòmica: viu de manera independent, assumint a més els costos de la seva formació mitjançant una inserció laboral fortament marcada per la precarietat. Hi hem d'afegir també la seva estrangeria i el procés de racialització que ha experimentat, un aspecte que des del seu punt de vista ha condicionat fortament les seves possibilitats de participació de manera extensible en les experiències que poden viure altres joves de la ciutat. Ell mateixa ho explica: «jo crec que una persona autòctona que ha viscut a Tarragona és més senzill que senti com si tota Tarragona fos com seva. Més que res, perquè es pot moure per l'espai de Tarragona, no Tarragona com ciutat, com espai, sense patir res...». El «patiment» es relaciona amb el que ella va anomenar «actes de microracisme», materialitzats en «mirades» i «comentaris» que marquen la seva quotidianitat.

Podem apreciar que els factors que modelen la configuració interna de les entitats són variats i entrellacen qüestions relatives a la classe social, el lloc de residència i el d'origen, però també les experiències vitals pròpies. Hi hem d'afegir, a més, les variables de gènere i sexe que hem revisat abans. Tot plegat, tanmateix, no ha de portar-nos a dibuixar una imatge excessivament maniquea dels espais de participació. En aquest estudi simplement hem volgut ressaltar una tendència que hem detectat en relació amb la base social sobre la qual s'estructuren internament les entitats de la ciutat. Es tracta d'una tendència que fluctua entre l'homogeneïtat i la fragmentació, un aspecte que preocupa moltes de les persones entrevistades. De fet, la manca d'articulació de les entitats és assenyalada com una de les causes que contribueixen a minvar el potencial transformador del teixit associatiu de la ciutat, tot i la vitalitat que presenta actualment.

Entre la desconeixença, la competència i la col·laboració

Els grups d'acció col·lectiva de Tarragona desitjarien estar més connectats i tenir més oportunitats de col·laboració mútua. La percepció de fragmentació a la qual hem fet referència més anteriorment ha aparegut repetidament en les entrevistes. A la ciutat hi ha moltes iniciatives col·lectives que no es «coneixen» entre si, una qüestió que és expressada per gran part dels informants, sigui quin sigui el tipus d'entitat. El Pol assenyala que «moltes associacions entre nosaltres no sabem que existeixen», mentre que el Sergio, en aquest sentit, afirma que «todos los que formamos parte de entidades no conocemos todas las entidades». El Rafael hi coincideix i diu que «hay muchas entidades que no las conocemos. A nosotros nos pasa. Llevamos años trabajando en Tarragona y muchas veces me dicen: "pero si no los conocemos". Porque no hay ese espacio de diálogo». I de manera gairebé calcada, el Jordi afirma que «realment hi ha moltes associacions aquí a Tarragona i moltes vegades ni ens coneixem. I potser, a l'edifici del costat tens una entitat que fa el mateix que tu i no la coneixes». Significativament, en la sessió de devolució de resultats una de les coses que el Jordi ha remarcat és que aquesta trobada li va permetre conèixer iniciatives col·lectives de la ciutat de les quals no tenia notícies prèvies.

El desig compartit per bona part dels joves entrevistats és que la ciutat tingui una xarxa d'entitats molt més connectada, un objectiu que de tota manera es reconeix com difícil d'assolir. Com assenyala el Francesc: «amb la gent que construeix coses no hem aconseguit trobar un punt comú per construir quelcom més gran i més col·lectiu». Aquesta és una idea que apareix també clarament en el relat del Roger: «crec que falta una mica més de... tindre un projecte comú perquè tots apostem per aquell projecte. No que cadascú faci el seu esforç, perquè sí, hi ha moltes entitats però no acaba de ser productiu».

Les al·lusions a les dificultats que comporta «trobar un punt en comú» entre les entitats de la ciutat estan relacionades en alguns casos amb l'experiència directa de participació en algun intents fallits de constituir un consell juvenil local. Així ho explica el Jordi:

> A veure, jo vaig estar en la segona edició. En la primera edició va haver com un consens, va haver més intenció... però el problema és que el Consell Nacional no... no margina cap tipus d'associació, per tant les associacions polítiques estan convidades. I llavors, clar, tu si fiques una associació política davant d'una cultural i una educativa... realment les culturals i educatives estan com molt en contra de que realment una associació política pugui entrar aquí dins. Llavors, era com que són una mica... enemistats. Perquè cadascú mira pel seu i sí que les culturals i educatives es van acabar ficant d'acord però les polítiques, bueno, segons la seva mentalitat, les seves campanyes i tot això, acaben anant pel seu costat (Jordi, 26 anys).

Així, el record del fracàs en els intents de conformar un consell local segurament reforça la percepció de les dificultats que comporta crear una xarxa més forta i articulada de les entitats de Tarragona. De tota manera, cal assenyalar, tant si va sortir de manera espontània a l'entrevista o si es va preguntar de manera explícita, que l'articulació d'una xarxa sota el paraigua d'un consell juvenil no genera gaires adeptes i és probable que això indiqui que és un format ja caducat.

Moltes de les iniciatives col·lectives congreguen una participació juvenil important, però no es defineixen en funció de la variable generacional sinó més aviat pels interessos o afinitats comunes dels seus integrants; com explica l'Alba: «el que passa és que hi ha moltes entitats que tampoc són pròpiament juvenils, hi participen joves... per exemple, Cau de Llunes no és un col·lectiu juvenil, hi participen joves però no hi ha una edat... o sigui, és oberta, completament, llavors (...), seria una mica complicat perquè crec que existeixen pocs col·lectius purament juvenils». Tot això no invalida les desconfiances i desavinences que hi pot haver entre les diverses entitats, una realitat que el Jordi addueix com a detonant del fracàs del consell, i que també ha estat assenyalada per altres persones, com una de les barreres que cal superar per articular el teixit associatiu de la ciutat.

En part, aquestes desavinences obeeixen, segons la Carla, a la competència existent entre les entitats per uns recursos que són escassos. En les seves paraules:

> Estem acostumats a competir. És que jo crec que, és tan trist, però real. És a dir, un sector en què en teoria som solidàries i ens ajudem i busquem el benefici comú i totes aquestes històries... som súper competitives. Però és que ens ho fiquen així. És a dir, hi ha dos espais per tenir la teva oficina... i som deu entitats que necessitem l'espai, pues: mataros! Presenteu projecte i a veure qui ho guanya. Hi ha vint mil euros per repartir a projectes de la ciutat. I som cent entitats que demanem. «¡Pues matáros! La que guanyi...». Hi ha quatre estands a les festes per promocionar el projecte i per fer activitats i som trenta que ens presentem. És que a tot arreu ens estan convidant a que competim i no col·laborem (Carla, 28 anys).

El seu testimoni es refereix a mecanismes de competició introduïts per l'administració local, un aspecte que modela la relació de les entitats amb el consistori municipal i també entre les pròpies entitats. De moment ens centrarem en la segona d'aquestes qüestions; la primera serà objecte d'un tractament més aprofundit en el proper apartat.

La idea que cada entitat va a la seva ha aparegut en moltes entrevistes i reforça l'opinió de la Carla, però també està relacionada amb altres qüestions. D'una banda, com comenta el Luciano: «mucha gente piensa que cuando se genera un frente, toda agrupación que se mete en ese frente pierde su independencia y se tiene que relegar a la organización más fuerte que hay en ese

frente». D'altra banda, les diferències ideològiques també poden ser la base de les desavinences. El testimoni del Francesc en dona un exemple: «en lo polític tenim molt clar els actors i quines experiències hem tingut, i que normalment, és això, la nostra manera d'entendre aquesta construcció política ha xocat amb la forma de fer d'altra gent (...) o el fet de haver sigut crítics en certes qüestions que s'han donat amb altres col·lectius, ens han fet que cada cop ens veiéssim arraconats en certs espais».

Més enllà de la dimensió política, un altre aspecte de pes és la forta càrrega de treball que sol tenir el jovent que està implicat activament en l'acció col·lectiva. Com assenyala el Toni: «es muy difícil porque la gente que está en la base ya tiene mucha faena. O sea, a mi se me ocurren veinte locuras de hacer de este estilo siempre cada año... pero las descarto rápido porque no tengo ni capacidad en la cabeza para hacer todo eso con todo lo que llevo, ni tiempo». El cas del Toni és paradigmàtic d'una situació que és bastant comuna i que té a veure amb dues qüestions que es reforcen mútuament: d'una banda, el perfil de la multi-implicació, i de l'altra, el nombre reduït de persones que formen el nucli dur de les entitats. Tot plegat deixa poc lloc per poder afrontar els processos participatius que impliquen la generació i el manteniment de la xarxa d'entitats locals. Com diu l'Albert: «al final todo el mundo tiene mucha faena y todo esto es voluntario y tienen... no puede quedar un día, no puede el otro y si puedo quedar, quedo con mi asociación, no para esto que es supra... entonces, como es un añadido, pues siempre va quedando relegado».

Tot això no ha de fer pensar que no hi ha espais de col·laboració entre les diferents entitats, al contrari. N'hem recollit nombrosos exemples al llarg de la investigació, alguns dels quals, a més, han aconseguit sumar els esforços d'un ampli ventall d'entitats locals. Sense la pretensió de ser exhaustius, podem esmentar la Xarxa Ciutadana, que es proposa:

> Aglomerar el máximo de asociaciones del ámbito que sea de Tarragona para intentar consensuar, que de hecho se hizo, un proyecto de ciudad. Es un proyecto que es el decálogo, que es de mínimos, que es de modelo de ciudad. Entonces, aquí hay gente desde otras asociaciones de vecinos, desde Federación, Grupo de Movilidad, la gente de Oppida, Basta el Soroll, y al final se fue pasando a toda la gente que estuviera interesada y al final creo que van unos cuarenta (Albert, 30 anys).

Si bé la Xarxa Ciutadana actualment es troba activa, segons l'Albert, estava una mica «frenada» perquè es «necesita siempre alguien que tire del carro», al·ludint fonamentalment a la manca de temps però també a algunes fricciones internes.

La Plataforma Oppida, que participa en la Xarxa Ciutadana, també constitueix un altre exemple d'entitat que aglutina les sinergies d'un nombre significatiu d'entitats locals. Oppida reivindica activar l'M-6 de la Tabacalera com un centre autogestionat justament per potenciar els espais d'intercanvi i col·laboració del teixit associatiu de la ciutat. No obstant això, segons el Jordi, actualment està

en «hores baixes», al seu parer, pel fet que «molta gent ens vam bolcar molt en el tema nacional (...) perquè cada cap de setmana o cada dia hi havia coses de... llavors sí que ha baixat una mica... llavors vam tindre aquest moment de mig parón i llavors vam dir, bueno, engeguem poc a poc».

El centre autogestionat a la Tabacalera encara no s'ha pogut materialitzar, però el Casal Popular Sageta de Foc, amb una trajectòria consolidada a la Part Alta de la ciutat, constitueix sense cap dubte un «un espai de trobada», tot i que des d'un perfil polític marcadament independentista. Al Sageta de Foc hi fan les seves trobades i part de les seves activitats Cau de Llunes i Gènere Lliure. Com assenyala l'Anna, és «un espai on ens trobem persones que lluitem per moltes causes diferents (...). Un dia he vingut aquí i m'he pres un cafè amb una persona d'un CDR, amb una persona de la CUP i hem pogut col·laborar, sortir idees molt potents».

D'altra banda, l'Eclèctic Festival d'Arts Escèniques i la Mostra de Teatre Jove també són espais consolidats de col·laboració en què, a més, hi participa l'administració local. El primer aglutina entitats que treballen en el món de la discapacitat. La Carme, que va participar en el *focus group* de persones expertes i està involucrada en primera persona a l'Eclètic, valora molt positivament aquesta iniciativa tot i que al mateix temps lamenta l'escassa participació de persones externes a aquest àmbit concret. En paraules seves:

> Ens donàvem compte que nosaltres fèiem una obra de teatre, la Muntanyeta una altra en un altre moment de l'any i vam dir... «Hòstia, (...) ajuntem totes les obres de teatre potser comunicativament, [fent] més fortes», etcètera, etcètera,... Al final, tampoc estem complint els objectius de l'inici, que era que fos un festival súper obert i vingués tota la gent de la ciutat i estem anant els mateixos, el mateixos, a lo mateix i allò no hi ha qui ho obri, ¿no? Jo crec que aquí sí que tenim un repte a fer (...). Mirem molt cap endins però no sabem arribar cap enfora... (Carme, *focus group* de persones expertes).

El cas de la Mostra de Teatre Jove és diferent. D'acord amb testimonis que hem recollit sembla tenir actualment més repercussió a la ciutat, i a més, com relata el Roger, «ha permès que totes les entitats de teatre realment acabin sent una xarxa, es creïn... nosaltres quan vam fer el cinquè aniversari vam convidar a totes les companyies a participar. Ara una companyia ha fet també l'aniversari i ens ha convidat. Bueno, realment, si que es genera una xarxa de contactes i ajuda a part de tindre un espai públic per fer una representació que és molt guai».

I al costat d'aquests espais amb una trajectòria més consolidada, també hem d'esmentar moltes sinergies entre diferents entitats que s'estableixen de manera més o menys puntual. Per posar-ne alguns exemples, l'associació Atrevéte, com explica el Rafael, col·labora amb «Joventut i Vida, que también tienen la sede aquí en Bonavista, bueno, el tema de los indigentes. Es otra asociación que tiene un comedor social aquí en Bonavista y entonces surgió la posibilidad de colaborar con ellos haciendo esto porque ellos tienen distribuidas diferentes

asociaciones que lo hacen una vez por semana. Entonces surgió la posibilidad de cubrir los lunes».

D'altra banda, recentment, l'Associació Àrab d'Estudiants per a l'organització d'una de les seves activitats —un curs de cultura catalana— va tenir el suport d'«asociaciones culturales de otros países, tales como «la senegalesa, la ghanesa... y después está la asociación esta de Bonavista, la islámica»; i per esmentar un exemple més, com explica l'Anna, Gènere Lliure fa «moltes col·laboracions (...) per participar d'alguna manera o altre (...) hem fet col·laboracions amb el SAI, H20, Assexora't, Fridas... amb La Imaginada... diguem-ne que tota l'acció col·lectiva que hi ha aquí a Tarragona vinculada amb els temes que nosaltres lluitem, doncs, al final tots col·laborem entre totes, ¿no?».

És així que no és possible afirmar que hi ha una desconnexió total entre les entitats locals, si bé és cert que moltes vegades les sinergies que s'estableixen no escapen a la tendència de fragmentació i homogeneïtat a partir de la qual s'estructura el teixit associatiu de la ciutat, reforçant encara més la percepció que «és sempre la mateixa gent la que participa». Dit d'una altra manera, no es pot dir que no hi hagi xarxes, però en tot cas, no són prou diversificades, la qual cosa en minva el potencial articulador i les allunya d'allò que seria desitjable per moltes de les persones joves entrevistades. Com assenyala el Francesc:

> «No sé si és una especificitat de Tarragona però penso això, que existeix com moltes grups com molt dividits entre ells. I que no existeix com un espai concret de... de intercanvi o de comunicació entre ells diferents grups de gent. Si parlem de gent jove, de gent jove que intenta participar a nivell col·lectiu en la vida social, política i cultural, penso que hi ha moltes reivindicacions d'espais com va poder ser el cas de la Tabacalera, com va poder ser l'ocupació del CRAE fa temps, com va ser l'Espina en un moment concret, com l'aparició del Casal amb la seva trajectòria de deu anys, com El Cargol. Penso que han sigut alternatives però que tenen poca relació entre si o que existeixen per vincles entre la gent que hi ha» (Francesc, 27 anys).

¿Quina és la fórmula per superar aquesta fragmentació? La realitat és que la majoria del jovent la desconeix. N'hi ha que opinen que hauria de ser una iniciativa de base. D'altres, en canvi, són del parer que l'administració local hi hauria de jugar un paper, almenys en qualitat de promotora. En paraules del Jordi: «a mi no em sap greu que l'administració engegui una cosa. Que després no sigui qui mani tot però bueno, és que la seva funció... vull dir, també em sembla que ha de ser la seva funció, ¿no? Si surt del carrer, molt bé; però si no, si ha una administració que pot dedicar esforç si no està sortint... jo crec que sí».

Aquesta qüestió duu directament al tema del proper apartat: l'examen de com les persones joves compromeses amb l'acció col·lectiva de la ciutat valoren la relació amb l'administració local.

La (difícil) relació amb l'administració local: entre la col·laboració i la reivindicació

Aquesta investigació ha abastat un ampli ventall de formes de participació en l'acció col·lectiva, cosa que comporta que hi hagi una gran diversitat de postures pel que fa a les formes de concebre i establir les relacions amb les administracions públiques. Ara bé, més enllà de com es pensa i actua en la relació amb les administracions, hem de dir que en termes generals, entre les persones joves implicades en l'acció col·lectiva que hem entrevistat, l'administració local —l'Ajuntament— és reconegut com l'interlocutor privilegiat. Com assenyala el Jordi: «quan has de parlar amb algú sempre penses en l'Ajuntament».

Cal relacionar aquesta consideració amb la proximitat de l'administració municipal. De fet, altres instàncies públiques, com poden ser la Diputació i la Generalitat, rarament són esmentades en les entrevistes i, en cas de ser esmentades, són percebudes com ens llunyans amb els quals no hi acostuma a haver mai «un contacte directe» i que només es tenen en compte com a possibles fonts de finançament. De tota manera, preval la percepció que l'accés a les subvencions atorgades per aquestes administracions implica tramitacions complexes, per la qual cosa sovint es desestimen. De fet, de totes les entitats contactades només una de l'àmbit social va fer menció explícita de la recepció de finançament de la Diputació. Quant al suport econòmic de la Generalitat, el Khaled comenta: «de la Generalitat no pedimos porque es tan... exigen tantas cosas... son tantos papeleos que nos quitan tiempo para hacer cosas y por tanto es, voy a perder tiempo de trabajar en actividades llenando ese papeleo». De la mateixa manera s'expressa el Pol, en assenyalar que «amb Diputació i això hem mirat per subvencions i coses així però al final no hem arribat al final de demanar-les perquè, bé que és normal, eh, que has de justificar moltes coses».

Així, l'Ajuntament és vist com l'interlocutor privilegiat pel jovent entrevistat, però cal assenyalar que hi ha una tendència a exposar els termes d'aquesta interlocució de manera negativa. Com resumeix el Pere: «esa comunicación entre jóvenes, esa organización entre Ayuntamiento y ciudad, está fallando». Cal destacar que aquesta valoració negativa sobre la relació entre les associacions i el consistori municipal va ser compartida i extensament debatuda en *el focus group* que vam organitzar amb les persones considerades expertes, cosa que fa pensar que es tracta d'una relació complexa i sotmesa a moltes tensions, compartida per una part important del teixit associatiu de la ciutat.

Les «traves» que posa l'Ajuntament «quan hi ha gent que està organitzant coses a la ciutat» és l'al·lusió més reiterada entre el jovent, i planteja un mal funcionament de la comunicació entre l'administració i les entitats. La sensació, en termes generals, és que hi ha un teixit associatiu amb joves activament implicats a la ciutat, però no rep prou reconeixement del consistori municipal. Fins i tot es considera que, en algunes ocasions, l'Ajuntament obstaculitza les activitats. És ben present la percepció que, com assenyala el Luciano, l'Ajuntament «no es un aliado» de les entitats de Tarragona, o almenys, no ho és de totes.

© Ariadna Costa

Cal aclarir, que les crítiques del jovent s'orienten sobretot a la gestió política de l'administració local, mentre que moltes persones diferencien la tasca dels i les tècniques que treballen als diferents departaments o serveis municipals. Tocant a aquesta distinció, per exemple, l'Anna apunta: «el SAI d'aquí a Tarragona... moltes activitats que vam fer i moltes coses que s'han organitzat ens ha ajudat el SAI. I clar, és de l'Ajuntament. Aleshores veiem que directament que la gent que hi treballa allí, sí que col·laboren amb nosaltres però diguem-ne, per part de l'Ajuntament en si, sí que és més complicat».

La Mostra de Teatre Jove és dels exemples registrats al llarg de la investigació, en què la col·laboració entre el consistori i les entitats és valorada positivament. La Mostra va néixer del compromís i del treball intens dels equips tècnics municipals, una implicació que reconeixen les persones entrevistades: «el teatre Jove, que sí que està molt bé i que a més hi ha esforços darrera, vull dir, no són sol econòmics sinó que sobre tot de... perquè hi ha uns tècnics que potser sí tiren més del carro... de que hi ha reunions cada quinze dies. Aquest any feia vint-i-cinc anys la mostra i s'han fet un munt de coses, vull dir que... i potser un espai així que és el que està funcionant més» (Jordi, 26 anys).

Ara bé, tot i la bona voluntat i la cura dels tècnics i tècniques, una de les «traves» més reiterada és la poca transversalitat i manca de col·laboració interdepartamental que hi ha a Tarragona a l'hora de dur endavant algunes iniciatives:

© Ariadna Costa

> (...) un cas així que és com molt representatiu és de la mostra de teatre, del grup de treball... va sortir la idea de portar la mostra als centres cívics dels barris, de portar obres. Bueno, aquesta idea es va trobar amb traves, perquè clar, no depèn de joventut, depèn d'espais, depèn de cultura, depèn de no sé qui... i llavors clar, si un grup de joves voluntàriament s'han d'encarregar d'un projecte gestionat per cinquanta mil tècnics, al final dius (...). Llavors, bueno, són aquest tipus de iniciatives que entenc que cada tècnic té el seu departament però tindre una visió més global, dir: «Ostres! Anem a crear un grup de treball vosaltres i els tècnics que ens toquin...». Moltes vegades la sensació és: «no, no, jo m'encarrego d'això i si tu vols anar aquí ja a mi no em preguntis» (Roger, 26 anys).

Recordem que en el segon capítol parlàvem de l'existència d'un fort descontentament a causa de la manca d'espais d'oci i cultura a la ciutat, especialment per a les persones joves. Al costat d'això, es posa l'accent en les limitacions existents en relació amb l'ús de l'espai públic, molt especialment pel que fa a l'organització d'esdeveniments a la via pública, que poden anar des d'un vermut popular, una representació musical o la convocatòria d'una assemblea o manifestació. Tot plegat porta algunes persones a plantejar que l'administració municipal actua de manera «coercitiva» i «prohibidora». En aquest sentit, les «traves» es materialitzen en unes pràctiques burocràtiques relacionades amb l'obtenció dels permisos per

© Albert Rué

utilitzar la via pública, que requereixen «molta paciència». Són tràmits que són descrits com complexos i lents, i que acostumen a tenir una resolució negativa, o en el millor dels casos, una resposta positiva que arriba massa tard i que dificulta l'organització de les activitats. Com diu el Jordi: «molts cops vols muntar alguna cosa i al final se't treuen les ganes perquè... perquè és molt difícil. A més tu ho vols fer amb temps i l'Ajuntament no funciona amb aquests temps... potser et contesten... amb el Casal o amb Tornavís a vegades ens han contestat el dia abans i és com... ¿i jo fins el dia abans no puc saber si podré fer l'acte o no?».

Les dificultats de la tramitació administrativa generen un efecte dissuasiu que sovint és entès com clarament buscat per l'administració local. A més, algunes de les persones joves entrevistades fan èmfasi també en l'incompliment dels compromisos assumits per l'administració, ja sigui canviant a l'últim moment la localització d'un acte programat, com en el cas dels actes del Dia de l'Orgull LGBTI, o també deixant de proporcionar les infraestructures prèviament acordades. Així ho explica l'Alba: «per exemple, amb les mobilitzacions del 8 de març o de l'1 de maig, moltes vegades hem demanat... que ens posin tarimes o que ens cedeixin l'espai públic, i moltes vegades o no n'hi ha hagut, de resposta, o ha estat denegada o ens hem trobat que aquell dia no hi havia la tarima i ho hem hagut de fer sense».

La sensació entre moltes de les persones entrevistades és que hi ha un tracte diferencial cap a les entitats perl consistori municipal, un aspecte que,

© Ariadna Costa

d'una banda, es materialitza en la poca transparència a l'hora de concedir els permisos per fer servir la via pública. En aquest sentit, el Pol assenyala que «només li deixen fer a les quatre persones que portin no sé quants anys fent-ho o si és una associació molt gran o les colles de castells, ¿no? Amb ells els hi deixen fer tot quan volen i una associació petita no. ¿Per quin motiu?». Una diferenciació que la Laia, pertanyent a una colla castellera, reconeix: «como somos parte de la cultura de lo que es la ciudad, ya también nos tratan como mejor, ¿no?».

Aquest tracte diferencial es tradueix, entre altres coses, que el consistori els «ha dejado el Ayuntamiento para ensayar» degut al mal estat en què es troba el local de la colla. Un privilegi que contrasta amb la sensació de desinterès mostrada per l'administració davant de les necessitats de locals que tenen moltes de les entitats de la ciutat. Aquesta problemàtica n'ha aglutinat algunes en la reivindicació d'un espai a la Tabacalera sota la Plataforma Oppida, que després d'un llarg període de negociacions infructuoses va fer-hi una ocupació simbòlica l'any 2017:

> Nosaltres vam estar un any i mig o així de negociacions amb l'Ajuntament. Els hi vam presentar el projecte, els hi vam presentar projectes similars de tota Catalunya, inclús la Tabacalera de Madrid, o coses així perquè tinguéssim la porta oberta a què nosaltres tenim ganes de fer-ho bé, sense entrar en confrontació i tal. Però ens van marejar *mogollón*, perquè... sí, ens deien al principi que sí, que sí, que en el moment

> que tinguéssim un NIF, que per a nosaltres això, que signàvem un conveni de cessió de x anys per nosaltres. Després es va començar a girar la truita i que no... clar, que no podia ser que ens ho donessin a dit. I llavors, nosaltres dèiem que obrissin, que al final, no sé si al final hi ha tanta gent que vulgui gestionar, perquè gestionar és un *marrón*! Al final ho fas en el teu temps personal, ¿saps? I que sí, i que no passava res i després era que era perillós però llavors sí que ho obren quan ve algú i paga. Perquè allà dins s'han fet pelis. O sigui, quan ve algú i paga, no és perillós i obrim l'espai. Però quan ho estem demanant per fer algo així, llavors no, que és perillós. I com aquesta, mil excuses. I al final, vam dir, si tu no ho vols fer, ja ho fem nosaltres. Vam fer una activació simbòlica, que li vam dir. Perquè no volíem quedar-nos. És a dir, era només mostrar la quantitat de gent que estava a darrere d'això i la possibilitat de tasques i d'accions que podien fer-se allà dintre per donar-li vida a l'espai. I llavors, vam estar tres dies. I vam tancar i vam marxar (Carla, 28 anys).

A dia d'avui la Tabacalera continua tancada i sense un ús programat, i la manca d'espais dificulta l'organització d'activitats. En aquest context d'escassetat, hi ha la percepció que falta el suport de l'administració cap a les diferents iniciatives impulsades per les entitats, que no només té a veure amb la disponibilitat d'espais, sinó també amb altres recursos, com pot ser la visibilització del teixit associatiu de la ciutat i la promoció dels esdeveniments que s'organitzen:

> Así hablando de Carnaval, hace unos años había una página web que era de Carnaval que era del Ayuntamiento, que creo que se llamaba carnaval.cat o carnaval de Tarragona, no me acuerdo cómo se llamaba... pero, estaba muy bien porque tenía toda la información necesaria para saber de qué va el Carnaval. Tenía fotos de un montón de años, tenía un poco de explicación de qué es cada cosa, de cuándo son los actos... y eso era muy positivo pero hace dos o tres años que ha desaparecido, por ejemplo. Que no te digo que tengan que actualizarla cada día pero... o que no la actualicen, pero que dejen la página al menos. Es por ponerte un ejemplo. Pero a mí esa página me parecía muy positiva a nivel de visibilidad. Porque cualquier persona que no sepa qué es el Carnaval: «oye, pues mira, léete esto, mírate esto que verás qué chulo». Ahora las páginas web que encuentras si buscas son las de las comparsas (Sergio, 24 anys).

La manca de suport és moltes vegades llegida en termes de «deixadesa» o de «desinterès». En aquest sentit, és significativa l'experiència descrita per l'Adriana i l'Oriol a l'hora d'organitzar una trobada de les associacions catalanes de lleure:

> Adriana: Vull dir, crec que estem com si diguéssim una miqueta apartats en aquest sentit. No els interessa. Llavors clar, quan vam fer la trobada d'infants, vam demanar ajuda a l'Ajuntament perquè ens donés algun

© Ariadna Costa

espai o algun recurs o ni que sigui que ens promocionés també, que ens ajudés, bàsicament i, a hores d'ara encara estem esperant resposta (...).

Oriol: Clar, tenim contacte amb Reus, Riudoms,... Riudoms aquest any organitza una trobada a nivell de tot Catalunya i tot l'Ajuntament s'ha bolcat amb l'esplai que ho organitza. I penso, ojalá algun dia aquí Tarragona (...). Te'n va a Reus i et diuen: «no, és que han cedit aquest espai sense pagar res...». «Vale, ¿però quin espai és?». «Ah bueno, l'espai aquest». Era un espai que dius, «però si això a Tarragona no hi és. Això no ho tenim. No hi ha un espai per a fer cabre tanta...». Ah, bueno, sí, tens el Palau de Congressos: mil cinc-cents euros...

Adriana: ...i no t'ho rebaixen.

Oriol: Clar, i jo que soc una entitat social tinc mil cinc-cents euros per pagar una cosa (...). Que no et dic que no s'hagi de pagar res, perquè jo també entenc el valor de les coses. Però... (Adriana, 23 anys; Oriol, 23 anys).

Aquest suposat desinterès s'entén com un tret distintiu de l'administració de Tarragona i entronca amb un tracte diferenciat cap a les entitats a partir de pràctiques que es perceben com poc transparents, com comenta el Roger en relatar la desigual assignació dels espais per a la venda de roses i llibres en ocasió de la Diada de Sant Jordi:

© Ariadna Costa

> (...) i bueno, i realment, ara naltros no venem roses per Sant Jordi, però bueno, aquest procés de tindre que demanar permís, vale, però després l'assignació no era transparent, que si ara és un sorteig, que si ara és el primer que arriba. I bueno, i realment, ara per Sant Jordi l'espai que tenen les entitats per vendre roses és molt limitat en comparació de partits polítics, llibreries i tot això. I llavors dius: «Ostres! Cuida'ns una mica a tots per igual». Veus, jo què sé, els d'esquerres amb carpa immensa i veus un Cau que té cinc metres per dos metres, ¿saps? Bueno, són aquestes coses que consideres injustes. Que potser després tenen una explicació o un per què, però com entitat ho veus com molt injust i dius: «Ostres! No estàs fent res per ajudar-me a mi. Que realment som entitats sense recursos, sense ànim de lucre, que ens autofinancem, en canvi un partit polític té cinquanta mil subvencions, té cinquanta mil ajudes i tu encara els ajudes més». (...) i que realment es veuen moltes injustícies. És a dir, coneixes entitats que està el fill de o l'amic de (subratlla *de*) i aquesta entitat ho té tot. En canvi, tu que no tens padrins, com aquell que diu, quan vas a demanar alguna cosa tens cinquanta mil traves. O sigui, realment, crec que no és un procés transparent ni igual per tothom (Roger, 26 anys).

Hi ha la percepció entre les persones joves que l'administració local té poca «cura» d'almenys una part del teixit associatiu de la ciutat. Com esmenta el Roger en la cita anterior, aquesta qüestió es vincula a pràctiques clientelistes o, en paraules d'algun informant, d'«enchufismo». En aquest sentit, l'Albert es refereix críticament a aquelles associacions que «bailan al son de la música del Ayuntamiento» i que a canvi reben un tracte privilegiat:

> Creo que el problema del Ayuntamiento es que es un partido político con unas dinámicas de partido que es el de perpetuarse. Entonces, los actos que realizan son para asegurarte esta rueda de participación. Por lo tanto, necesitas tener a ciertos líderes de opinión, a ciertos colectivos satisfechos. Eso significa descuidar a otros. Estamos en el otro lado. No queremos jugar al juego de me pongo tu bandera o me pongo tu pin... si acaso lo hiciéramos, tendríamos una partida especial de presupuesto, puede ser (Albert, 31).

La visió de l'Albert que, recordem-ho, està implicat en una associació de veïns, reflecteix el procés de cooptació dels moviments veïnals per part dels partits polítics, un aspecte que ja ha estat constatat en altres estudis (Bardají, 2015) i que està relacionat amb l'actual desafecció ciutadana respecte a aquesta forma d'activisme col·lectiu. Els joves hi són especialment absents, la qual cosa limita el relleu generacional i es desarticulen les organitzacions veïnals. L'Albert introdueix també la idea de la manca de processos realment participatius en la presa de decisions que afecten la ciutat. Des de la seva posició hi ha una interlocució amb l'Ajuntament que és estrictament simbòlica: «te meten en una comisión o se

vienen a un acto y postean una foto contigo. Que te escuchen se ha convertido en eso». Aquesta és una qüestió a la qual es refereixen una part important dels informants. De fet, hem recollit el descontentament dels joves davant d'una relació que es percep com de «postureo», «de cara a la galería», «para sacarse la foto» o «colgarse la medalla». L'Alba ho explica així:

> Clar, per exemple, a nosaltres ens han demanat de participar, per exemple, al Consell Municipal de Gènere, no sé com es diu... de coses de política de gènere a nivell institucional. Hi hem anat. No és que haguem dit: «No, no, no em volem saber res». Hem anat, hem anat alguna vegada però és molt de cara a la galeria completament, de cobrir el *cupo*: hem de fer alguna cosa de gènere, doncs, venga! Intentem muntar això. Però realment, no pregunten coses: «¿Com veieu això? ¿Què faríeu?» Per exemple, el Respecta'm, en comptes de dir: «a veure, col·lectius juvenils de la ciutat, col·lectius de dones, tal...» ¿Què ens diuen? ¿Com fem aquest protocol? Hi ha llocs on els protocols contra les agressions els han fet conjuntament totes les associacions de la ciutat o del poble. Ha sigut algo participatiu. I això no té res a veure amb que l'Ajuntament digui el que ha de fer aquell col·lectiu. El col·lectiu és completament a banda de l'Ajuntament. Però l'Ajuntament el que fa és propiciar aquests espais de dir: «s'ha de fer un protocol, en aquest cas, un protocol contra les agressions masclistes per les festes, fem-lo entre tots». No fem nosaltres una cosa i ho llancem com si fos lo millor (Alba, 23 anys).

La sensació de manca de reconeixement de les entitats com a actors que realment tenen veu a l'hora de consensuar les polítiques locals va portar el Toni a desestimar la invitació del consistori a participar en l'elaboració del Pacte Cívic de Bonavista:

> Yo por ejemplo, el año pasado, cuando firmamos el pacto cívico, se nos convocaba... había muchas asociaciones aquí en Bonavista, había treinta en la lista o veintipico, hay muchas asociaciones, deportivas, tal, tal, tal... y siempre nos convocaban a las reuniones. Yo miraba la orden del día y era todo, hablaban todo desde el punto de vista del Ayuntamiento, de cómo estamos llegando al pacto cívico, qué cosas habíamos hecho, qué motivaciones, bla, bla, bla... yo no fui ni a una reunión, no consideré que necesitaba ir (Toni, 22 anys).

Des del seu punt de vista es tracta d'accions de tipus «piramidal del Ayuntamiento hacia abajo» que no són realment processos participatius. Segons la seva opinió, «la mejor manera de involucrarte con la gente es desde el servicio. Yo no vi que se pusieran al servicio. Yo ya tenía bastantes cosas y teníamos bastantes cosas a nivel interno para encima involucrarme en eso». La Carla també s'hi refereix afirmant rotundament que «això de la casa de totes, que diuen que és l'Ajuntament: «¡es una mentira! ¡Es una mentira! I participació ciutadana que és l'etiqueta que hi ha allà al Departament: ¡otra mentira!». I afegeix: «o sigui,

nosaltres hem registrat una infinitat de preguntes a l'OMAC perquè vagin al ple i ho debatin i ens donin una resposta, perquè a més a més l'ordenança municipal diu que estan obligats a fer-ho, i no contesten. I fas sol·licituds per reunir-te amb algú i a no ser que tinguin algun interès en tu perquè trauran algun benefici... és que pots estar un any esperant!».

Hi ha un sentiment que l'Ajuntament no té en compte el teixit associatiu de la ciutat. Lluny de generar processos que són viscuts com veritablement participatius, el jovent es refereix més aviat a pràctiques de manipulació segons les quals l'administració convida a participar per treure'n benefici propi. Els i les joves entrevistats defensen que els termes de la relació haurien d'invertir-se, i que l'Ajuntament hauria d'estar «al servei» o a «disposició» de les entitats. Com diu el Roger: «crec que això... o sigui, la relació aquesta entitats-Ajuntament hauria de ser recíproca, és a dir, que l'Ajuntament estigués a disposició de les entitats i llavors, quan això passi, les entitats, les propostes de l'Ajuntament, les veurà amb millor cara». I afegeix: «És com, a l'Ajuntament li agradaria molt tindre aquest teixit associatiu molt ben estructurat per poder gaudir d'ell i dir: "Mira, és que Tarragona, mira que bé ho fem". ¿Saps?».

La manca de «reciprocitat» genera un sentiment generalitzat de recel, de distanciament i desafecció cap a l'administració local. Les organitzacions de participació joves perceben que l'Ajuntament no les té en compte com a actors per consensuar la gestió de la ciutat i que no els presta prou suport. En aquest sentit l'Adriana explica: «Jo crec que la ciutat, i, em sap molt de greu, l'Ajuntament no és agraït en aquest sentit. Sí que li agrada que hi hagin entitats, que hi hagin CAUs, que hi hagin esplais, que hi hagi Carnaval... Tot això està súper bé. Per tema ajudes...».

És important tenir en compte que les «ajudes» de què parla l'Adriana no s'orienten en la línia de més recursos financers directes, una qüestió que en aquesta investigació pot estar sobrerepresentada a causa de l'atenció especial que hem prestat a les noves formes d'acció col·lectiva, moltes de les quals reivindiquen l'autogestió. Aquesta reivindicació s'orienta sobretot en el sentit que el teixit associatiu sigui realment considerat un actor que participa en la construcció social i cultural de la ciutat.

La sensació que preval entre les persones joves, com hem vist al llarg d'aquestes pàgines, és que la contribució de les entitats a la ciutat no és tinguda prou en compte per l'administració local, que no escolta la seva veu a l'hora de consensuar les polítiques de ciutat. En conseqüència, es reivindica sobretot més reconeixement, cosa que implicaria la posada en marxa de processos participatius transparents, així com que l'Ajuntament proporcionés amb equitat més varietat de recursos indirectes que permetin visibilitzar, potenciar i dinamitzar el paper de les diferents entitats en la construcció col·lectiva de la ciutat.

© Anna Fonoll

Alarma
con aviso a policía
902 444 440
Direct
Alarma
con Aviso a Policía

CONCLUSIONS

© Anna Fonoll

Vam començar aquesta recerca amb la intenció d'examinar el paper del jovent en l'acció col·lectiva a Tarragona. Hem partit d'una definició àmplia de l'acció col·lectiva incloent-hi tant iniciatives col·lectives formals d'organització més «tradicional» com altres de més «noves» i de caràcter més informal. Una decisió que respon a l'objectiu d'examinar la diversificació en les formes de participació i d'imaginar l'acció comunitària. A partir d'una aproximació qualitativa, ens hem proposat conèixer com les persones joves s'agrupen per desenvolupar les seves inquietuds i es posicionen respecte a com pensen i el que els interessa de l'entorn on viuen. Així, analitzant el com, l'on i el per què de la participació de les persones joves en l'acció col·lectiva, hem pogut estudiar com es veuen elles mateixes i com voldrien ser, i al mateix temps, com veuen la ciutat i com voldrien que fos.

En termes generals, el jovent considera que Tarragona és una ciutat «bonica» i amb «molt de potencial», referint-se al patrimoni natural, arquitectònic, cultural i històric de la ciutat. Tanmateix, la joventut percep que aquests valors es podrien aprofitar més, molt especialment pel que fa a l'oferta d'oci i cultura. Afirmen que uns dels motius d'implicar-se en l'acció col·lectiva és que la ciutat pugui tenir una oferta d'oci i de cultura més diversificada i territorialment més ben distribuïda. També, que sigui una oferta gratuïta, popular, desestacionada i menys dependent del cicle festiu tarragoní. En relació amb l'oci, desitgen que no sigui només nocturn i que no estigui tan relacionat amb el consum d'alcohol. A més, un nombre significatiu afirmen que caldria visibilitzar més les activitats d'oci i cultura que ja es duen a terme a la ciutat per afavorir-ne la dinamització.

La gent jove també voldria disposar de més espais per destinar a activitats d'oci i cultura a la ciutat. Aquest desig, que també es transforma en lluita, emergeix sobretot en referència a un ús més intensiu dels espais públics (carrers i edificis). Des de la seva perspectiva, la intensificació de la programació d'activitats d'oci i cultura a l'espai públic permetria activar, dinamitzar i diversificar la vida cultural de la ciutat, alhora que expandir els llocs de trobada i d'intercanvi. En el marc d'aquesta reivindicació, es fa especial èmfasi a les dificultats que tenen les entitats per accedir a un local, però també a la manca d'espais per practicar esports de manera gratuïta i, en general, al deteriorament de les places i parcs públics.

Amb relació als serveis i recursos municipals disponibles per a les persones joves a Tarragona, l'Espai Jove Kesse és situat com un punt de referència pel jovent. També s'esmenten l'Espai Jove La Palmera, la Mostra de Teatre Jove

i l'Oficina Jove del Tarragonès. Pel que fa a l'Espai Jove Kesse, la valoració general és positiva i de fet, moltes de les persones entrevistades han estat o són usuàries d'aquest espai, encara que sigui de manera puntual o esporàdica. Tanmateix, fonamentalment fruit de la percepció generalitzada de la manca d'oferta cultural i d'espais a la ciutat, entre el jovent preval la idea que les polítiques municipals haurien de potenciar els serveis i recursos municipals ara disponibles. Això implica no només la seva ampliació sinó també fer més visible l'oferta actual per afavorir-ne la dinamització i un ús socialment més heterogeni; de manera molt especial pel que fa a les necessitats i expectatives de les diferents franges d'edat de la població jove. De fet, el jovent de la franja d'edat més elevada percep que tant l'Espai Jove Kesse com l'Oficina Jove són recursos més orientats als joves «més joves», els que tenen edats compreses entre els 15 i els 20 anys. Així, els i les joves «més grans» opinen que seria important que aquests serveis tinguessin més en compte els seus interessos i necessitats, sobretot en relació amb la inserció en el mercat laboral i l'accés a l'habitatge.

Quan es parla de Tarragona s'està pensant en el centre de la ciutat, cosa que cal relacionar amb la fragmentació socioterritorial que històricament l'ha caracteritzada: la divisió centre-barris. Per la gent jove que sempre ha viscut al centre, els «barris» —un terme que al·ludeix fonamentalment els barris de Ponent, Sant Salvador i Sant Pere i Sant Pau— representen una realitat aliena i gairebé desconeguda.

En canvi, els i les tarragonines que viuen en els anomenats «barris» es desplacen amb més freqüència al centre de la ciutat, ja que hi troben alguns serveis i equipaments bàsics, la majoria de zones d'oci i inclús, en alguns casos, els espais de participació col·lectiva. Malgrat tot, entre alguns dels i les joves que han viscut una part important de les seves vides als «barris» hem constatat una forta identitat lligada a aquests territoris urbans, cosa que els porta a identificar-se com de Bonavista, Torreforta o «Sansa» (de Sant Salvador), més que no pas com tarragonins. En relació amb aquest fet, a les entrevistes hi apareix un retret cap a la població del centre, però també cap a l'administració local, pel menysteniment, l'oblit o la desconeixença d'aquesta part de la ciutat.

Segons el barri i el perfil de la persona entrevistada, identifiquem matisos en relació amb la valoració d'aquestes zones de la ciutat. Es parla, per exemple, de Torreforta com un barri net a diferència del centre, que es percep brut; o un barri amb una intensa cultura de centre cívic davant d'una mena d'apatia o desmobilització pròpia del centre de la ciutat. De Bonavista se n'esmenta l'oferta d'activitats esportives i la potència del teixit associatiu, i se n'emfatitza amb un cert orgull la cultura de bars i tapes; en contrapartida, també se n'assenyala la manca d'equipaments públics. D'altra banda, des del punt de vista d'algunes iniciatives impulsades per joves amb bagatge migratori, els barris són l'àmbit preferent d'acció i s'esmenta que hi ha una forta presència de projectes i de serveis orientats a tractar temes socials i comunitaris.

Sobre la singularitat urbana de Tarragona, les persones joves valoren que disposar d'una xarxa de transport públic més eficient i econòmica contribuiria

a dinamitzar i a lligar les diferents parts de la ciutat. Posen un èmfasi especial en el servei d'autobusos nocturns que permetria que el jovent es mogués pels espais d'oci de la ciutat.

El disseny de la recerca ens ha portat a entrevistar persones joves que majoritàriament estan molt implicades, i moltes vegades multi-implicades, la qual cosa condiciona una visió sobre l'experiència subjectiva de participació en l'acció col·lectiva que no pot ser del tot generalitzable.

És tracta generalment de joves amb un nivell formatiu alt, encara que en molts casos la seva inserció en el mercat laboral és precària i no es correspon amb el seu nivell de qualificació. Una part important de les persones entrevistades conviuen amb la família d'origen, mentre que d'altres que ja s'han emancipat poden rebre suport econòmic de les famílies. A més, es significatiu que ningú tingui càrregues familiars. Totes aquestes condicions situen les persones joves entrevistades en una posició d'avantatge per participar de manera més activa.

En general, hem trobat persones que tenen una trajectòria llarga de participació, sovint iniciada en la primera infància i que té continuïtat en l'etapa d'adolescència i joventut. A mesura que s'incrementa l'edat apareix més diversificació dels àmbits de participació i més assumpció de responsabilitats. En relació amb aquesta implicació dilatada en l'acció col·lectiva, la participació s'entén com una part constitutiva de la identitat del jovent, indissociable de la seva manera de ser.

La participació en l'acció col·lectiva és relacionada amb l'acció orientada a la transformació social. És important ressaltar que sovint se subratlla la idea d'acció pel que comporta d'implicació i compromís amb la ciutat i la societat, especialment en contraposició a «quedar-se a casa i queixar-se des del sofà» a través de les xarxes socials. Això no obstant, les persones entrevistades també fan ús de les xarxes socials com una forma de lluita, de visibilització, de sensibilització, de difusió i d'organització interna, tots trets característics dels sistemes de funcionament de les formes actuals de participació col·lectiva.

Participar en l'acció col·lectiva permet al jovent disposar d'espais d'expressió ciutadana en els quals, a més, es desenvolupen experiències vivencials que generen un ampli ventall d'aprenentatges socials. Així mateix, la dimensió comunitària i el vessant lúdic adquireixen gran rellevància. Tanmateix, no els hem d'entendre com simptomàtics de formes més superficials o *light* d'implicació, atès què no són incompatibles amb la participació entesa com una forma d'activisme per a la transformació social.

En relació amb l'aprenentatge i la creació de xarxes socials, sobresurten dos aspectes: d'una banda, per algunes persones, la participació en l'acció col·lectiva constitueix un espai per desenvolupar i visibilitzar habilitats i coneixements útils per projectar la seva trajectòria professional; d'altra banda, l'àmbit de participació moltes vegades apareix vinculat estretament amb l'experiència vital, especialment pel que fa a les experiències de discriminació relacionades amb la identitat de gènere, l'orientació sexual o processos migratoris. Així, l'acció col·lectiva constitueix un espai de lluita però també un entorn segur, entre iguals, per compartir experiències vitals. En aquest sentit, l'espai de participació

es configura com un entorn de cura i d'apoderament. Veiem doncs que l'àmbit de participació sovint apareix vinculat amb la pròpia trajectòria o projecte de vida, i està més orientant per interessos o afinitats que per una qüestió purament generacional.

Comprometre's amb l'acció col·lectiva pot constituir un desafiament obert a certs estereotips, rols i identitats socials. És per això que la participació no és lliure d'estigmes, molt especialment tocant al gènere i la sexualitat. El món social, educatiu i algunes activitats culturals com el ball emergeixen com àmbits especialment feminitzats. En canvi, els esports apareixen com un àmbit força masculinitzat. En algunes ocasions els i les joves fan esment explícit d'actituds masclistes i LGBTI-fóbiques, sobretot en el món de la cultura tradicional, els esports i l'acció política. Per tant, el gènere i la sexualitat condicionen els àmbits de participació.

Hi ha joves que constaten de manera crítica que en el món de l'activisme es reprodueixen els rols i les jerarquies de gènere. Les dones solen fer una part important de la feina imprescindible per a l'organització interna i el desenvolupament de les accions de les entitats, que, tanmateix, té molta menys visibilitat. Quan aquesta afirmació no apareix directament a les entrevistes, sí que queda clar que hi ha una assumpció diferencial de rols en funció del gènere entre les persones joves que participen.

Val a dir que també hem trobat diverses iniciatives que han estat impulsades per dones, sobretot en els àmbits sociocomunitari, educatiu i de defensa de drets. Així mateix, hi ha un nombre significatiu de dones que ocupen llocs directius o d'importància en les diverses formes d'organització existents en el món associatiu actual. La percepció general és que s'esdevé una transformació en els rols i jerarquies de gènere en la societat en general i també en el món de l'acció col·lectiva, si bé es tracta d'una transformació lenta i difícil.

> El jovent entrevistat participa en formes d'acció col·lectiva que han tendit a la diversificació. Avui trobem associacions formalitzades mitjançant el sistema convencional d'estatuts, al costat de plataformes i grups autogestionats o assemblearis diversos que cobreixen un espectre ampli d'àmbits de participació: feminisme, identitat sexual, cooperació, lleure, acció política, oci i cultura, salut, etc.
>
> El gran nombre d'entitats, agrupacions, associacions i plataformes identificades permet afirmar que a la ciutat actualment hi ha un teixit associatiu viu, divers i dinàmic, en què el jovent participa activament. Aquesta vitalitat es manifesta en la recent formació de moltes de les iniciatives col·lectives locals, un fet que és simptomàtic d'un context d'intensa mobilització social del qual les persones joves són i se senten protagonistes. Però també en el poder de convocatòria del teixit associatiu tarragoní, perquè hi participen joves que, sense residir a Tarragona, tenen forts vincles de participació amb la ciutat.

De tota manera, hem d'assenyalar que el teixit associatiu de Tarragona està força marcat per la fragmentació socioterritorial i es compon d'entitats que solen ser de mida petita o mitjana i de composició interna homogènia. Si prenem en consideració el grup motor de les entitats, és a dir, el grup de persones que participa de manera constant i que assumeix la major part de responsabilitats, hem de destacar que hi ha una clara homogeneïtat en relació amb la classe social, el lloc de residència i/o el d'origen; la qual cosa juntament amb la multi-implicació i la dimensió reduïda de les entitats intensifica la percepció que hi participa sempre «la mateixa gent».

No obstant això, i en sentit positiu, detectem iniciatives col·lectives impulsades o integrades per persones que viuen al centre de la ciutat, que focalitzen o dediquen una part important dels esforços més enllà del centre. Aquesta constatació revela que s'assumeix la fragmentació com un problema i que es treballa per superar-la.

La constitució d'una xarxa forta i articulada del teixit associatiu de la ciutat és un desig plantejat llargament i intensa pel jovent de la ciutat, que reconeix també que és un objectiu difícil d'assolir. Els resultats de la recerca indiquen que hi ha diferents espais de col·laboració entre les associacions, alguns més consolidats que d'altres. En altres paraules, no es pot afirmar que no hi ha xarxes, però no són prou diversificades. Aquesta mancança contribueix a minvar-ne el potencial articulador i, sobretot, s'allunya del que seria desitjable, en opinió de moltes de les persones joves entrevistades.

El jovent desitja una Tarragona més participativa, activa, accessible i justa. Des del seu punt de vista, la participació del jovent és molt valuosa per al projecte de ciutat, però la seva contribució podria ser encara més gran si obtingués més reconeixement i suport de l'Ajuntament, que és reconegut com l'interlocutor privilegiat per raó de la seva proximitat. Així, cal destacar que moltes de les persones joves entrevistades volen reforçar els canals de comunicació i de participació amb l'administració local. A més, reivindiquen que el consistori posi a disposició del teixit associatiu més recursos de tipus indirecte, de manera que l'administració jugui un paper important en el suport i el reconeixement de la tasca que fan les entitats de la ciutat. En definitiva, cal pensar un nou marc de relació entre les entitats i l'administració local per contribuir a potenciar, dinamitzar i visibilitzar el paper del jovent en la construcció col·lectiva de Tarragona.

Agraïments

Són moltes les persones que ens han ajudat a dur a terme aquest projecte i els voldríem agrair la seva col·laboració. En primer lloc, a la Conselleria de Joventut de l'Ajuntament de Tarragona per haver-nos confiat la realització d'aquesta investigació. En especial, al Toni Martí i el Siscu Guirro que han acompanyat tot el procés de recerca amb entusiasme i implicació constants. També, un molt sincer reconeixement a l'Anna Fonoll, companya de ruta en la descoberta de la Tarragona jove; la seva participació ha enriquit els resultats de la recerca i gràcies a ella el treball de camp ha estat molt menys solitari. D'altra banda, volem tenir en consideració totes les persones que ens han donat un cop de mà per establir contactes amb els participants de la recerca, en especial la Claudia Anleu, la Carla Aguilar i la Sílvia Ferreres. Un agraïment molt especial al Jordi, que de manera pacient m'acompanya i em dona suport en tots els meus projectes. I per acabar, el reconeixement més valuós l'hem de fer a totes les persones que ens han dedicat el seu temps i ens han donat la seva confiança en les entrevistes. A elles i ells els dediquem aquest llibre i esperem haver estat fidels a l'esperit de les seves paraules i desitjos.

Bibliografia

AGUILERA, O. (2009). Acción colectiva y movimientos sociales en Chile. Reflexiones sobre un trabajo de campo. *Revista de la Academia,* 14, 11-28.

AGUILERA, O. (2010). Acción colectiva juvenil: de movidas y finalidades de adscripción. *Nómadas,* 32, 81-97.

ALARCÓN, A. (2010). *Joves d'origen immigrant a Catalunya. Necessitats i demandes. Una aproximació sociològica*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria de Joventut.

ASCHER, F. (2004). *Los nuevos principios del urbanismo*. Madrid: Alianza.

BARDAJÍ, F. (2015). *Bonavista. Una biografia social*. Tarragona: Silva.

CASADÓ, L. & SOLER, G. (2006). *Sóc Jove. Un estudi qualitatiu sobre la joventut a Tarragona*. Tarragona: Arola.

DE SANTOS SOUSA, B. (2001). Los nuevos movimientos sociales. *Debates,* 178, 177-184.

ESTEBAN, M. L. (2015). La reformulación de la política, el activismo y la etnografía. Esbozo de una antropología somática y vulnerable. *Ankulegi. Revista de Antropología Social*, *19*, 75-93.

ESTEBAN, M. L. (2017). Los cuidados, un concepto central en la teoría feminista: Aportaciones, riesgos y diálogos con la antropología. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, *22*(2), 33-48.

FEIXA, C., SAURA, J.R. & COSTA, C. (eds.)(2002). *Movimientos juveniles: de la globalización a la antiglobalización.* Barcelona: Ariel.

FEIXA, C., FERNÁNDEZ-PLANELLS, A. & FIGUERAS-MAZ, M. (2016). Generación Hashtag. Los movimientos juveniles en la era de la web social. *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud*, *14*(1), 107-120.

GONZÁLEZ, F., LUQUE, S. & PANADERO, H. (2018). Participació i política. Heterogeneïtat i intensificació de la participació en nous contextos de socialització. A P. Serracant (ed.), *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017. Una mirada global sobre la joventut de Catalunya* (pp. 87-136). Barcelona: Generalitat de Catalunya.

GONZÀLEZ, I., COLLET, J. & SANMARTÍN, J. (2007). *Participació , política i joves. Una aproximació a les pràctiques polítiques, la participació social i l'afecció política de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria de Joventut.

HARVEY, D. (2012). *Ciudades rebeldes. Del derecho de la ciudad a la revolución urbana.* Barcelona: Akal.

MEAD, M. (1985) [1928]. *Adolescencia, sexo y cultura en Samoa*. Barcelona: Planeta.

Mir, J. (coord.) (2013). *Moviments socials i joves activistes. Una aproximació qualitativa de la participació de la joventut en organitzacions polítiques no convencionals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família, Direcció General de Joventut.

PARÉS, M. (2014). La participación política de los jóvenes ante el cambio de época: estado de la cuestión. *Metamorfosis. Revista del Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud,* 0, 65-85.

PUJADAS, J. J. (2012). Itinerarios metropolitanos: policentrismo, movilidad y trayectorias personales en la ciudad porosa. *Biblio3W*, XVIII (968). En línia: http://www.ub.edu/geocrit/b3w-968.htm

PUJADAS, J. J. (2017). Urbanismo invasivo, asimetrías territoriales y secuelas sociales: una etnografía de la movilidad cotidiana en Cataluña. A P. Palenzuela (ed.), *Antropología y compromiso. Homenaje al profesor Isidoro Moreno* (pp. 229-261). Barcelona-Sevilla: Editorial Universidad de Sevilla-Icaria.

PUJADAS, J. J. & BARDAJÍ, F. (1987). *Los barrios de Tarragona. Una aproximación antropológica*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona.

ROMANÍ, O. (2016). Jóvenes, participación, salud y drogas. *Metamorfosis. Revista del Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud,* 5, 64-17.

SOLER, R. (2013). *Democràcia, participació i joventut: una anàlisi de l'Enquesta de participació i política 2011.* Barcelona: Direcció General de Joventut, Generalitat de Catalunya.

VELASCO, C. (2017). Nuevas expresiones de acción social. Análisis de la acción a partir de un discurso feminista: el caso del Centro Social Rey Heredia. *Quaderns-e*, *22*(1), 50-66.

AROLA EDITORS

9 788412 027983